

Lagrådsremiss

En ny brottsskadelag

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 23 januari 2014

Karin Enström

Tobias Eriksson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I de fall brott inte kan förebyggas måste samhällets resurser rikta in sig på att minska skadeverkningarna av brott och att hjälpa brottsdrabbade. Ekonomisk ersättning är en viktig del i detta arbete och det är därför angeläget att systemet med brottsskadeersättning fungerar väl.

I lagrådsremissen föreslår regeringen en ny brottsskadelag. Förslaget syftar till att stärka brottsoffrens ställning och förbättra systemet med brottsskadeersättning.

För att stärka det enskilda brottsoffret rätt till brottsskadeersättning föreslås att Brottsoffermyndigheten inte längre ska kunna bestämma brottsskadeersättning för kränkning till ett lägre belopp än det en domstol har dömt ut i skadestånd.

Brottsoffer föreslås vidare få en utökad rätt till brottsskadeersättning, bl.a. genom att nuvarande begränsning av vad som högst kan betalas i kränkingsersättning tas bort. Vidare förlängs tiden för att ansöka om brottsskadeersättning från två till tre år. Om brottsoffret är ett barn, ska ansökan kunna ske fram till den dag han eller hon fyller 21 år. Det ska också bli enklare för barn som har drabbats av brott begånget av en vårdnadshavare att söka brottsskadeersättning.

För att öka återbetalningsgraden hos de gärningsmän som är skadeståndsskyldiga ska Brottsoffermyndigheten ges ett tydligare och mer effektivt regelverk för sin verksamhet. Större utrymme skapas för Brottsoffermyndigheten att återkräva utbetalad ersättning från gärningsmannen. Det föreslås också att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska kvitta en utbetalning av brottsskadeersättning mot en regressfordran för tidigare utbetalad ersättning.

De nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2014.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till brottskadela g	5
2.2	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	12
3	Ärendet och dess beredning	14
4	Nuvarande ordning.....	14
5	En modernare brottskadela g	16
5.1	En ny brottskadela g införs	16
5.2	Brottskadeersättningens roll och funktion	18
5.3	Ersättningsgilla skador	22
6	En stärkt rätt till brottskadeersättning.....	24
6.1	Brottsoffermyndighetens skadeståndsrättsliga bedömningar.....	24
6.2	Beloppsgränserna för brottskadeersättning	31
6.3	Ansökningstiden förlängs.....	34
6.4	Barn som drabbas av brott.....	36
6.5	Omprövning	40
6.6	Preskription av anspråk på brottskadeersättning.....	41
6.7	Förbud mot överlåtelse och utmätning av fordringar	45
7	Gärningsmannens ansvar skärps	48
7.1	Återkrav mot gärningsmannen (regress)	48
7.2	Ränta på regresskrav samt avtal om hur regresskulden ska betalas	51
7.3	Eftergift av regressfordran.....	52
7.4	Regress och kvittning	54
7.5	Solidariskt skadeståndsansvar för minderåriga	55
8	Andra åtgärder för en bättre brottskadehantering	58
8.1	Den skadelidandes medverkan	58
8.2	Jämkning av brottskadeersättning.....	59
8.3	Återbetalningsskyldighet.....	61
8.4	Grundavdrag och den nedre gränsen för brottskadeersättning	63
8.5	Delegationsmöjlighet	65
8.6	Internationella förhållanden	65
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	68
10	Ekonomiska och andra konsekvenser	70
11	Författningskommentar	72
11.1	Förslaget till brottskadela g.....	72
11.2	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	93
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet En ny brottskadela g (SOU 2012:26).....	95
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	103

Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2012:26)	112
Bilaga 4	Promemorians lagförslag	113
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna (promemorian)	114

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. brottsskadelag,
2. lag om ändring i föräldrabalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till brottsskadslag

Häri genom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Till den som har drabbats av skada till följd av brott betalas ersättning av staten (brottsskadeersättning) enligt denna lag.

2 § Brottsskadeersättning betalas om brottet har begåtts i Sverige.

Brottsskadeersättning enligt 4 och 5 §§ betalas även om brottet har begåtts utomlands, om den skadelidande vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige. Brottsskadeersättning enligt 9 § betalas även till ett barn som har bevitnat brott utomlands, om barnet vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige.

3 § Brottsskadeersättning betalas inte om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av staten.

Första stycket gäller inte i fråga om uppsåtliga våldsbrott som har begåtts i Sverige, om den skadelidande vid tidpunkten för brottet var medborgare eller hade hemvist i en annan medlemsstat i Europeiska unionen.

Brottsskadeersättning

Ersättningsgilla skador

4 § Brottsskadeersättning betalas för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Brottsskadeersättning för personskada bestäms enligt 5 kap. 1–3 §§ skadeståndslagen (1972:207). Ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll betalas med ett engångsbelopp eller i form av livränta eller med ett engångsbelopp jämte livränta. Livränta betalas dock endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

5 § Brottsskadeersättning betalas för den skada det innebär att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid (kränkning).

Brottsskadeersättning för kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen (1972:207).

I den utsträckning en domstol i sak har prövat ett yrkande om skadestånd för kränkning får brottsskadeersättningen i denna del inte be-

stämmas till ett lägre belopp än vad som följer av domstolens avgörande, om inte annat följer av denna lag.

6 § Brottsskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var

- intagen i kriminalvårdsanstalt,
  - intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
  - intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
  - häktad enligt beslut som hade verkställts.
- Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

7 § Brottsskadeersättning betalas för ren förmögenhetsskada i de fall som anges i 6 §, om det finns särskilda skäl.

8 § Brottsskadeersättning betalas för sakskada och ren förmögenhetsskada även i andra fall än som anges i 6 och 7 §§ i den utsträckning den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har försvårats genom skadan eller ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

9 § Brottsskadeersättning betalas till ett barn som har bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i hans eller hennes förhållande till en närstående person.

Brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till hur grovt brottet är.

Förhållandet till annan ersättning

10 § Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 34 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

11 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning för sakskada avseende egendom som inte var försäkrad mot skaderisken och som den skadelidande måste antas ha avstått från att försäkra på grund av omfattningen av sina tillgångar och riskspridningen i sin verksamhet avräknas försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning för sakskada avseende egendom som enligt vedertaget bruk borde ha hållits försäkrad mot skaderisken men som den skadelidande har försummat att försäkra avräknas i skälig omfattning försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Jämkning

12 § Brottsskadeersättning får jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande eller, om skadan har lett till döden, den avlidne genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Brottsskadeersättning för sakskada eller ren förmögenhetsskada får även jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom att inte vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Grundavdrag

13 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning ska ett grundavdrag göras.

Ett avdrag ska inte göras om brottet har begåtts av någon som avses i 6 § och brottet har begåtts på eller i närheten av en anstalt eller annan plats där han eller hon var intagen eller häktad. Ett avdrag ska inte heller göras i fråga om ersättning till barn som har bevittnat brott, eller om det i övrigt finns särskilda skäl.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om avdragsbeloppet.

Beloppsgränser

14 § Brottsskadeersättning för personskada som fastställs i form av ett engångsbelopp betalas med högst tjugo gånger det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms. Brottsskadeersättning för personskada som fastställs i form av livränta betalas för varje år med högst tre gånger det prisbasbelopp som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada betalas med sammanlagt högst tio gånger det prisbasbelopp som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning betalas inte om den sammanlagda ersättningen är lägre än 100 kronor.

Förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning

15 § Om allmänt åtal har väckts, ska en ansökan om brottsskadeersättning göras inom tre år från det att dom eller slutligt beslut vann laga kraft. Om allmänt åtal inte har väckts men förundersökning inletts, ska en ansökan göras inom tre år från det att förundersökningen lades ned eller beslut fattades i åtalsfrågan. I övriga fall ska en ansökan göras inom tre år från det att brottet begicks.

Om brott har begåtts mot ett barn eller om ett barn har bevittnat brott enligt 9 §, får barnet trots första stycket göra en ansökan fram till den dag han eller hon fyller 21 år.

Om det finns synnerliga skäl, får en ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

16 § En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt

2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

17 § Rätten till brottsskadeersättning för personskada enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen (1972:207) och för kränkning faller bort om den skadelidande avlider innan en ansökan om brottsskadeersättning har gjorts. Detta gäller dock inte om han eller hon dessförinnan har framställt krav på skadestånd för sådan skada.

18 § En ansökan om brottsskadeersättning till ett barn får göras av endast en vårdnadshavare, om den andra vårdnadshavaren har begått brottet eller det annars finns särskilda skäl.

Preskription av anspråk på brottsskadeersättning

19 § I fråga om preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning gäller 2 och 3 §§ preskriptionslagen (1981:130). Ett anspråk på brottsskadeersättning ska då anses som en fordran på skadestånd i anledning av brott.

Om brott har begåtts mot ett barn eller om ett barn har bevittnat brott enligt 9 §, preskriberas barnets anspråk på brottsskadeersättning tidigast den dag han eller hon fyller 21 år.

20 § Preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning avbryts genom att den skadelidande med anledning av brottet framställer krav på skadestånd, försäkringsersättning eller brottsskadeersättning.

Ett krav enligt första stycket verkar avbrytande på preskriptionen för samtliga skadeposter som kan ersättas genom brottsskadeersättning med anledning av brottet.

Förfarandet hos Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning

21 § En ansökan om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten.

Brottsoffermyndighetens beslut får inte överklagas.

22 § Hos Brottsoffermyndigheten finns en nämnd (Nämnden för brottsskadeersättning) som avgör ärenden om brottsskadeersättning som är principiell betydelse eller annars av större vikt. Nämnden får avgöra även andra ärenden om brottsskadeersättning.

Nämndens ordförande och vice ordförande ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Nämnden utses av regeringen.

Muntlig förhandling

23 § Nämnden för brottsskadeersättning ska hålla muntlig förhandling, om sökanden begär det och det inte är uppenbart obehövt.

En muntlig förhandling ska vara offentlig. Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att lämnas någon uppgift för vilken det hos Brottsoffermyndigheten gäller sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får ordföranden besluta att förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar. Detsamma gäller om sökanden är under 15 år eller lider av en psykisk störning.

Omprövning

24 § Om Brottsoffermyndigheten finner att ett beslut om brottsskadeersättning är oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, ska myndigheten ändra beslutet, om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden.

25 § Om ett beslut i ett ärende om brottsskadeersättning har fattats av en tjänsteman vid Brottsoffermyndigheten, ska beslutet omprövas av Nämnden för brottsskadeersättning om sökanden begär det.

Beslutet behöver dock inte omprövas av nämnden, om det är uppenbart att beslutet ska ändras i enlighet med sökandens begäran.

Kostnader

26 § Brottsoffermyndigheten får besluta om ersättning av allmänna medel för biträde och för utredning i ett ärende om brottsskadeersättning, om det finns särskilda skäl med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Brottsoffermyndigheten får också besluta om ersättning av allmänna medel för kostnader avseende resa och uppehälle i samband med sökandens inställelse till en muntlig förhandling, om sådana kostnader skäligen bör ersättas. Myndigheten får även bevilja förskott på sådan ersättning. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om ersättning och förskott.

Regress

27 § Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt på beloppet löpande ränta från betalningsdagen. Brottsoffermyndigheten får helt eller delvis efterge statens regressfordran, om det finns synnerliga skäl.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts.

28 § Brottsoffermyndigheten ska av gärningsmannen, om denne är känd, kräva vad staten har rätt till enligt 27 § första stycket, om det inte är olämpligt med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller till möjligheten att få fordringen betalad.

Brottsoffermyndigheten får ingå avtal med gärningsmannen om räntan och om hur betalning enligt första stycket ska ske.

29 § Statens regressfordran enligt 27 § första stycket preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättningen betalades, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan.

Förbud mot överlåtelse av anspråk på brottsskadeersättning

30 § Ett anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Efter ansökan av den skadelidande får Brottsoffermyndigheten dock besluta att brottsskadeersättning avseende ännu inte uppkomna kostnader för nödvändig vård ska betalas till vårdgivaren när kostnaden har uppkommit. Detsamma gäller för andra nödvändiga kostnader av liknande slag.

Undantag från utmätning

31 § Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 9 § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsköningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 9 § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsköningsbalken.

Återbetalning av brottsskadeersättning

32 § Brottsoffermyndigheten ska, i den utsträckning det inte är oskäligt, kräva tillbaka utbetalad brottsskadeersättning, om sökanden har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigt förhållanden av betydelse för beslutet att betala brottsskadeersättning. Detsamma gäller om sökanden efter utbetalningen av brottsskadeersättning får annan ersättning för skadan.

Första stycket gäller också om brottsskadeersättning i annat fall har betalats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har fått ersättningen har insett eller borde ha insett detta.

Kvittning

33 § Om den som har rätt till brottsskadeersättning enligt denna lag är betalningsskyldig enligt 27 § första stycket eller 32 §, ska ersättningen minskas med ett belopp som motsvarar betalningsskyldigheten.

Trots första stycket får Brottsoffermyndigheten betala ut brottsskadeersättningen i den utsträckning det är skäligt.

Europeisk brottsskadeersättning

34 § Europeisk brottsskadeersättning är en ersättning som på grund av föreskrift i en annan medlemsstat i Europeiska unionen betalas av den staten för skada till följd av brott som begåtts där.

35 § Om en ansökan om brottsskadeersättning gäller en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, ska ansökan på sökandens begäran även behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning.

36 § En ansökan om europeisk brottsskadeersättning ska av Brottsoffermyndigheten överlämnas till en behörig myndighet i den andra medlemsstaten.

Brottsoffermyndigheten får besluta om brottsskadeersättning även om ett överlämnande har skett enligt första stycket.

Om en myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen beslutar om europeisk brottsskadeersättning efter det att Brottsoffermyndigheten har betalat brottsskadeersättning, inträder staten intill det av Brottsoffermyndigheten betalade beloppet i den skadelidandes anspråk på ersättning från den utländska myndigheten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014, då brottsskadelagen (1978:413) ska upphöra att gälla.

2. Bestämmelserna i 32 § om återbetalning av brottsskadeersättning tillämpas endast i fråga om brottsskadeersättning som har betalats ut efter ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 33 § om kvittning tillämpas även i fråga om regressfordringar som har uppkommit före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 11 § föräldrabalken¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §²

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413),

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:000),

4. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), och

5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Senaste lydelse 2010:1204.

man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 9 september 2010 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av brottsskadelagen (1978:413). Utredningen, som antog namnet Brottsskadelagsutredningen, presenterade i maj 2012 betänkandet En ny brottsskadelag (SOU 2012:26). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2012/3508/L2).

Med hänsyn till remissutfallet avseende utredningens förslag om att begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att göra egna skadeståndsrättsliga bedömningar har det i Justitiedepartementet utarbetats en promemoria med ett justerat förslag i den delen. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 4*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet.

I en gemensam skrivelse till Justitiedepartementet har Kronofogdemyndigheten och Barnombudsmannen uppmanat regeringen att se över det solidariska skadeståndsansvaret för personer under 18 år (Ju2010/5267/L2).

Kompletterande uppgifter har lämnats av Brottsoffermyndigheten i vissa delar.

4 Nuvarande ordning

Brottsskadelagen innehåller framför allt bestämmelser om ersättning av statliga medel till ett brottsoffer för skada till följd av att han eller hon har utsatts för brott – brottsskadeersättning (1 § första stycket). Varje år inkommer cirka 10 000 ansökningar till Brottsoffermyndigheten och de flesta ärendena avgörs inom två till tre månader. Den sammanlagda brottsskadeersättning som betalats ut har under de senaste åren varierat något, men uppgår till mellan 90 och 120 miljoner kr per år.

Ersättning betalas för skada till följd av brott. Med brott avses gärningar som är beskrivna i brottsbalken eller i annan lag eller författning och för vilka straff är föreskrivet. Om straffbarhet i det enskilda fallet är utesluten, t.ex. på grund av nöd eller nödvärn, är gärningen inte ett brott och brottsskadeersättning kan inte betalas. Att en gärningsman inte kan dömas till påföljd är däremot inte något som hindrar att brottsskadeersättning betalas. Den ersättningsgrundande skadan måste ha uppkommit till följd av brottet, vilket betyder att det måste finnas ett adekvat orsakssamband mellan brottet och skadan.

Brottsskadeersättning betalas i första hand för personskada och för kränkning (2 § brottsskadelagen). Vidare betalas i vissa fall ersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada (3 och 4 §§). Vad de olika skadetyperna omfattar framgår av 5 kap. skadeståndslagen (1972:207),

till vilket brottskadelagen hänvisar (5 §). Med personskada avses bl.a. sjukvårdskostnad, inkomstförlust samt fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte och men). Enligt brottskadelagen ersätts som personskada även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Kränkning utgör ett angrepp på en människas personliga integritet. Ersättning för kränkning är en särskild form av s.k. ideellt skadestånd (skadestånd för en icke-ekonomisk skada). Brottskadeersättning för kränkning betalas i fall då någon allvarligt har kränkt brottsoffret genom ett brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid. Brottskadeersättning betalas även till barn som har bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i barnets förhållande till en närstående person (4 a §).

Brottskadeersättningen är subsidiär till andra ersättningar. Det innebär att den skadelidande först måste undersöka om det finns möjlighet att få ersättning från gärningsmannen eller från en försäkring (6–8 §). Det finns vidare möjligheter till jämkning av brottskadeersättningen (9 §). För brottskadeersättning avseende flertalet skadetyper ska också ett självriskbelopp tas ut (10 §). Det finns även takbelopp som begränsar rätten till ersättning för vissa skador (11 §).

Ärenden om brottskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten efter ansökan av brottsoffret. Ett beslut om brottskadeersättning får inte överklagas (12 §). Hos Brottsoffermyndigheten finns Nämnden för brottskadeersättning. Den utses av regeringen och har bl.a. till uppgift att avgöra ärenden av principiell betydelse eller av större vikt (13 §).

För att en ansökan ska prövas krävs att brottet har anmälts till åklagare eller polismyndighet eller att sökanden visar giltig anledning till att så inte har skett (14 §). Däremot krävs inte att gärningsmannen har dömts eller ens åtalats för brottet.

Brottsoffermyndigheten får ompröva ett beslut om brottskadeersättning, om myndigheten finner att beslutet är oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning. Beslutet får dock ändras endast om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden (14 a §).

När brottskadeersättning har betalats inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd (17 §). Det innebär att staten regressvis från den person som har orsakat skadan kan kräva tillbaka det belopp som har betalats i brottskadeersättning.

Slutligen finns i brottskadelagen bestämmelser om europeisk brottskadeersättning (18 och 19 §§), vilka har införts för att genomföra Rådets direktiv 2004/80/EG av den 29 april 2004 om ersättning till brottsoffer (det s.k. ersättningsdirektivet). Direktivet syftar till att säkerställa att medlemsstaterna i sin nationella lagstiftning har en ordning för ersättning till offer för uppsåtliga våldsbrott som har begåtts på deras respektive territorier.

5 En modernare brottskadslag

5.1 En ny brottskadslag införs

Regeringens förslag: En ny brottskadslag ska införas. Den nuvarande prövningsordningen ska behållas men ersättningssystemet ska förbättras och anpassas till de förhållanden som gäller i dag.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser är positiva till förslaget. *Brottsoffermyndigheten* uppger att utredningens förslag till en ny brottskadslag i stort sett motsvarar myndighetens önskemål. *Brottsförebyggande rådet* anser att lagförslagen innehåller flera relevanta klargöranden och förändringar av nuvarande regelverk.

Skälen för regeringens förslag

Samhällets insatser mot brottsligheten

Regeringens mål är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. Brottsligheten orsakar mänskligt lidande, otrygghet och stora samhällsekonomiska skador. Få saker beskär människors frihet mer än rädslan för att drabbas av brott. Brottsliga angrepp på människors liv och rätt till egendom utmanar några av de mest grundläggande värden som det svenska samhället vilar på. Regeringen bedriver ett kontinuerligt arbete som syftar till att både förebygga brott och klara upp de brott som ändå sker.

För att minska brottsligheten har regeringen under de senaste åren genomfört den mest omfattande satsningen på rättsväsendet i modern tid. Hela rättskedjan har förstärkts, från polis och åklagare till domstolar. Parallellt med förstärkningen av rättsväsendet har människors trygghet ökat. Exempelvis känner sig fler lugna och trygga när de går ut ensamma en sen kväll och färre oroar sig för att utsättas för brott. En viktig målsättning för regeringen är att skärpa straffen för våldsbrott. År 2010 genomfördes en straffskärpningsreform på detta område och regeringen har också tagit initiativ till en höjd straffnivå för fridskränkingsbrott. Det finns dock behov av ytterligare åtgärder som tydliggör allvaret av sådan brottslighet. Regeringen har därför gett en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå ändringar av straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott (dir. 2013:30). Regeringen har vidare tagit initiativ till bl.a. en skärpt sexualbrottslagstiftning och genomför satsningar för att förebygga återfall i brott. Ett särskilt fokus för regeringen är vidare att få till stånd tidiga och tydliga insatser mot ungdomars brottslighet.

Brottsoffer – en utsatt grupp i behov av stöd och hjälp

Att minska brottsligheten är det bästa sättet att öka tryggheten. De som ändå drabbas av brott ska få stöd och hjälp till upprättelse. Det är av avgörande betydelse att brottsoffer känner förtroende för rättsväsendet och att de anmäler att de har utsatts för brott. Ingen insats är viktigare för brottsoffren än att rättsväsendet lyckas med sina huvuduppgifter: att utreda brott, gripa misstänkta, döma de skyldiga samt se till att brotts-

offer får upprättelse och kompensation. Brottsoffer ska få sin vardag återställd och känna sig trygga.

Flera olika lagändringar har under senare tid skett i syfte att förbättra situationen för brottsoffer. Den 1 oktober 2011 trädde regler om kontaktförbud i kraft som innebär bl.a. att elektronisk övervakning ska få användas för att kontrollera efterlevnaden av ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Förutsättningarna för kontaktförbud avseende gemensam bostad har också nyligen vidgats. Ett särskilt brott, olaga förföljelse, har vidare införts i brottsbalken. Straffbestämmelsen syftar till att förstärka det straffrättsliga skyddet mot trakasserier och förföljelse. Regeringen har även gett en nationell samordnare i uppdrag att driva arbetet mot våld i nära relationer framåt på ett samlat, samordnat och effektivt sätt (dir. 2012:38). Regeringen vidtar även en rad andra åtgärder för att ytterligare förbättra situationen för brottsoffer. Två handlingsplaner har beslutats i syfte att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld samt våld i samkönade relationer respektive prostitution och människohandel för sexuella ändamål (skr. 2007/08:39 resp. skr. 2007/08:167).

I de fall brott inte kan förebyggas måste samhällets resurser i stället rikta in sig på att minska skadeverkningarna av brott. Varje brottsoffer är ett för mycket och dessa personer har ett starkt behov av stöd och hjälp från det allmänna. Brottsoffren måste bli sedda och känna att samhället står på deras sida. Att ge dem ekonomisk kompensation och upprättelse är en viktig del i samhällets arbete för att minska skadeverkningarna av brott och hjälpa brottsdrabbade som inte får ersättning på annat sätt.

En ny och modernare brottsskadelaag införs

Vid sidan av den personliga tragedi som det innebär att drabbas av brott kan brottsoffret även drabbas på andra sätt. Det är mer regel än undantag att den som utsätts för brott även lider en ekonomisk skada, t.ex. i form av inkomstförlust. Även själva kränkningen som det innebär att utsättas för brott kan uppskattas och ersättas i pengar. I denna del spelar brottsskadeersättningen en viktig roll. Enligt regeringen utgör kompensation till brottsoffer en central del i ett demokratiskt och rättssäkert samhälle. Brottsoffer ska känna tilltro till ersättningssystemen och veta att de får ett adekvat stöd från det allmänna när det som mest behövs. Med hänsyn till att brottsoffer ibland kan ha svårt att få ut sitt skadestånd från gärningsmannen finns för deras del ett särskilt behov av ekonomisk hjälp från samhällets sida. Brottsskadeersättningen har i detta sammanhang en central funktion.

Det är viktigt att systemet med brottsskadeersättning är väl fungerande. Regeringens utgångspunkt är att brottsskadeersättningen på ett snabbt och effektivt sätt ska minska skadeverkningarna av brott för dem som drabbas. Detta gagnar inte bara det enskilda brottsoffret utan även samhället i stort. Utredningens förslag till en ny brottsskadelaag är därför ett välkommet steg för att ytterligare förbättra situationen för brottsoffren.

Nuvarande brottsskadelaag trädde i kraft år 1978. Sedan dess har flera förändringar gjorts i lagen. Rätten till brottsskadeersättning stärktes år 1988 genom att ersättning kan betalas även för kränkning. Samtidigt utvidgades rätten till brottsskadeersättning beträffande sakskada och ren förmögenhetsskada. Brottsoffermyndigheten tillkom år 1994. Bestäm-

melser om europeisk brottsskadeersättning infördes den 1 januari 2006 och syftar till att stärka rätten till brottsskadeersättning inom hela EU. Sedan den 15 november 2006 kan brottsskadeersättning betalas till barn som har bevittnat brott.

De bestämmelser som regeringen föreslår i denna lagrådsremiss har tagits fram efter en bred översyn av 1978 års brottsskadelag. Flera förändringar föreslås i syfte att stärka det enskilda brottsoffrets rätt till brottsskadeersättning och förbättra Brottsoffermyndighetens handläggning. Därutöver föreslås att gärningsmannens ansvar för brottsskador förtydligas på flera sätt. Vidare görs regleringen mer överskådlig och lättillämpad.

Förslagen syftar till att skapa ett modernt, effektivt och lättillgängligt system för brottsskadeersättning. De ändringar som föreslås motiverar enligt regeringen att den nuvarande brottsskadelagen ersätts av en ny lag.

Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning bör även fortsättningsvis pröva ärenden om brottsskadeersättning

Ärenden om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten. Ett beslut om brottsskadeersättning får inte överklagas men det finns möjligheter att få beslutet omprövat av Nämnden för brottsskadeersättning, som även har till uppgift att avgöra ärenden av principiell betydelse eller av större vikt.

Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning utför enligt regeringens uppfattning ett mycket kompetent och värdefullt arbete som har inneburit en mer effektiv handläggning och en positiv utveckling av ersättningsnivåerna. Brottsoffermyndigheten åtnjuter ett gott förtroende hos allmänheten och ärendena avgörs snabbt, rättssäkert och med hög kvalitet. Det är i stor utsträckning Brottsoffermyndighetens tillämpning och syn på behov av förändringar som legat till grund för utredningens förslag. Den nuvarande prövningsordningen bör därför behållas.

5.2 Brottsskadeersättningens roll och funktion

<p>Regeringens förslag: Brottsskadeersättning ska beviljas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De allra flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. *Stödcentrum för unga brottsoffer vid Göteborgs Stad* anser att brottsskadeersättning ska kunna betalas direkt efter att en dom vunnit laga kraft.

Skälen för regeringens förslag

Brottsskadeersättning är underordnad annan ersättning som brottsoffret har rätt till

Brottsskadeersättningen är alltsedan tillkomsten av brottsskadelagen underordnad andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds, t.ex. skadestånd och ersättning från en hemförsäkring. Kan brottsoffret få ersättning på dessa andra sätt, blir det alltså inte aktuellt att betala brottsskadeersättning. Detta kommer till uttryck i brottsskadelagen på så sätt att det föreskrivs att det vid bestämmande av brottsskadeersättning ska avräknas skadestånd som har betalats eller bör kunna bli betalat till den skadelidande samt annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan (6 och 7 §§). För sakskada kan avräkning i vissa fall dessutom ske om egendomen inte var försäkrad men borde ha varit det (8 §).

Grundtanken med denna ordning är att det i första hand är gärningsmannen som ska ersätta skador på grund av brott. Anledningen till att brottsskadeersättningen är subsidiär även till försäkringsersättning är huvudsakligen att om brottsoffret har betalat för en försäkring och denna täcker skadan, så är det inte motiverat att staten betalar brottsskadeersättning. Den statliga brottsskadeersättningen utgör alltså en form av socialt skydds nät som ser till att de brottsoffer som inte på annat sätt får kompensation för sina skador ändå får ersättning.

Nuvarande ordning är utformad för att underlätta för brottsoffret att få sin ersättning

Nuvarande ordning innebär att brottsoffret normalt ska försöka få ersättning för sina skador av gärningsmannen. Om det saknas en känd gärningsman, kan brottsoffret dock inte få något skadestånd. Brottsoffret kan då vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om ersättning. På den blankett som Brottsoffermyndigheten tillhandahåller ska sökanden uppge om någon försäkringsersättning är aktuell. För att ersättning ska komma i fråga ska sökanden även medge att Brottsoffermyndigheten får ta del av uppgifter från hans eller hennes försäkringsbolag. Därefter kan brottsskadeersättning betalas ut, eventuellt med avräkning för redan utbetalad eller tillkommande försäkringsersättning.

Om gärningsmannen däremot är känd och det finns en lagakraftvunnen dom på skadestånd, kan gärningsmannen välja att självmant betala skadeståndet till brottsoffret. För att underlätta för brottsoffret skickar domstolen dessutom över domen direkt till Kronofogdemyndigheten, som tillfrågar brottsoffret om han eller hon vill ha myndighetens hjälp med att driva in skadeståndet. Om brottsoffret begär detta ombesörjer Kronofogdemyndigheten indrivningen, normalt först genom att bereda gärningsmannen möjlighet att betala, sedan genom att utreda om gärningsmannen har några utmättningsbara tillgångar och därefter återredovisa ärendet till brottsoffret. Finns det tillgångar hos gärningsmannen, ser Kronofogdemyndigheten till att brottsoffret får sitt skadestånd. Saknas tillgångar kan brottsoffret i stället vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om brottsskadeersättning. Ett brottsoffer som på detta sätt söker verkställighet är befriad från skyldigheten att betala de avgifter som annars gäller hos Kronofogdemyndigheten.

Den nu beskrivna ordningen har successivt utvecklats för att brottsoffret så enkelt och snabbt som möjligt ska kunna få sin ersättning, genom antingen skadestånd, försäkring eller brottsskadeersättning. Den genomsnittliga handläggningstiden hos Kronofogdemyndigheten, från det att ansökan om verkställighet görs till dess att ärendet återredovisas, är endast några veckor. Som nämns ovan kan brottsoffret efter Kronofogdemyndighetens utredning vända sig till Brottsoffermyndigheten och söka ersättning. Den genomsnittliga handläggningstiden hos Brottsoffermyndigheten är cirka tre månader. De flesta beslut om brottsskadeersättning kan följaktligen fattas relativt kort tid efter det att brottet begicks eller gärningsmannen dömdes.

Principen om subsidiaritet behålls i den nya brottsskadelagen

Det kan med fog hävdas att det vore allra enklast för det enskilda brottsoffret om han eller hon kunde få ersättning av staten direkt efter brottet. Brottsoffret skulle då snabbare kunna lägga den traumatiska händelsen bakom sig. Det finns dock enligt regeringens uppfattning flera skäl mot att göra en sådan genomgripande förändring. Brottsoffrens vilja att medverka i brottsutredningen skulle med stor sannolikhet minska om ersättningen betalas ut direkt. Detta kan naturligtvis få allvarliga konsekvenser för den brottsbekämpande verksamheten och för förtroendet för rättsväsendets möjligheter att klara upp brott och skapa ett tryggare samhälle. Det skulle dessutom innebära en risk för att brottsoffren inte får någon ersättning alls på grund av att Brottsoffermyndigheten endast skulle ha begränsade möjligheter att själv utreda om ett brott inträffat som har lett till en sådan skada som kan ge brottsskadeersättning. Att gärningsmannen döms innebär dessutom många gånger en lika viktig upprättelse för brottsoffret som den ekonomiska kompensationen. För att brottsoffret ska kunna få brottsskadeersättning bör det, som regeringen anför i avsnitt 8.1, därför begäras av brottsoffret att han eller hon inte endast anmäler brottet till polisen utan också i skälig utsträckning bidrar till att brottet kan utredas.

Ett annat alternativ till nuvarande ordning är att brottsskadeersättning betalas direkt efter det att domen på skadestånd har vunnit laga kraft. Brottsoffer skulle då slippa lägga ned tid och kraft på att få den ersättning som brottsoffret faktiskt har rätt till från gärningsmannen eller försäkringsbolaget samtidigt som möjligheterna att utreda brott och lagföra gärningsmän inte nödvändigtvis försämras.

Till skillnad från t.ex. det norska systemet där brottsskadeersättning kan betalas direkt efter en lagakraftvunnen dom, bygger det svenska systemet på en samverkan mellan brottsskadeersättning, brottsskadestånd samt offentliga och privata försäkringsalternativ. Bland annat täcker en svensk hemförsäkring normalt personskador som inträffar på grund av brott, vilket inte alltid är fallet utomlands. Någon motsvarighet till den svenska kränkingsersättningen betalas inte heller enligt någon försäkring i Norge. Det kan också konstateras att Brottsoffermyndigheten har korta handläggningstider jämfört med det norska systemet, där det tar nära ett år att handlägga en ansökan om brottsskadeersättning.

En komplikation med att staten i ett tidigare skede än i dag betalar brottsskadeersättning gäller det överfallsskydd som ofta finns i svenska

hemförsäkringar. Om brottsskadeersättning betalas direkt, saknas incitament för enskilda att teckna överfallsskydd; ersättning skulle ju betalas ändå. Detta skulle på sikt kunna leda till att skyddet helt togs bort ur de svenska hemförsäkringarna, något som skulle drabba framför allt de brottsoffer som inte får sin sak prövad av domstol. En förändring i detta avseende skulle även innebära en betydande kostnadsökning för staten. Försäkringsbolagen betalar enligt uppgift varje år ut över 100 miljoner kr i ersättning till brottsoffer, vilket motsvarar vad som betalas i brottsskadeersättning under ett år.

Att Brottsoffermyndigheten skulle behöva handlägga långt fler ärenden än för närvarande, inklusive alla de där brottsoffret i dag får försäkringsersättning eller skadestånd av gärningsmannen, riskerar att leda till att handläggningstiderna ökar. Skadeståndet riskerar vidare att förlora sin funktion och kan för brottsoffer och gärningsman mer komma att likna bidrag respektive böter. Det bör i detta sammanhang också noteras att brottsskadeersättningen i de flesta fall inte motsvarar hela det utdömda skadeståndet. Brottsskadeersättning täcker ju inte alla skador som ersätts enligt skadeståndslagen och Brottsoffermyndigheten är inte bunden av en dom som grundas på att den tilltalade och målsäganden är överens om vilket belopp som ska betalas vid en fällande dom. Även med en direkt efter dom utbetalad brottsskadeersättning så skulle det alltså i flera fall kvarstå ett skadeståndsbelopp för brottsoffret att driva in från gärningsmannen.

Utredningen gör mot bl.a. den angivna bakgrunden bedömningen att nuvarande ordning bör bestå. De flesta remissinstanser invänder inte mot den bedömningen. Regeringen anser att det är angeläget att brottsoffer får kompensation för sina skador så snabbt och smidigt som möjligt. Nuvarande ordning för handläggning av såväl verkställighet av skadeståndsdomar som försäkringsersättning fungerar i många fall tillfredsställande i detta avseende. Detta utesluter inte att det ändå kan finnas anledning att ytterligare förbättra brottsoffrens möjligheter att få ersättning. En förändring som innebär att brottsskadeersättning betalas i ett tidigare skede än i dag skulle få återverkningar på det svenska ersättningssystemet. En sådan förändring måste föregås av noggranna överväganden och det är således inte möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende föreslå någon förändring i denna del.

Att det inte nu görs någon förändring av brottsskadeersättningens roll och funktion innebär att brottsskadeersättningen även fortsättningsvis kommer att vara subsidiär till andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds, t.ex. skadestånd och ersättning från en försäkring. I den nuvarande brottsskadelagen kommer subsidiaritetsprincipen endast indirekt till uttryck, bl.a. genom reglerna om avräkning och försäkringsplikt. Regeringen föreslår, i likhet med utredningen, att detta förtydligas i den nya lagen på så sätt att det anges att brottsskadeersättning endast betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

5.3 Ersättningsgilla skador

Regeringens förslag: Brottsskadeersättning ska även fortsättningsvis betalas för personskada och skada som orsakas av att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid (kränkning) samt i viss utsträckning för sakskada och ren förmögenhetsskada. Brottsskadeersättning ska även betalas till barn som har bevittnat brott.

Regeringens bedömning: Rätten till brottsskadeersättning bör inte nu utvidgas till att omfatta skador på grund av kränkning genom ärekränkingsbrott.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

När det gäller frågan om brottsskadeersättning ska betalas för skador på grund av kränkning genom ärekränkingsbrott delar de flesta av remissinstanserna utredningens bedömning. *Hovrätten för Övre Norrland*, som i stort ansluter sig till utredningens bedömning, anser att de särskilda åtalsreglerna kan medföra bristfälliga utredningar av de aktuella brotten och att det är svårt att överblicka vilka statsfinansiella konsekvenser en utvidgning av rätten till brottsskadeersättning för ärekränkning kan medföra. Enligt hovrätten saknas det därför förutsättningar att i detta sammanhang föreslå en sådan utvidgning. Hovrätten framhåller dock att det är angeläget att frågan blir föremål för utredning i ett bredare sammanhang. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* delar också utredningens bedömning, framför allt med hänsyn till risken för missbruk, dvs. att personer kan komma att publicera uppgifter om sig själva endast för att få ersättning. *Brottsoffermyndigheten* uppger sig inse svårigheterna med att öppna för brottsskadeersättning i dessa fall, men förespråkar en omedelbar översyn av åtalsreglerna. Även *Barnombudsmannen* och *Brottsofferjourernas Riksförbund* lämnar liknande synpunkter.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

De nuvarande skadetyperna bör i huvudsak behållas

Brottsskadeersättning betalas för i huvudsak samma skador som ersätts enligt skadeståndslagen, dvs. sådana skador som ersätts genom skadestånd på grund av brott. Utöver att brottsskadeersättning betalas för personskada och för kränkning, dvs. för skada som orsakas av att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid (2 § brottsskadelagen), så betalas ersättning i vissa fall även för sakskada och ren förmögenhetsskada (3 och 4 §§), framför allt i s.k. rymlingsfall (se avsnitt 8.6). Dessutom betalas brottsskadeersättning till barn som har bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i barnets förhållande till en närstående person (4 a §).

Enligt regeringen framstår den svenska brottskadeersättningen vid en internationell jämförelse som både generös och lättillgänglig. Regeringen delar utredningens bedömning att de skadetyper som för närvarande ersätts enligt brottskadelagen även fortsättningsvis bör utgöra grund för brottskadeersättning.

Ärekränkingsbrott

Internet har möjliggjort en mycket stor och snabb spridning av information. Informationen är lätt sökbar och blir ofta kvar på internet under lång tid. Denna utveckling är naturligtvis i huvudsak positiv men har också vissa negativa konsekvenser, t.ex. för dem som utsätts för brott på nätet. Det har också blivit vanligare att klimatet på vissa diskussionsfora är hårt, och att särskilt unga personer ”hängs ut” på ett sätt som kan drabba dessa personer avsevärt.

Om en person utsätts för ett ärekränkingsbrott, kan brottsoffret som regel begära skadestånd för kränkning av gärningsmannen. Däremot omfattas sådana skador inte av systemet med brottskadeersättning. Som skäl för denna begränsning har lagstiftaren allmänt uttalat att möjligheten till ersättning inte framstår som lika angelägen i alla situationer. Förklaringen till att ärekränkingsbrotten har undantagits från brottskadelagens tillämpningsområde får anses ligga i detta uttalande, se propositionen om ändring i brottskadelagen (prop. 1987/88:92 s. 6 f.). Enligt regeringen kan det ifrågasättas vilken bärkraft uttalandet har i dag.

Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* framhåller finns det såväl principiella som pedagogiska skäl som talar för att de brott som ger rätt till skadestånd även ska ge rätt till brottskadeersättning. Enligt regeringen är det viktigt att ärekränkingsbrotten inte glöms bort och att personer som utsätts för t.ex. grovt förtal också kan få ersättning för den skada de därigenom drabbats av. I de direktiv som gavs utredningen ingick därför att se över om brottskadeersättning skulle kunna betalas även för brott som har innefattat en allvarlig kränkning av en annan persons ära, t.ex. grovt förtal. Utredningen lämnar dock inte något förslag till utvidgning av brottskadeersättningen i denna del.

Som flera av remissinstanserna påpekar kan den nuvarande begränsningen i brottskadelagen till viss del motiveras av de särskilda åtalsregler som gäller för ärekränkingsbrott. Huvudregeln är att brottet inte får åtalas av annan än målsägande. Allmänt åtal ska väckas endast om det av särskilda skäl är påkallat ur allmän synpunkt. Grundhållningen från samhällets sida har hittills varit att ärekränkningar i huvudsak är en angelägenhet mellan enskilda, dvs. konflikter där staten inte ska lägga sig i eller ingripa på den ena eller andra sidan.

Som bl.a. *Hovrätten för Övre Norrland* framhåller skulle en utvidgad rätt till brottskadeersättning vid ärekränkingsbrott kunna få till konsekvens att många ansökningar inte kan prövas av Brottsoffermyndigheten, eller måste avslås, med hänvisning till att det saknas tillräcklig utredning. Detta eftersom få målsägande faktiskt väcker enskilt åtal, och få gärningsmän döms. Samtidigt finns det flera omständigheter som kan avhålla en person som har blivit förtalad från att söka upprättelse genom att driva en straffrättslig process. En rättegång kan vara både påfrestande och oviss för de inblandade. Det kan även vara

förenat med en ekonomisk risk att väcka enskilt åtal. Dessutom måste de förhållanden som förtalet avser tas upp på nytt, vilket riskerar att känslig information om den förtalade sprids.

I likhet med utredningen och flera av remissinstanserna anser regeringen att en utvidgning av brottsskadeersättningen inte kan ske utan att åtalsreglerna först ändras. Om åtal väcks i större utsträckning, kan fler gärningsmän bli lagförda. Om brotten utreds av åklagare skapar detta ett gott och oberoende beslutsunderlag för Brottsoffermyndigheten, vilket i sin tur möjliggör brottsskadeersättning även för dessa brott. Regeringen har nyligen föreslagit att allmän åklagare och Justitiekanslern ska få större möjligheter att väcka allmänt åtal för ärekränkningar och därmed kunna bistå enskilda som t.ex. har utsatts för förtal på internet, se propositionen Några ändringar på tryck- och yttrandefrihetens område (prop. 2013/14:47). Detta bör skapa förutsättningar för att ärekränkingsbrott på ett bättre och mer effektivt sätt ska kunna förebyggas och klaras upp i framtiden. Regeringen har vidare under hösten 2013 gett Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga och ge en utvecklad bild av kränkningarna på internet, vilka som utsatts för denna brottslighet, att identifiera problem i rättsväsendets arbete med att utreda och lagföra brotten på området samt ge förslag på åtgärder och förbättringar. Det har således vidtagits åtgärder för att komma till rätta med ärekränkingsbrotten. En ytterligare sådan åtgärd vore att förbättra möjligheterna till brottsskadeersättning till dem som drabbas av kränkning vid mer kvalificerade ärekränkingsbrott. Det saknas visserligen underlag för att inom ramen för detta lagstiftningsärende föreslå en sådan utvidgning av rätten till brottsskadeersättning. Regeringen avser dock att utreda frågan närmare.

6 En stärkt rätt till brottsskadeersättning

6.1 Brottsoffermyndighetens skadeståndsrättsliga bedömningar

Regeringens förslag: I den utsträckning en domstol i sak har prövat ett yrkande om skadestånd för kränkning, ska Brottsoffermyndigheten inte få bestämma brottsskadeersättningen i den delen till ett lägre belopp än vad som följer av domstolens avgörande.

Regeringens bedömning: Berörda myndigheter, främst Brottsoffermyndigheten, bör fortsätta sitt arbete med att informera om vad brottsskadeersättning är och på vilka sätt ersättningen skiljer sig från skadestånd.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska följa sakprövade domstolsavgöranden om skadestånd och endast kunna bestämma en högre eller lägre ersättning om det tillkommit nya omständigheter eller nya bevis eller om domstolens avgörande

avsevärt avviker från rådande praxis. Utredningen föreslår vidare att det införs en särskild motiveringsskyldighet för Brottsoffermyndigheten i de fall brottsskadeersättningen avviker från ett i domstol utdömt skadestånd.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Åklagarmyndigheten*, *Brottsförebyggande rådet* och *Sveriges advokatsamfund*, tillstyrker i huvudsak förslaget eller framför inga invändningar mot det. Advokatsamfundet anser att förslaget understryker de allmänna domstolarnas roll och tydliggör att Brottsoffermyndigheten inte har att ”överpröva” de slutsatser i sak som en domstol har kommit fram till.

Flera remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Stockholms tingsrätt*, *Brottsoffermyndigheten* och *Barnens Rätt I Samhället (BRIS)*, avstyrker förslaget eller är negativa till dess utformning eller omfattning. JO och BRIS anser att den kritik som framförts inte är ett tillräckligt skäl för att ändra en fungerande ordning. JO, liksom Stockholms tingsrätt och *Malmö tingsrätt*, menar vidare att kritiken kan kvarstå även om förslaget genomförs, eftersom det endast minskar men inte eliminerar Brottsoffermyndighetens utrymme att avvika från domstolarnas avgöranden.

En del remissinstanser, *Justitiekanslern (JK)*, *Brottsoffermyndigheten* och *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS)*, lyfter fram frågan om likabehandling som skäl mot förslaget. JK anser att det framstår som mer angeläget att lika fall bedöms lika vid bestämmande av brottsskadeersättning än att ersättningen i ett enskilt fall motsvarar det skadestånd som har dömts ut av en domstol.

Flera remissinstanser understryker vikten av att Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning får behålla sin praxisbildande roll. *Brottsoffermyndigheten* menar att förslaget underminerar myndighetens roll och vingklipper nämnden. Brottsoffermyndigheten anser därför att det bör finnas en möjlighet att avvika från domstolens bedömning då det är fråga om kränkingsersättning vid brottslighet där någon fast praxis ännu inte har utvecklats. Även *Hovrätten för Övre Norrland*, som tillstyrker förslaget i stort, och *ROKS* framför liknande synpunkter. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att det måste klargöras vad som ska anses utgöra en tillräckligt stor avvikelse från praxis för att en ändring ska få ske. *JK* anser att förslaget är problematiskt eftersom Brottsoffermyndigheten blir bunden av avgöranden där domstolens bevisprövning på goda grunder kan sättas i fråga och menar att myndigheten även fortsättningsvis bör kunna frånga en domstols avgörande i sådana fall.

Samtliga remissinstanser ansluter sig till eller invänder inte mot utredningens bedömning om informationsbehovet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna, bl.a. *JO*, *Hovrätten för Övre Norrland*, *Stockholms tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, tillstyrker promemorians förslag eller invänder inte mot det. JO framhåller att förslaget inte har de nackdelar för rättsutvecklingen som utredningens förslag har. *Brottsoffermyndigheten*, som tillstyrker förslaget, framhåller att den föreslagna ordningen innebär att brottsoffer oftare får hela den ersättning som de är berättigade till och att de därmed förhoppningsvis kan lägga den traumatiska händelsen bakom sig. Även *Kronofogde-*

myndigheten tillstyrker förslaget och bedömer att det kommer att leda till att färre brottsoffer behöver ansöka om verkställighet, dvs. en förbättring för en utsatt grupp. *Malmö tingsrätt* anser att Brottsoffermyndigheten inte ska kunna överpröva en domstols beslut om kränkingsersättning, varken i höjande eller sänkande riktning. *JK* invänder inte mot förslaget i och för sig, men förordar utredningens förslag framför promemorians. *JK*, liksom *Göteborgs kommun*, anser att det bör införas en särskild motiveringsskyldighet för Brottsoffermyndigheten

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Kritiken mot nuvarande ordning bör tas på allvar

Enligt den nuvarande brottsskadelagen ska Brottsoffermyndigheten självständigt pröva frågan om brottsskadeersättning. Det förekommer emellertid att enskilda brottsoffer reagerar mot att Brottsoffermyndigheten kommer fram till ett annat belopp än det belopp domstolen har bestämt.

Kritiken som riktas mot nuvarande ordning fokuserar framför allt på att Brottsoffermyndigheten i vissa fall bestämmer brottsskadeersättningen till ett lägre belopp än det skadeståndsbelopp som domstolen har dömt ut. För att komma till rätta med den kritiken föreslår utredningen att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska följa en domstols dom när brottsskadeersättningen bestäms. Några remissinstanser, bl.a. *JO* och *Stockholms tingsrätt*, invänder mot utredningens förslag och menar att den kritik som riktas mot systemet grundas på okunskap om systemets uppbyggnad och bristande förståelse för de motiv som ligger till grund för lagregleringen. Remissinstanserna anser att kritiken främst är ett pedagogiskt problem som inte utgör tillräckliga skäl för att ändra en fungerande ordning.

Att Brottsoffermyndigheten har att självständigt pröva frågan om brottsskadeersättning är enligt regeringen i sig naturligt eftersom det inte krävs en dom på skadestånd för att brottsskadeersättning ska kunna betalas. Brottsoffermyndighetens skadeståndsrättsliga bedömning ska vidare göras utifrån de förutsättningar som gäller enligt brottsskadelagen och de faktiska omständigheter som råder vid tidpunkten för myndighetens prövning. Det bör framhållas att Brottsoffermyndigheten utför ett kompetent och värdefullt arbete med att bestämma ersättning till brottsoffer. Arbetet utförs i enlighet med gällande lagstiftning och det finns således inte anledning att rikta kritik mot myndigheten i detta avseende. Kritiken kan däremot i vissa fall anses befogad när den riktas mot den ordning som Brottsoffermyndigheten har att tillämpa, dvs. att lagstiftningen möjliggör för myndigheten att avvika från en domstols dom. Det går inte att komma ifrån att myndigheten och domstolen grundar sin bedömning på samma skadeståndsrättsliga regler, samma brottsliga gärning och i regel samma faktiska omständigheter. Såväl domstolens dom som myndighetens beslut kan vidare skapa och styra den praxis som både domstol och myndigheten har att förhålla sig till. Det innebär att Brottsoffermyndigheten i praktiken kan komma att "överpröva" den bedömning som domstolarna har gjort. En sådan ordning framstår som tveksam.

Det är inte tillfredsställande att brottsoffer kan uppleva systemet som motsägelsefullt eller orättvist. Ur brottsoffrets perspektiv framstår det som förståeligt att han eller hon reagerar när Brottsoffermyndigheten t.ex. beslutar om en lägre ersättning endast för att upprätthålla praxis. En sådan reaktion kan varken avfärdas med att den enbart är ett utslag av bristande kunskap om systemets uppbyggnad eller med att den i tillräcklig utsträckning kan avhjälpas genom väl motiverade beslut och mer utförlig information. Enligt regeringen är det angeläget att såväl brottsoffer som allmänheten upplever ersättningssystemet som rättvist och förutsebart.

När det gäller utredningens förslag invänder vissa remissinstanser, bl.a. *JO* och *Malmö tingsrätt*, att det kommer att kvarstå skillnader mellan systemen och därmed också en risk för kvarvarande kritik. Brottsskadeersättningen utgör ju ett statligt finansierat skyddssystem, subsidiärt till annan ersättning och även i övrigt med flera bestämmelser som begränsar ersättningens storlek, t.ex. regler om självrisk, beloppstak och jämkning. Det är således naturligt att det belopp som i slutändan betalas ut i brottsskadeersättning kan avvika från ett utdömt skadeståndsbelopp. Enligt regeringen bör sådana i lag reglerade förutsättningar för brottsskadeersättningen emellertid inte hindra att andra mer omotiverade skillnader minskas eller tas bort.

Att på det sätt utredningen förordar begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att bestämma brottsskadeersättningens storlek kan, som några remissinstanser påpekar, leda till att ersättningen blir olika stor i likartade fall, beroende på om en domstol har prövat frågan om skadestånd eller inte. *Brottsoffermyndigheten* menar att utredningens förslag därför kan leda till fortsatt kritik. Rent allmänt bör en sådan farhåga dock inte överdrivas. Varje ärende är unikt och det enskilda brottsoffret förtjänar att i varje läge få bästa möjliga stöd. Att göra en åtskillnad mellan ärenden beroende på om prövningen hos Brottsoffermyndigheten har föregåtts av en kvalificerad domstolsprövning framstår inte heller som orimligt i sig. Om en sådan begränsning dessutom inte leder till någon försämring för något brottsoffer, så anser regeringen att hänsyn till likabehandling inte utgör tillräckliga skäl för att avstå från att överväga en förändring.

Sammantaget finns det, som anförs i promemorian, kritik mot nuvarande ordning som bör tas på allvar. Flertalet remissinstanser, bl.a. vissa av de som riktar kritik mot utredningens förslag, delar den uppfattningen. Regeringen anser därför att Brottsoffermyndighetens möjlighet att självständigt göra skadeståndsrättsliga bedömningar bör begränsas.

Möjligheten att bestämma en lägre brottsskadeersättning bör begränsas

Systemet med brottsskadeersättning syftar främst till att säkerställa det enskilda brottsoffrets rätt till ersättning och möjliggöra för Brottsoffermyndigheten att i samverkan med domstolarna utforma praxis på området. Enligt regeringen bör dessa utgångspunkter vara styrande för i vilken utsträckning Brottsoffermyndigheten ska kunna bestämma ersättningen fristående från den dömande verksamheten i domstolarna.

Den kritik som riktas mot nuvarande ordning fokuserar på att Brottsoffermyndigheten i vissa fall bestämmer brottsskadeersättningen

till ett lägre belopp än det skadeståndsbelopp domstolen har dömt ut. Görs en förändring i denna del som är till fördel för brottsoffren, kan en hel del vara vunnet för tilltron till systemet med brottsskadeersättning.

Att helt ta bort utrymmet för Brottsoffermyndigheten att bestämma lägre ersättning skulle onekligen eliminera den kritik som finns mot det nuvarande systemet. Detta är dock av flera skäl inte lämpligt. Att myndigheten kan bestämma en lägre ersättning än vad domstolen har dömt ut är i sig inte konstigt. Till exempel kan gärningsmannen och brottsoffret i domstolsprocessen vara överens om vilket skadestånd som ska betalas vid en fällande dom, antingen genom att gärningsmannen medger yrkandet eller genom att han eller hon vitsordar ett belopp som skäligt i och för sig. Domstolen blir då bunden att döma på ett sätt som kanske inte alltid är skadeståndsrättsligt motiverat. Att Brottsoffermyndigheten vid bestämmande av den statliga brottsskadeersättningen på motsvarande sätt ska vara bunden är enligt regeringen däremot inte rimligt. En begränsning av Brottsoffermyndighetens möjlighet att bestämma en lägre ersättning bör således, som utredningen föreslår, endast gälla i de fall skadeståndet har prövats i sak av domstol.

Som utredningen anför finns det i princip två skäl för Brottsoffermyndigheten att bestämma lägre ersättning. Det ena skälet är att det är motiverat med hänsyn till nya omständigheter eller nya bevis. Det andra skälet är att det är motiverat med hänsyn till praxis. När det gäller det sistnämnda kan Brottsoffermyndigheten besluta ett annat belopp än domstolen för att myndigheten vill skapa ny praxis, vilket i flertalet fall torde leda till ett högre ersättningsbelopp, men också för att upprätthålla praxis, vilket normalt leder till ett lägre ersättningsbelopp.

Att Brottsoffermyndigheten ska ha kvar en möjlighet att kunna avvika från domstolens avgörande när myndigheten anser att det inte överensstämmer med gällande praxis, dvs. att till nackdel för brottsoffret kunna överpröva avgörandet på samma underlag, framstår inte som angeläget. Brottsskadeersättningen är till för de enskilda brottsoffren och det är viktigt att tillämpningen av reglerna inte går ut över dessa. Enligt regeringen finns det därför skäl att begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att besluta om lägre ersättning i sådana fall.

Däremot framstår det som rimligt att Brottsoffermyndigheten har fortsatt möjlighet att besluta om lägre ersättning om det har tillkommit nya omständigheter eller nya bevis vid myndighetens prövning. Om det genom t.ex. utredning i ärendet hos Brottsoffermyndigheten framkommer att brottsoffret inte har varit sjukskriven i den utsträckning som domstolen har utgått ifrån – och att de faktiska omständigheterna därmed inte stöder den ersättning som domstolen har dömt ut – bör myndigheten rimligen inte vara bunden av domstolens avgörande. Det är då inte fråga om att Brottsoffermyndigheten på samma underlag som domstolen gör en annan skadeståndsrättslig bedömning. Ett brottsoffer kan inte ha ett berättigat behov av att få statlig ersättning för skador som inte har uppkommit eller kunnat visas. En annan ordning skulle innebära risk för missbruk och undergräva förtroendet för ersättningsystemet. En lösning skulle därför kunna vara att, som utredningen föreslår, i lag möjliggöra lägre ersättning om det tillkommit nya omständigheter eller nya bevis. Att införa ett sådant rekvisit riskerar dock att leda till tillämpningssvårigheter i fråga om vad som är nytt respektive vad som är en

omständighet eller ett bevis. Det gäller särskilt i den inte helt ovanliga situationen att något sjukintyg inte ges in till myndigheten. Frågan blir därför om begränsningen för Brottsoffermyndigheten att besluta om en lägre ersättning kan utformas på något annat sätt.

Brottsoffermyndigheten bör inte kunna bestämma lägre ersättning för kränkning

I promemorian görs bedömningen att en ändamålsenlig ordning kan uppnås genom att koppla begränsningen i Brottsoffermyndighetens prövning till en viss skadetyp. Flertalet remissinstanser delar den uppfattningen. Av det underlag som finns framgår att vid ersättning för personskada, och då särskilt ersättning för sveda och värk, är det utredningen hos Brottsoffermyndigheten – eller avsaknaden av sådan utredning – som är den huvudsakliga orsaken till att myndigheten beslutar om ett lägre belopp.¹ I ett sådant fall är det rimligt att Brottsoffermyndigheten är obunden av domstolens avgörande. När det gäller ersättningen för kränkning är förhållandet däremot ett annat. I de fall Brottsoffermyndigheten beslutar om en lägre ersättning för kränkning motiveras detta nästan uteslutande med hänvisning till rådande praxis. Kränkningersättningen är till sin karaktär också en sådan post som lämpar sig mindre väl för schablonisering, eftersom ersättningen bestäms utifrån den brottsliga handlingens art och varaktighet (se 5 kap. 6 § skadeståndslagen). När det däremot gäller personskada i form av sveda och värk tillämpas inte sällan uppställda ersättningstabeller alldeles oavsett vilken brottslig handling som faktiskt orsakat skadan. Detsamma gäller ersättningen för förlorad arbetsinkomst, som grundas mer på en matematisk beräkning än på den skadegörande handlingen. Även om Brottsoffermyndigheten besitter en expertkunskap och har möjlighet att göra jämförelser mellan en stor mängd liknande ärenden, så är det domstolen som får den mer djupgående kunskapen om kränkningen i det enskilda fallet, t.ex. genom förebringandet av muntlig bevisning. För brottsoffret kan Brottsoffermyndighetens beslut om en lägre ersättning för just kränkning uppfattas som att han eller hon kränks på nytt. Som anförs ovan är det särskilt svårt att förklara för det enskilda brottsoffret att han eller hon får en lägre kränkningersättning endast för att upprätthålla vad som enligt Brottsoffermyndigheten utgör rådande praxis.

En fördel med att avgränsa en begränsningsregel till kränkningersättningen är att den blir tydlig och enkel att tillämpa. Det förekommer visserligen att Brottsoffermyndigheten även justerar ned ersättningen för personskada med hänsyn till rådande praxis. Detta torde dock vara mer sällan förekommande. Sådana beslut bör också vara lättare att förklara för den skadelidande och därmed inte lika problematiska ur ett brottsofferperspektiv.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att Brottsoffermyndigheten inte ska få göra en snävare skadeståndsrättslig bedömning beträffande kränkning än den domstolen har gjort. På så sätt stärks både förutsebarheten i systemet och brottsoffrens ställning generellt. En positiv effekt

¹ Se t.ex. Riksrevisionens rapport 2005/06:RFR1, Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott.

av förslaget är vidare att brottsoffer i fler fall får hela den ersättning som de är berättigade till enligt domen av staten. Brottsoffret kan därmed snabbare lägga den ofta traumatiska händelsen bakom sig och behöver alltså inte framöver återvända till gärningsmannen för att försöka förmå denne att betala resterande belopp. I stället övertar Brottsoffermyndigheten hela kravet och kan genom sin regressverksamhet kräva in beloppet av gärningsmannen.

Brottsoffermyndigheten bör inte vara förhindrad att bestämma en högre ersättning

Brottskadeersättningen utgör en central del i samhällets arbete för att motverka brott och att minska skadeverkningarna av brott. Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning har i detta sammanhang spelat en avgörande roll för att höja ersättningsnivåerna för brottsoffren.

Som framhålls ovan fokuserar den kritik som har förekommit på fall där Brottsoffermyndigheten bestämmer en lägre ersättning än vad domstolen har gjort. Utredningens förslag innebär dock även en begränsning av Brottsoffermyndighetens möjligheter att bestämma en högre ersättning. Utifrån ett brottsofferperspektiv framstår en sådan begränsning enligt regeringen inte som lika motiverad. Vidare ger utredningens förslag utrymme för Brottsoffermyndigheten att avvika från en domstols dom för att beloppet ska överensstämma med praxis, men däremot inte i syfte att skapa eller förändra praxis.

Många remissinstanser, bl.a. *JO* och *Hovrätten för Övre Norrland*, lyfter fram Brottsoffermyndighetens praxisskapande roll och en huvudsaklig invändning mot utredningens förslag är att denna roll inskränks. Detta gäller visserligen även regeringens förslag om att begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att bestämma en lägre kränkingsersättning, om sänkningen skulle ske i syfte att ändra eller skapa ny praxis. Det torde dock bli aktuellt endast i ytterst få fall. I stället sker praxisutvecklingen normalt genom att ersättningsbeloppen över tid höjs successivt. I syfte att säkerställa att denna utveckling kan fortsätta föreslås i promemorian att Brottsoffermyndigheten även fortsättningsvis ska vara oförhindrad att bestämma en högre ersättning.

Endast *Malmö tingsrätt* invänder mot förslaget. Genom att Brottsoffermyndigheten även skulle vara förhindrad att besluta högre kränkingsersättning respekteras enligt tingsrätten att domstolens bedömning görs utifrån det bästa bedömningsunderlaget. Regeringen delar inte den uppfattningen. Att tillåta Brottsoffermyndigheten att bestämma högre ersättning än vad som följer av en domstols dom syftar enbart till att värna Brottsoffermyndighetens praxisbildande roll och att därigenom skapa förutsättningar för att den positiva praxisutvecklingen av ersättningen till brottsoffer kan fortsätta. Myndighetens möjlighet att bestämma högre ersättning påverkar inte domstolarnas roll och ansvar att genom rättstillämpningen själva skapa praxis på skadeståndsrätts område. Som flera remissinstanser framhåller är det viktigt att den samverkan som sker genom brottsskadeersättning, brottsskadestånd samt offentliga och privata försäkringsalternativ består.

Sammantaget menar regeringen att Brottsoffermyndigheten bör ha möjlighet att besluta om högre belopp jämfört med domstolens avgörande. En sådan ordning innebär enbart fördelar för det enskilda brottsoffret. Genom att myndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning kan bestämma en högre ersättning säkerställs också praxisbildningen.

Information och motiveringsskyldighet

En del av den kritik som har framförts mot gällande ordning kan förklaras av bristande kunskap om systemets uppbyggnad och Brottsoffermyndighetens roll. Den begränsning som regeringen nu föreslår minskar utrymmet för Brottsoffermyndigheten att besluta om ett lägre belopp än det domstolen dömt ut men eliminerar inte alla skillnader mellan systemen. Det kvarstår därför ett behov av ökad information. Som utredningen anför och flera remissinstanser understryker bör berörda myndigheter, främst Brottsoffermyndigheten, fortsätta sitt arbete med att på olika sätt förklara skillnaderna i regelverken såväl för de enskilda brottsoffren som för allmänheten.

Utredningen föreslår att det införs en särskild motiveringsskyldighet i de fall där Brottsoffermyndigheten frångår domstolens avgörande. Denna skyldighet motiveras av att utredningens lagförslag uppställer flera specifika kriterier för när en högre eller lägre ersättning får beslutas. I promemorian görs bedömningen att en sådan särskild skyldighet inte är nödvändig när möjligheterna att bestämma en annan ersättning i stället helt avgörs av vilken skadetyper det rör. Endast *JK* och *Göteborgs kommun* invänder mot den bedömningen.

Det är enligt regeringens uppfattning naturligtvis viktigt att Brottsoffermyndigheten på ett tydligt sätt förklarar sina beslut och vad dessa grundats på. En sådan motiveringsskyldighet följer av de allmänna bestämmelserna i 20 § förvaltningslagen (1986:223) om motivering av beslut. Såvitt framkommit motiverar Brottsoffermyndigheten också alltid sina beslut. Det finns därför inget behov av att införa en särskild bestämmelse om detta. En sådan bestämmelse skulle tvärtom kunna tolkas som att någon motiveringsskyldighet inte finns i övriga fall. Någon bestämmelse om att Brottsoffermyndigheten särskilt ska motivera vissa beslut bör alltså inte införas i den nya brottsskadelagen.

6.2 Beloppsgränserna för brottsskadeersättning

Regeringens förslag: Det ska inte längre finnas någon beloppsbegränsning vid betalning av brottsskadeersättning för kränkning. Beloppsgränserna för personskada, sakskada och ren förmögenhetskada ska behållas oförändrade.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den övre gränsen för kränkningersättning höjs från tio till 15 basbelopp.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det.

Skälen för regeringens förslag

Brottsskadeersättning ska så långt som möjligt täcka brottsoffrets skador

I den nuvarande brottsskadelagen finns, beroende på skadetyper, olika beloppsgränser för vad som kan betalas i brottsskadeersättning (11 § första och andra styckena). För personskada kan ett maximalt engångsbelopp om 20 prisbasbelopp betalas och livränta kan för varje år betalas med högst tre prisbasbelopp. Brottsskadeersättning för kränkning kan som högst betalas med tio prisbasbelopp. Motsvarande beloppsgränser finns även för sakskada och ren förmögenhetsskada. I det sistnämnda fallet rör det sig om ett gemensamt tak. Det är tidpunkten för ersättningens bestämmande som avgör vilket prisbasbelopp som ska gälla. Prisbasbeloppet för år 2014 är 44 400 kr. För brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott finns ingen beloppsgräns.

Beloppsgränserna har motiverats med att staten bör garderas mot extremt höga ersättningskrav. Det syfte som ligger bakom systemet med brottsskadeersättning har alltså inte ansetts behöva medföra att ett brottsoffer ska ha rätt att få en obegränsad eller exceptionellt hög ersättning från allmänna medel, se propositionen Ersättning för brottsskador (prop. 1977/78:126 s. 29 f.). Samtidigt har det visat sig att beloppsgränserna i praktiken sällan behöver tillämpas av Brottsoffermyndigheten.

Enligt regeringen bör strävan vara att brottsskadeersättning så långt som möjligt ska täcka brottsoffrets skada. Genom att få fullgod kompensation av staten kan brottsoffret snabbare lägga den traumatiska upplevelsen bakom sig och inte behöva vända sig till gärningsmannen för att få ut ett resterande skadeståndsbelopp. Samtidigt framstår det som rimligt att staten inte ska behöva betala hur höga ersättningar som helst i brottsskadeersättning. För att undvika exceptionellt höga ersättningar kan det därför alltså finnas behov av beloppsbegränsningar. En sådan begränsning kan också minska risken för missbruk av systemet.

Enligt regeringen är det dock viktigt att de beloppsgränser som trots allt måste gälla för den statliga brottsskadeersättningen inte sätts för snävt utan i möjligaste mån ger brottsoffret den ersättning som han eller hon hade fått om skadestånd hade betalats. Marginalerna i systemet bör vara generösa, dvs. beloppsgränserna bör bestämmas så att de endast kommer att tillämpas i rena undantagsfall.

Beloppsgränserna för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada bör inte ändras

När det gäller ersättning för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada anser regeringen att det även fortsättningsvis bör finnas takregler. Framför allt när det gäller sakskada och ren förmögenhetsskada kan det tänkas att ersättningsbeloppen kan bli betydande, t.ex. vid skadegörelse av mycket dyrbar egendom. Det kan inte heller uteslutas att ersättningen för personskada i enskilda fall kan bli exceptionellt hög och att det därmed inte är rimligt att den statliga brottsskadeersättningen fullt ut täcker skadan.

De övre beloppsgränserna för personskada framstår vid en internationell jämförelse som generösa. I de få situationer där dessa takregler kan komma att aktualiseras torde det handla om svårbedömda undantagsfall. I sådana situationer torde dessutom en kombination av

engångsbelopp och periodisk ersättning i form av livränta kunna leda till att brottsoffret ändå får ersättning för sin skada. Enligt regeringens bedömning saknas det behov av att höja beloppsgränserna avseende personskada.

När det gäller brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada har takregeln aldrig tillämpats. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det saknas behov av att beloppsmässigt justera den.

När det gäller brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott anser regeringen att det inte är motiverat att införa en beloppsbegränsning, jfr propositionen Barn som bevittnat våld (prop. 2005/06:166 s. 28).

Beloppsgränsen för kränkingsersättning bör tas bort

Kränkingsersättning betalas för skada som orsakats av att gärningsmannen allvarligt kränkt brottsoffret genom ett brott som innefattar angrepp mot hans eller hennes person, frihet eller frid. Det rör bl.a. sexualbrott och brott som innefattar våld, hot eller tvång. Det förekommer att den nuvarande takregeln för kränkingsersättning slår till och alltså leder till att brottsoffer inte fullt ut får en ersättning som motsvarar skadan. Utredningen föreslår i denna del att takbeloppet ska höjas från tio till 15 basbelopp. Höjningen skulle enligt utredningen fånga in och täcka de fall som hittills har utlöst beloppsbegränsningen.

Regeringen anser att utredningens förslag i denna del är ett steg i rätt riktning. Utgångspunkten bör vara att det enskilda brottsoffret i varje läge ska ha bästa möjliga stöd från det allmänna. De fall där takregeln hittills har aktualiserats har rört synnerligen allvarlig brottslighet, t.ex. barn som har utsatts för grova sexualbrott under lång tid, eller där brottsligheten närmast kan karakteriseras som tortyrliknande.² Det är alltså i sådana fall som brottsoffret riskerar att få en begränsad ersättning genom att takregeln slår till.

Enligt regeringen kan det ifrågasättas om det över huvud taget bör finnas någon takregel när det gäller kränkning, eller annorlunda uttryckt om ersättningen i denna del någonsin kan bli så hög att det motiverar att staten inte tar sitt ansvar för brottsoffret. Sådana exceptionellt höga ersättningar som i motiven lyftes fram som skäl för att begränsa brottsskadeersättningen torde dessutom knappast kunna uppstå när det gäller kränkingsersättning.

Tidigare inrymdes kränkingsersättningen i ersättningen för personskada. Sedan år 2002 utgör kränkning emellertid en egen skadetyp såväl i skadeståndslagen som i brottsskadelagen. De skäl som ursprungligen motiverade takbeloppet berördes inte i det lagstiftningsärende där skadetyperna delades upp. Däremot uttalades att eftersom kopplingen mellan de båda ersättningstyperna upphörde borde en särskild takregel införas för kränkingsersättningen, se propositionen Ersättning för ideell skada (prop. 2000/01:68 s. 58). Inte heller i utredningen som låg till grund för den nu diskuterade takregeln berördes frågan om behovet av att begränsa

² Se t.ex. Brottsoffermyndighetens beslut den 22 januari 2010 i dnr 9138/2009.

brottsskadeersättningen när det gäller kränkning (se SOU 1992:84 s. 284).

Enligt regeringen saknas det bärande skäl för att begränsa ersättningen för kränkning. Tvärtom är detta en skadetyper som i hög grad motiverar full kompensation. Även om detta sannolikt kan uppnås även genom att höja nuvarande taknivå, kan det antas att ersättningsnivåerna för kränkning successivt kommer att höjas över tid. Även med en förhöjd beloppsgräns kan därför nya fall förväntas där takregeln utlöses. Enligt regeringen är det inte godtagbart att just dessa brottsoffer, som drabbats synnerligen hårt av allvarlig brottslighet, ska få en begränsad ersättning. Detta är även huvudskälet till att regeringen föreslår att Brottsoffermyndigheten inte ska få bestämma en lägre ersättning för kränkning än vad en domstol dömt ut i skadestånd (se avsnitt 6.1). I konsekvens härmed föreslår regeringen att det inte längre ska finnas något beloppstak för kränkningersättningen.

6.3 Ansökningstiden förlängs

Regeringens förslag: Tiden för att ansöka om brottsskadeersättning förlängs från två till tre år. För barn som har drabbats av brott eller bevittnat brott ska ansökan kunna göras fram till den dag han eller hon fyller 21 år.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ingen särreglering när det gäller ansökningar från barn som har drabbats av brott eller bevittnat brott.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. *Barnombudsmannen* anser att Brottsoffermyndigheten ska godta ansökningar upp till tre år efter 18-årsdagen i fråga om brott mot barn.

Skälen för regeringens förslag

Brottsoffer bör få längre tid på sig att ansöka om brottsskadeersättning

För att kunna få brottsskadeersättning behöver brottsoffret ge in en ansökan till Brottsoffermyndigheten. En sådan ansökan ska ges in inom en viss tid. Om allmänt åtal har väckts, ska ansökan göras inom två år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning inletts, ska ansökan göras inom två år från det att förundersökningen lagts ned eller avslutats. I övriga fall ska ansökan göras inom två år från det att brottet begicks. Om det finns synnerliga skäl, kan en ansökan prövas även om den har kommit in för sent (14 § brottsskadelagen).

Det skäl som framför allt kan anföras för en bortre tidsgräns är att Brottsoffermyndigheten måste ha en rimlig möjlighet att pröva ett anspråk på ersättning på ett ändamålsenligt sätt. Om det inte finns en ansökningstid skulle Brottsoffermyndigheten sannolikt få in många ansökningar som avser gamla brott, och då inte endast sådana som grundas på lagakraftvunna domar. Dessa äldre anspråk skulle vara svåra

och tidskrävande för myndigheten att utreda, vilket riskerar att leda till att brottsoffren i dessa fall inte får någon ersättning. Det kan också leda till längre handläggningstider generellt, till men för de brottsoffer som har utsatts för brott i närtid. Enligt regeringen finns det alltså i och för sig skäl för att ha en bortre gräns för när en ansökan kan göras.

Samtidigt är det viktigt att alla brottsoffer så långt det är möjligt får den ersättning som de faktiskt har rätt till. Det är därför angeläget att det finns tillräcklig tid för brottsoffret att först uttömma övriga ersättningsformer och därefter hinna ge in sin ansökan om brottsskadeersättning. I likhet med reglerna om beloppsgränser är det viktigt att tidsgränserna inte sätts för snävt. De som har rätt till brottsskadeersättning bör i större utsträckning än för närvarande kunna få sin ansökan prövad av Brottsoffermyndigheten.

Genom utredningens kartläggning har det framkommit att ungefär två procent av ärendena under år 2010 avvisades på grund av att ansökan hade kommit in för sent. Det har vidare visat sig att en stor del av dessa ansökningar hade kunnat prövas om ansökningstiden varit ett år längre. Även om det inte är känt vad utfallet i dessa ärenden hade blivit om de tagits upp till prövning, anser regeringen att den nuvarande tidsgränsen om två år alltför ofta leder till resultat som kan ifrågasättas ur det enskilda brottsoffrets perspektiv.

Det kan finnas olika skäl till varför brottsoffret dröjer med att söka ersättning. Som utredningen framhåller kan det t.ex. för många brottsoffer vara svårt att ”ta tag i” frågan om ersättning. Detta gäller särskilt de som drabbas av allvarlig brottslighet där brottsoffret har behov av längre rehabilitering. Enligt regeringen är det särskilt olyckligt om dessa brottsoffers anspråk på brottsskadeersättning avvisas på formell grund. För att motverka sådana resultat anser regeringen att tidsgränsen bör förlängas från två till tre år. På så sätt kan Brottsoffermyndigheten pröva fler ansökningar än i dag, utan att detta nämnvärt går ut över myndighetens handläggningstider. Samtidigt får de brottsoffer som för närvarande riskerar att missa tidsgränsen större möjligheter att få brottsskadeersättning.

Det bör finnas en särskild ansökningstid för barn

Den ansökningstid som ställs upp i brottsskadelagen gäller för alla sökande. *Barnombudsmannen* anser att i de fall ett barn har drabbats av ersättningsgill skada till följd av brott bör en ansökan kunna ges in senast tre år efter 18-årsdagen. Detta skulle ligga i linje med nuvarande praxis, enligt vilken Brottsoffermyndigheten normalt godtar en ansökan om den unge ger in den inom två år från då han eller hon blev myndig. Denna ordning framstår enligt regeringen som ändamålsenlig. Om t.ex. ett litet barn utsatts för misshandel eller sexuella övergrepp och rättegången hålls i nära anslutning till brottet, blir barnet beroende av att vårdnadshavarna gör ansökan inom tre år från det att domen vunnit laga kraft. Nuvarande praxis visar på att ersättning inte alltid söks av vårdnadshavarna, och enligt regeringen är det inte rimligt att det barn som utsatts för brott därigenom går miste om den ersättning som barnet är berättigat till.

Brottsoffermyndigheten godtar, som nämns ovan, många gånger ansökningar av unga brottsoffer, trots att tiden egentligen har gått ut.

Brottsoffermyndigheten anser regelmässigt att det med stöd av en ventilbestämmelse i 14 § andra stycket brottsskadelagen finns synnerliga skäl att i dessa fall tillåta en prövning av en för sent inkommen ansökan. Detta synsätt har i och för sig goda skäl för sig. Enligt regeringen bör barnens rätt till brottsskadeersättning emellertid på ett bättre sätt garanteras och tydliggöras i den nya lagen. Det bör för unga brottsoffer inte råda någon osäkerhet om vad som egentligen gäller. Det är då olyckligt att det inte av lagen framgår att de har en möjlighet att ansöka om ersättning när de väl blivit myndiga och själva kan ta ställning i frågan. Vidare är det rimligt att en undantagsbestämmelse som ställer krav på att det finns synnerliga skäl, även i brottsskadelagen tillämpas restriktivt och således tar sikte på rena undantagssituationer, där det i ett enskilt fall finns en alldeles särskild anledning att göra frånsteg från en huvudregel. Det framstår därför som mindre lämpligt att använda en sådan ventil för en hel kategori av ärenden, dvs. ansökningar rörande unga brottsoffer. Enligt regeringen är det lämpligare att införa en särskild bestämmelse för dessa fall. Det bör alltså i brottsskadelagen föreskrivas att unga brottsoffer alltid ska kunna ansöka om brottsskadeersättning fram till 21-årsdagen.

6.4 Barn som drabbas av brott

Regeringens förslag: Det ska räcka med en vårdnadshavares underskrift för att ett barn ska kunna ansöka om brottsskadeersättning, om det är den andra vårdnadshavaren som har begått ett brott mot barnet eller har begått ett brott som barnet har bevittnat eller om det annars finns särskilda skäl.

Regeringens bedömning: Det bör vidtas ytterligare åtgärder för att säkerställa att barn som har bevittnat brott uppmärksammas i större utsträckning och att dessa brottsoffer ska få tydlig information om rätten till brottsskadeersättning.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att en vårdnadshavares underskrift ska räcka om den andra vårdnadshavaren är gärningsman.

Utredningen anser vidare att det bör införas bestämmelser i förundersökningskungörelsen (1947:948) om dels att målsäganden ska underättas om möjligheten för barn som har bevittnat brott att få brottsskadeersättning, dels att det ska antecknas i förundersökningsprotokollet huruvida det har funnits barn som har bevittnat brottet och var dessa barn i så fall har befunnit sig. Vidare bör av samma skäl vissa tillägg göras i polisens anmälningssystem.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser är positiva till utredningens förslag och bedömning. *Socialstyrelsen* och *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS)* anser att de föreslagna ändringarna i förundersökningskungörelsen kompletterade med mer praktiska åtgärder är en lämplig väg framåt för att i större utsträckning uppmärksamma barn som har bevittnat brott. *Rikspolisstyrelsen* framhåller att utredningens förslag är omhändertagna inom ramen för polisens

arbete att förbättra informationen till brottsoffer samt inom ramen för arbetet med brott i nära relationer.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Det bör bli enklare för brottsutsatta barn att ansöka om ersättning

Systemet med brottsskadeersättning ska vara så enkelt och tillgängligt som möjligt för brottsoffret. Detta gäller särskilt unga brottsoffer. Ett barn har, i samma utsträckning som vuxna, rätt till brottsskadeersättning när han eller hon har utsatts för brott. Sedan år 2006 har barn även rätt till brottsskadeersättning när de har bevittnat brott i vissa fall.

Det är vårdnadshavarna som har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Om barnet har två vårdnadshavare, måste de tillsammans ansöka om brottsskadeersättning till barnet (se 6 kap. 13 § första stycket föräldrabalken). Om den ena vårdnadshavaren är förhindrad, t.ex. på grund av sjukdom, att ta del i ett beslut om barnet, kan den andra vårdnadshavaren dock bestämma ensam. Däremot finns det ingen möjlighet för en vårdnadshavare att ensam ansöka om brottsskadeersättning när den andra vårdnadshavaren är den som har begått brottet. Enligt regeringen bör det vara en självklarhet att barnet i en sådan situation måste kunna ansöka om brottsskadeersättning utan att först behöva inhämta gärningsmannens tillåtelse.

Frågan om vem som ska kunna göra en ansökan om brottsskadeersättning för barnets räkning behandlades i samband med att möjligheten för barn som har bevittnat brott att få brottsskadeersättning infördes. Den dåvarande regeringen gjorde bedömningen att det för dessa fall inte fanns behov av några särskilda bestämmelser, bl.a. eftersom det redan fanns möjlighet att utse en god man (prop. 2005/06:166 s. 28 f.). Sedan reformens ikraftträdande har därför den ordningen fått tillämpas för att lösa det nu beskrivna problemet. Genom att överförmyndaren kopplas in och förordnar en god man enligt föräldrabalken för barnet kan den gode mannen för barnets räkning ge in ansökan om brottsskadeersättning. En sådan ordning framstår enligt regeringen emellertid som onödigt krånglig och det kan inte uteslutas att den förälder som vill hjälpa sitt barn att söka ersättning inte orkar eller vågar ta ett initiativ som formellt frånkänner den andra föräldern beslutanderätt över barnet.

Utredningens kartläggning visar att det inträffar att ansökningar avvisas av Brottsoffermyndigheten på grund av att en vårdnadshavares underskrift saknas. Till exempel avvisas på den grunden drygt tio ärenden per år enbart avseende ersättning till barn som har bevittnat brott. Det är vidare troligt att en förälder – på grund av rädsla för den andra föräldern – väljer att inte ens ge in en ansökan till Brottsoffermyndigheten, eftersom detta skulle kunna involvera den andra föräldern. Sådana situationer blir inte synliga för myndigheterna. Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns anledning att förbättra barns möjligheter att kunna ansöka om brottsskadeersättning. Varje barn som inte får sin ersättning är ett misslyckande för ersättningssystemet och sådana fall bör åtgärdas.

Det finns vidare exempel – även om de förhoppningsvis är få – på fall där en vårdnadshavare har vägrat att medverka till att barn kan framställa ersättningsanspråk trots att vårdnadshavaren inte är gärningsman. Det

kan handla om att vårdnadshavaren av olika skäl inte vill eller kan ta sitt vårdnadsansvar, t.ex. när det pågår en vårdnadstvist om barnet. I dessa fall riskerar barnet att gå miste om brottsskadeersättning för skador han eller hon drabbats av till följd av att ha blivit utsatt för eller bevittnat ett brott. Utgångspunkten bör visserligen alltså vara att båda vårdnadshavarna gemensamt ansöker för barnets räkning. Regeringen anser dock att det även i dessa fall, dvs. när ingen av vårdnadshavarna i och för sig är gärningsman, bör finnas möjlighet för en vårdnadshavare att ensam ansöka om brottsskadeersättning, om konsekvensen annars blir att barnet inte får någon ersättning.

Regeringen föreslår att det i den nya lagen tas in en bestämmelse om att det ska räcka med en vårdnadshavares underskrift för att söka brottsskadeersättning för barnet, om den andra vårdnadshavaren är gärningsman eller det annars finns särskilda skäl. En sådan ordning underlättar för den enskilda vårdnadshavaren, samtidigt som den minskar den administrativa belastningen för Brottsoffermyndigheten och överförmyndaren. Framför allt säkerställs emellertid att det utsatta barnet får den brottsskadeersättning som han eller hon har rätt till.

Barn som bevittnat brott måste uppmärksammas i större utsträckning

Ett barn ska aldrig behöva tåla att bevittna ett brott, t.ex. våld i hemmet eller inom familjen. Enligt regeringen är det av stor vikt att barn som har befunnit sig i anslutning till en brottsplats uppmärksammas av myndigheterna på ett tydligt och effektivt sätt. Detta kan ske på flera sätt, t.ex. genom att sociala myndigheter kopplas in.

Rent allmänt gäller att brott som involverar barn anses som särskilt allvarliga. Enligt brottbalken gäller bl.a. en särskild straffskärpningsgrund som innebär att det vid bedömningen av straffvärdet ska ses som försvårande om brottet har varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i förhållande till en närstående. Vid sidan av själva straffskärpningen syftar bestämmelsen till att uppmärksamma allvaret i att barn blir utsatta för brott eller hamnar i närheten av brott, vilket i sig kan förebygga denna typ av brottslighet.

I samma syfte infördes, som nämns ovan, år 2006 en rätt till brottsskadeersättning för barn som har bevittnat brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i barnets förhållande till en närstående person (4 a § brottsskadelagen). När reformen genomfördes antogs att ca 100 barn årligen skulle beviljas ersättning enligt den nya bestämmelsen. Denna prognos har dock visat sig vara i underkant. År 2012 prövades drygt 230 ansökningar i denna ärendekategori, och ansökan bifölls i över 160 fall. Den sammanlagda brottsskadeersättningen till barn som har bevittnat brott uppgick samma år till nära 1,2 miljoner kr. Enligt regeringen har reformen visat sig viktig, både för att barnen synliggörs på ett annat sätt än tidigare och för att dessa barn nu får en ersättning från staten.

Utredningen gör en noggrann genomgång av de fall som har prövats av Brottsoffermyndigheten och har även tagit del av och redovisar de andra kartläggningar som har genomförts sedan reformen trädde i kraft, bl.a. av Rikspolisstyrelsen och Rädda Barnen. Utredningens slutsats är att reformen inte har fått tillräckligt genomslag hos berörda myndigheter.

Huvudproblemet tycks framför allt vara att myndigheterna inte i tillräcklig utsträckning uppmärksammar att barn finns på en brottsplats. Det förefaller också finnas ett behov av information om att denna rätt till ersättning faktiskt finns. Om kunskaperna om barns rätt till brottsskadeersättning brister, kan dokumentationen på brottsplatsen och i det efterkommande utredningsarbetet bli ofullständig. Risken är då att ansökan avslås av Brottsoffermyndigheten på grund av bristfälligt underlag, men också att barnet kanske inte ens söker brottsskadeersättning. Detta är naturligtvis ett önskat resultat.

Brottsdrabbade barn och ungdomar är i stor utsträckning beroende av vuxna som förstår och agerar. Därför är det viktigt att de brottsdrabbade snabbt får stöd och hjälp att hantera situationen. Mot denna bakgrund har regeringen nyligen gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att i samverkan med Barnombudsmannen ta fram och anpassa information om skydd och stöd direkt riktad till barn och unga som brottsoffer, inklusive barn som har bevittnat våld.

När det gäller bestämmelserna om ersättning i brottsskadelagen framstår dessa som både väl avvägda och lättillgängliga. Vid en internationell jämförelse framstår också ersättningen som generös. Regeringen anser det viktigt att den rätt som finns för barn som bevittnar brott också kommer till användning. Fokus bör därför riktas mot att tillhandahålla rätt verktyg så att barnen uppmärksammas och ersättningen aktualiseras. Det är framför allt angeläget att berörda myndigheter uppmärksammar barn som har bevittnat brott. Som *Rikspolisstyrelsen* framhåller pågår ett arbete med att förbättra informationen till brottsoffer. Framför allt polis och åklagare har en viktig roll i att uppmärksamma barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer. För att dessa barn i högre grad ska synliggöras i förundersökningarna har regeringen även gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser riktade till berörda yrkesgrupper. Genom utbildningsinsatserna kan dessa barns möjligheter att få brottsskadeersättning förbättras.

Enligt regeringen bör en positiv förändring kunna uppnås genom att det, vid sidan av ökad information och utbildning, införs kompletterande bestämmelser i myndigheternas regelverk. Utredningen anser t.ex. att det bör tydliggöras i förundersökningskungörelsen att målsäganden i förekommande fall ska informeras om att även ett barn som har bevittnat brott kan ha rätt till brottsskadeersättning. Utredningen anser också att det särskilt bör antecknas i förundersökningsprotokollet om det har funnits barn närvarande på brottsplatsen.

Som utredningen anför finns det anledning att vidta flera olika åtgärder för att anpassa och förbättra systemet i denna del, så att fler barn som har rätt till ersättning fångas upp. Regeringen avser att i förordning föreskriva att barn som har bevittnat brott och föräldrar till dessa barn ska få bättre information om rätten till brottsskadeersättning, och att dessa barn på ett bättre och mer direkt sätt ska uppmärksammas av berörda myndigheter.

6.5 Omprövning

Regeringens förslag: Möjligheten för Brottsoffermyndigheten att ompröva beslut om brottsskadeersättning ska behållas. Frågan om omprövning ska uteslutande regleras i brottsskadelagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det.

Skälen för regeringens förslag: Ett beslut om brottsskadeersättning innebär normalt att ersättningsanspråket blir slutligt reglerat av Brottsoffermyndigheten. Detta gynnar den enskilde som får ett definitivt avslut och därmed kan lägga händelsen bakom sig och gå vidare. Genom att anspråket på brottsskadeersättning regleras i ett samlat och slutligt beslut underlättas Brottsoffermyndighetens hantering och handläggningen snabbas på. Regeringen anser att detta är en god ordning som bör bevaras. Huvudregeln bör följaktligen även i den nya brottsskadelagen vara att när ett beslut om brottsskadeersättning fattas så blir frågan om brottsskadeersättning också slutligt avgjord.

Det kan samtidigt finnas fall där det är motiverat att beslut om brottsskadeersättning omprövas, t.ex. när det rör sig om komplicerade skadebilder där symptom uppkommer först efter viss tid. Genom att Brottsoffermyndigheten ges möjlighet att ompröva ett tidigare ställningstagande säkerställs att brottsoffret får ersättning för alla de skador som brottsskadeersättningen är avsedd att täcka.

Tidigare reglerades Brottsoffermyndighetens möjlighet till omprövning genom den allmänna bestämmelsen om omprövning i 27 § förvaltningslagen (1986:223). Brottsskadelagen kompletterades dock år 1999 med egna bestämmelser om omprövning, se propositionen om ändringar i brottsskadelagen (prop. 1998/99:41). Brottsoffermyndigheten kan sedan dess ändra ett tidigare beslut om brottsskadeersättning om myndigheten finner att beslutet är oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning och det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden (14 a §). Dessutom har sökanden viss möjlighet att få sin ansökan omprövad av Nämnden för brottsskadeersättning (14 b §).

Vid sidan av de nu nämnda omprövningsmöjligheterna hänvisar brottsskadelagen även till 5 kap. 5 § skadeståndslagen, enligt vilken en dom eller ett slutligt beslut avseende ersättning i vissa delar kan omprövas, om de förhållanden som låg till grund för ersättningen har ändrats väsentligt. Denna bestämmelse omfattar endast ersättning för personskada.

Regeringen anser i likhet med utredningen att de möjligheter till omprövning som Brottsoffermyndigheten har fungerar väl och att ordningen bör behållas. När det gäller skadeståndslagens bestämmelse om omprövning avser denna enligt sin ordalydelse en något annorlunda omprövningssituation än den som anges i 14 a § brottsskadelagen. De situationer som avses i 5 kap. 5 § skadeståndslagen omfattas dock i praktiken av brottsskadelagens egna bestämmelser om omprövning. Som utredningen redovisar tillämpar också Brottsoffermyndigheten enbart omprövningsbestämmelserna i brottsskadelagen. Enligt regeringens uppfattning framstår hänvisningen till skadeståndslagen som överflödig.

Frågan om omprövning bör därför framöver uteslutande regleras i brottsskadelagen. Liksom hittills bör omprövning kunna ske om det på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning visar sig att det tidigare beslutet var oriktigt.

6.6 Preskription av anspråk på brottsskadeersättning

Regeringens förslag: En tydligare hänvisning till preskriptionslagens bestämmelser om preskription ska införas i den nya brottsskadelagen med innebörd att ett anspråk på brottsskadeersättning som huvudregel ska preskriberas efter tio år från brottet, om inte en längre preskriptionstid följer av reglerna om åtalspreskription. Det ska också införas särskilda bestämmelser om preskriptionsavbrott i den nya lagen.

Ett barns anspråk på brottsskadeersättning ska aldrig kunna preskriberas före det att han eller hon fyller 21 år.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att huvudregeln om tio års preskription kommer till direkt uttryck i brottsskadelagen. Vidare föreslår utredningen en särskild bestämmelse om preskription vid omprövning av ett tidigare beslut om brottsskadeersättning. Utredningen föreslår ingen särreglering när det gäller preskription av barns anspråk på brottsskadeersättning.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Barnombudsmannen* anser att preskription aldrig ska inträda före 21 års ålder för barn som har utsatts för eller bevittnat våld.

Skälen för regeringens förslag

Det bör tydligare regleras när ett ersättningsanspråk preskriberas

Som anförs i avsnitt 6.3 är regeringens grundsyn att alla som har rätt till brottsskadeersättning också så långt det är möjligt ska kunna få en sådan ansökan prövad av Brottsoffermyndigheten. Det är mot denna bakgrund som bl.a. reglerna om ansökningstid föreslås få en mer generös utformning. Enligt regeringen bör omständigheter som t.ex. långsam handläggning hos de brottsutredande myndigheterna eller andra tidsfaktorer som brottsoffret inte själv kan styra över inte medföra att rätten till brottsskadeersättning går förlorad.

En central fråga i sammanhanget är hur länge ett anspråk på brottsskadeersättning ska kunna göras gällande, eller annorlunda uttryckt vid vilken tidpunkt anspråket ska preskriberas. I den nuvarande brottsskadelagen finns i 14 § fjärde stycket en hänvisning till 3 § preskriptionslagen (1981:130), vilken i sin tur reglerar preskription av en fordran på skadestånd i anledning av brott. Detta innebär att en fordran på brottsskadeersättning inte preskriberas före utgången av tiden för åtalspreskription, om inte frågan om ansvar har avgjorts dessförinnan. Har så skett preskriberas fordringen ett år efter den dag dom eller slutligt

beslut meddelas. Detta gäller dock inte om preskriptionstiden går ut senare enligt 2 § första stycket preskriptionslagen, vilken i sin tur föreskriver huvudregeln om tio års preskriptionstid från fordrans tillkomst. Denna något svåröverskådliga ordning innebär sammanfattningsvis att preskriptionstiden för en fordran på brottsskadeersättning är tio år eller längre och att preskriptionstiden räknas från brottet.

Utredningen förespråkar en ordning som i något större utsträckning reglerar preskription direkt i brottsskadelagen. Den lösning som föreslås är att brottsskadeersättning som utgångspunkt ska preskriberas tio år efter den brottsliga gärningen, såvida inte en längre preskriptionstid följer av reglerna om åtalspreskription eller preskriptionsavbrott sker. Utredningens förslag innebär att det direkt i brottsskadelagen stadgas en huvudregel om att anspråk på brottsskadeersättning preskriberas tidigast tio år efter brottet. Någon ändring i sak är dock inte avsedd.

Regeringen anser visserligen att frågor om brottsskadeersättning så långt som möjligt ska regleras i brottsskadelagen. Utredningens förslag bidrar delvis till att uppnå detta mål. Samtidigt kommer den föreslagna regeln alltså att hänvisa till 3 § preskriptionslagen, som i sin tur hänvisar till 2 § samma lag där preskriptionstiden räknas från fordrans tillkomst. Fråga kan därför uppkomma om det är den tioåriga preskriptionsregeln enligt brottsskadelagen eller den i preskriptionslagen som ska gälla. Preskriptionslagen ska visserligen endast tillämpas om inget annat följer av vad som är särskilt föreskrivet (1 §), men genom att brottsskadelagen enligt utredningens förslag ändå indirekt kommer att hänvisa till 2 § preskriptionslagen riskerar rättsläget alltså att bli oklart.

Enligt regeringen kan en mer ändamålsenlig ordning uppnås om brottsskadelagen helt enkelt hänvisar till 2 och 3 §§ preskriptionslagen, med ett förtydligande om att ett anspråk på brottsskadeersättning i detta avseende ska jämföras med en fordran på skadestånd i anledning av brott. Regeringen föreslår därför en sådan regel.

En särskild preskriptionsregel för barn bör införas

Nuvarande preskriptionsregler för brottsskadeersättning gäller för alla brottsoffer, även barn. Utredningen föreslår ingen ändring i denna del. *Barnombudsmannen* anser dock att preskription aldrig bör inträda före 21 års ålder för barn som har utsatts för eller bevittnat våld.

Enligt regeringens uppfattning är det viktigt att inte minst barns anspråk på brottsskadeersättning kan prövas. Redan i dag är reglerna om åtalspreskription, vilka styr hur länge brottsskadeersättning kan göras gällande, generellt sett långa. Sedan den 1 juli 2010 har regeringen dessutom tagit bort åtalspreskription för de allvarligaste brotten, t.ex. mord och dråp. För flera sexualbrott mot barn gäller vidare att åtalspreskription inte börjar löpa förrän efter att barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år (35 kap. 4 § brottsbalken). Det torde vara sällsynt att ett barns anspråk på brottsskadeersättning preskriberas.

I syfte att ytterligare förbättra barns möjligheter att få brottsskadeersättning föreslår regeringen i avsnitt 6.3 att barn ska kunna ansöka om brottsskadeersättning fram till det att han eller hon fyller 21 år. På så sätt får barnet från och med den dag han eller hon fyller 18 år möjlighet att själv ge in en ansökan om brottsskadeersättning.

Genom att ansökningstiden för barn förlängs kan dock följden bli att barns anspråk på brottsskadeersättning i fler fall hinner preskriberas och att ansökan då inte kan prövas trots att den görs innan den unge fyllt 21 år. En sådan ordning framstår enligt regeringen som otillfredsställande ur såväl ett barn- som ett brottsofferperspektiv.

Att införa en särskild preskriptionsregel för barn som skiljer sig från vad som gäller för preskription på skadeståndsanspråk med anledning av samma brott skulle i och för sig kunna medföra att Brottsoffermyndighetens möjligheter att regressvis kräva in beloppet från gärningsmannen i vissa fall går förlorad. Detta utgör enligt regeringen dock inte ett tillräckligt skäl mot att utsträcka preskriptionstiden för anspråk på brottsskadeersättning i detta fall.

Regeringen föreslår därför att om ett brott har begåtts mot ett barn eller om ett barn har bevittnat ett brott, ska barnets anspråk på brottsskadeersättning inte kunna preskriberas före den dag den unge fyller 21 år. Härigenom förbättras förutsättningarna för att barn som har drabbats av eller bevittnat brott inte går miste om sin brottsskadeersättning.

Särskilda regler om preskriptionsavbrott bör införas

Allmänna bestämmelser om preskription finns i preskriptionslagen. I den lagen finns bl.a. bestämmelser om s.k. preskriptionsavbrott, vilket innebär att preskriptionstiden i vissa situationer kan avbrytas, med följden att en ny preskriptionstid börjar löpa från dagen för avbrottet. Ett preskriptionsavbrott kan t.ex. ske om gäldenären utfäster sig att betala skulden eller om borgenären väcker talan mot gäldenären (5 och 6 §§).

En oklarhet i den nuvarande brottsskadelagen är om en betalningsanmaning som brottsoffret gör till annan än Brottsoffermyndigheten, t.ex. ett försäkringsbolag, ska anses vara preskriptionsavbrytande. En sådan ordning synes ha godtagits i Brottsoffermyndighetens praxis. Detta är inte helt i enlighet med 5 § preskriptionslagen, vilken – för att preskriptionsavbrott ska ske – förutsätter att gäldenären eller borgenären sinsemellan vidtar någon form av åtgärd. Regeringen anser dock att Brottsoffermyndighetens praxis i denna del är såväl till fördel för brottsoffret som praktisk. Eftersom den avviker från preskriptionslagens regler bör det införas en särskild lagregel i den nya lagen som föreskriver att om en skadelidande har framställt krav på skadestånd av gärningsmannen, försäkringsersättning från försäkringsbolaget eller brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten, ska detta vara preskriptionsavbrytande. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att ett sådant preskriptionsavbrott ska träffa samtliga skadeposter, oavsett om den skadelidande endast har framställt krav avseende en viss skadepost. Genom att preskriptionsavbrottet omfattar alla skadeposter riskerar den skadelidandes berättigade anspråk inte att fragmenteras. Därtill ökar förutsebarheten för brottsoffret, och Brottsoffermyndigheten får i denna del en enkel och tydlig regel att tillämpa.

Preskription och omprövning

Som anges i avsnitt 6.5 kompletterades brottsskadelagen år 1999 med egna bestämmelser om omprövning (14 a och 14 b §§). Några särskilda överväganden om vad de nya omprövningsmöjligheterna skulle innebära

i preskriptionshänseende gjordes dock inte (jfr prop. 1998/99:41 s. 24 f. och 46).

Enligt Brottsoffermyndighetens praxis gäller den allmänna preskriptionstiden om tio år från dagen för Brottsoffermyndighetens beslut i ärendet. I det fall tio år har passerat efter beslutet tar Brottsoffermyndigheten alltså inte upp en ansökan om omprövning. Som utredningen påpekar skiljer sig detta från vad som normalt gäller enligt skadeståndsrätten, där ersättningsfrågan enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen kan omprövas om det har skett en väsentlig förändring av de förhållanden som legat till grund för tidigare beslutad ersättning. Själva rätten att begära omprövning preskriberas i detta fall inte. Däremot blir preskriptionsreglerna tillämpliga på den nya skadeståndsfordran som får anses ha uppkommit vid den tidpunkt då de förändrade förhållandena inträdde.

När det gäller preskription i den nu beskrivna situationen föreslår utredningen en särreglering i förtydligande syfte, med den innebörden att preskription ska inträda tio år efter Brottsoffermyndighetens senaste beslut, dvs. i enlighet med nuvarande praxis.

Regeringen anser visserligen att den praxis om tio års preskription som Brottsoffermyndigheten tillämpar är generös och ger rimliga resultat för brottsoffren. Samtidigt kan det ifrågasättas vad som ska gälla i en situation där själva anspråket på brottsskadeersättning inte är preskriberat tio år efter omprövningen. Så kan t.ex. vara fallet vid grova brott, där en längre preskriptionstid än tio år gäller. Framkommer det mer än tio år efter Brottsoffermyndighetens beslut nya omständigheter som visar att beslutet var felaktigt, medför utredningens förslag i denna del att brottsoffrets anspråk är preskriberat.

De nu beskrivna förhållandena visar på vanskligheten med att införa en särskild bestämmelse om preskription vid omprövning. Det kan vidare konstateras att regeringens förslag ovan om preskriptionsavbrott vid krav på brottsskadeersättning även kommer att omfatta en omprövnings-situation. I de fall som Brottsoffermyndigheten omprövar ett beslut om brottsskadeersättning kommer alltså en ny preskriptionstid om i vart fall tio år att löpa från dagen för begäran om omprövning. Mot denna bakgrund anser regeringen att en särskild bestämmelse om preskription vid omprövning inte bör införas.

6.7 Förbud mot överlåtelse och utmätning av fordringar

Regeringens förslag: Det nuvarande förbudet mot att överlåta anspråk på brottsskadeersättning ska behållas. På ansökan av den skadelidande ska Brottsoffermyndigheten dock kunna besluta att brottsskadeersättning som avser ännu inte uppkomna kostnader för vårdbehandling av nödvändigt slag ska betalas till vårdgivaren när kostnaden har uppkommit. Detsamma ska gälla för andra kostnader av liknande slag.

Det ska även fortsättningsvis finnas ett förbud mot att utmäta anspråk på brottsskadeersättning för personskada. Förbudet ska utökas till att omfatta anspråk på brottsskadeersättning för kränkning och brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det nuvarande utmätningförbudet för anspråk på brottsskadeersättning för personskada ska bestå. Någon utvidgning av förbudet till att omfatta anspråk för andra skador föreslås inte.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det.

Skälen för regeringens förslag

Anspråk på brottsskadeersättning bör inte kunna överlåtas

Rätten till brottsskadeersättning har en personlig prägel. Det gäller inte minst ersättning för personskada och kränkning som syftar till att kompensera för fysiska och psykiska skador. Brottsskadeersättningen är till för brottsoffret och ingen annan. Med hänsyn härtill finns det ett förbud mot att överlåta anspråk på brottsskadeersättning innan ersättningen är tillgänglig för lyftning (16 § första stycket brottsskadelagen). Förbudet syftar till att förhindra att den skadelidande överlåter sitt anspråk på brottsskadeersättning till underpris (se t.ex. prop. 1977/78:126 s. 55). Ersättningen anses tillgänglig för lyftning när Brottsoffermyndigheten har meddelat sitt ersättningsbeslut. Ett liknande överlåtelseförbud finns i t.ex. 32 § trafikskadelagen (1975:1410).

Enligt regeringen finns det alltså goda skäl för att anspråk på brottsskadeersättning inte ska kunna överlåtas förrän Brottsoffermyndigheten har meddelat sitt beslut, dvs. före det att den skadelidande säkert vet vilken ersättning som kommer att betalas ut. Utan ett sådant förbud finns det en risk för spekulation med brottsskadeersättningen, t.ex. genom att organiserade aktörer erbjuder skuldsatta brottsoffer snabb betalning mot att få ta över deras rätt till brottsskadeersättning till underpris. En sådan ordning vore olycklig då brottsoffrets rätt genom värdeminskningen skulle urholkas. Det skulle också motverka ersättningens syfte och funktion. Samtidigt är det viktigt att värna brottsoffrets självbestämmanderätt. När pengarna väl har betalats ut måste det vara brottsoffrets ensak att välja vad pengarna ska användas till.

Regeringens strävan är att brottsskadeersättningen så långt som möjligt ska kompensera brottsoffret för den skada som brottet har medfört för

honom eller henne. Genom att ett förbud mot överlåtelse gäller fram till dess att Brottsoffermyndigheten har meddelat sitt beslut är brottsoffret garanterad den ersättning som lagen erbjuder. Regeringen föreslår därför att ett förbud mot överlåtelse av anspråk på brottsskadeersättning tas in i den nya lagen.

Undantag från överlåtelseförbudet bör göras för vårdkostnader

Frågan är om det finns anledning att i något fall göra avsteg från överlåtelseförbudet. Utredningen föreslår att undantag görs avseende bl.a. vissa vårdkostnader. Det händer att vårdgivare på förhand kräver någon form av betalningsgaranti innan vården utförs. Enligt Brottsoffermyndigheten sker detta t.ex. inte sällan vid dyra tandvårdsbehandlingar. Eftersom brottsoffret initialt kan sakna pengar att betala vårdgivaren – och då brottsskadeersättningen som regel endast betalas för redan uppkomna kostnader – uppstår frågan om överlåtelseförbudet i varje läge ska upprätthållas eller om vårdgivaren bör kunna få löfte om ersättning ur brottsskadeersättningen trots att vårdkostnaden ännu inte uppstått.

Enligt regeringen är det olyckligt om brottsoffret av kostnadsskäl avstår från eller väntar med att söka vård. Det faktum att vårdkostnaden inte kan bestämmas direkt bör inte hindra att brottsoffret får den hjälp som han eller hon behöver. Regeringen föreslår därför, i likhet med utredningen, en regel som möjliggör för Brottsoffermyndigheten att fatta beslut om brottsskadeersättning för sådana nödvändiga vårdkostnader som ännu inte har uppkommit. Av nu angivna skäl bör detta även gälla för annan kostnad av liknande slag, t.ex. nödvändigt införskaffande av glasögon som inte kan anstå. Ersättningen bör dock betalas ut först när kostnaden har uppkommit. Ett sådant beslut från Brottsoffermyndigheten om att garantera att nödvändiga kostnader ersätts ger såväl vårdgivaren som brottsoffret trygghet. Det bidrar samtidigt till att brottsoffret snabbare får adekvat vård och slipper oroa sig över kostnadsfrågan.

Förbud mot utmätning

I brottsskadelagen uppställs ett utmätningsförbud för anspråk avseende brottsskadeersättning för personskada. Ett undantag gäller dock för livräntebelopp, som kan utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken (16 § andra stycket). Ett anspråk på livränta kan alltså utmätas enligt samma regler som gäller vid utmätning av lön m.m.

Förbudet innebär att fram till dess att brottsskadeersättningen för personskada har betalats är den fredad från utmätning. Dessutom kan sådan brottsskadeersättning under vissa förutsättningar vara fortsatt fredad från utmätning om den skadelidande håller medlen avskilda (se prop. 1980/81:84 s. 205). Regeringen delar utredningens bedömning att det nuvarande utmätningsförbudet som gäller för brottsskadeersättning avseende personskada har goda skäl för sig och att förbudet därför bör behållas.

Rätten till brottsskadeersättning – inte minst ersättning för personskada och kränkning – har en personlig prägel. Enligt regeringens uppfattning är det viktigt att det finns ett utrymme att skydda sådan personlig ersättning från utmätning för eventuella tidigare skulder. Detta kan bidra till att brottsoffret får möjlighet att använda pengarna för sitt avsedda

syfte. Enligt regeringen finns det därför anledning att gå längre och utvidga utmätningsförbudet till att omfatta även anspråk på grund av andra skador än personskador.

Kränkningersättningen var tidigare en del av ersättningen för personskada och omfattades då av utmätningsförbudet. År 2002 blev dock kränkning en egen skadetyper i brottsskadelagen utan att utmätningsförbudet för den skull justerades till att omfatta även denna nya skadetyper. Frågan berördes inte i det lagstiftningsärende där reglerna om kränkningersättning ändrades (jfr prop. 2000/01:68 s. 57 f.). Sedan skadetyperna delades upp omfattar utmätningsförbudet alltså inte brottsskadeersättning för kränkning. Enligt regeringen framstår skillnaden i detta hänseende mellan personskada och kränkning som omotiverad, och förefaller närmast vara konsekvensen av ett förbiseende. När det gäller skadestånd för kränkning av den personliga integriteten gäller dessutom att sådant skadestånd normalt är fredat från utmätning (se 5 kap. 7 § utsökningsbalken samt Gregow, Utsökningsrätt, 4 uppl., s. 143). Utmätningsförbudet bör mot denna bakgrund utvidgas till att omfatta även anspråk på kränkningersättning.

En annan skadetyper som inte heller omfattas av det nuvarande utmätningsförbudet är anspråk på ersättning till ett barn som har bevittnat brott. Inte heller i det lagstiftningsärende där rätten till sådan brottsskadeersättning infördes berördes frågan om utmätningsförbud (jfr prop. 2005/06:166). Enligt regeringen kan motsvarande synsätt som redovisas ovan anläggas på brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott. Denna form av ersättning, som uteslutande riktar sig till barn, är enligt regeringens mening särskilt viktig att freda.

Sammantaget anser regeringen att utmätningsförbudet bör utvidgas. Regeringen föreslår därför att utmätningsförbudet även ska omfatta anspråk på kränkningersättning samt ersättning till barn som har bevittnat brott. Detta medför i sin tur att utbetalad brottsskadeersättning för dessa skador kommer att vara fredad från utmätning i vissa fall enligt 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken. Genom den nu föreslagna utvidgningen stärks situationen för sådana skadelidande som har tidigare skulder. Det förbättrar dessa brottsoffers möjligheter att få och behålla sin brottsskadeersättning när den som mest behövs.

7 Gärningsmannens ansvar skärps

7.1 Återkrav mot gärningsmannen (regress)

Regeringens förslag: Staten ska inträda i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det belopp som betalats i brottsskadeersättning. Brottsoffermyndigheten ska som utgångspunkt av gärningsmannen återkräva ett belopp motsvarande den brottsskadeersättning som betalats (regress). Regress ska ske i den utsträckning det inte är olämpligt med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller till möjligheterna att få fordringen betalad.

Staten ska även inträda i den skadelidandes rätt till annan förmån till följd av skadan, t.ex. försäkringsersättning.

Statens regressfordran på gärningsmannen ska preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättningen betalades.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Barnombudsmannen* betonar vikten av att Brottsoffermyndigheten tillämpar bestämmelsen om regress efter skälighet och att regress inte bör utövas i fall där det solidariska betalningsansvaret kan medföra ett oskäligt resultat för skadevällare som är under 18 år.

Skälen för regeringens förslag

Gärningsmän ska ansvara för skador de orsakar

En drivkraft för gärningsmän att begå brott är utsikten att uppnå ekonomisk vinning. Detta gäller i synnerhet den grova och organiserade brottsligheten. Det är därför viktigt att de som begår brott inte bara lagförs, utan dessutom berövas möjligheten att skörda vinsterna av brottsligheten. Om samhället försvårar för gärningsmän att tjäna på brott, kan det antas att brottsligheten minskar. Genom att statens kostnader för brott minskar kan resurserna läggas på andra samhällsnyttiga reformer. Minskad brottslighet innebär dessutom färre brottsoffer och en ökad trygghet i vardagen.

I detta sammanhang utgör även skadestånd på grund av brott en viktig del i arbetet mot brottsligheten och i strävandena att minska skadeverningarna av brott. Vid sidan av den upprättelse det innebär för brottsoffret att få ekonomisk kompensation för sina skador har skadeståndsfunktionen i sig en inneboende brottsupplärande effekt. Dessutom kan det för gärningsmannen många gånger vara rehabiliterande att betala skadeståndet och därmed göra rätt för sig och få ett avslut. Regeringen anser följaktligen att gärningsmannens ansvar för brottsskador är en självklar princip och att denna även bör komma till tydligt uttryck i den nya brottskadelagen.

Regress bör gälla som huvudregel

När brottsskadeersättning har betalats inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd (17 § första meningen brottskadelagen). Staten får

härigenom en s.k. regressfordran, vilket betyder att staten övertar den fordran som följer av en meddelad dom på skadestånd upp till det belopp som har betalats i brottsskadeersättning. Om en sådan dom i något fall inte har utverkats, har Brottsoffermyndigheten rätt att väcka skadeståndstalan mot gärningsmannen. Detta kan t.ex. bli fallet när gärningsmannen lagförs efter det att brottsskadeersättning har betalats till brottsoffret.

Regeringens utgångspunkt är att gärningsmannen inte ska hamna i ett bättre läge när Brottsoffermyndigheten betalar brottsskadeersättning till brottsoffret. Gärningsmannens skyldighet att betala för den skada han eller hon har orsakat ska alltså inte upphöra av den anledningen. En motsatt ordning riskerar att leda till att gärningsmän i större utsträckning medvetet håller sig undan att betala skadeståndet i syfte att lättare och snabbare komma ifrån sin betalningsskyldighet. Utövandet av regress mot gärningsmannen är viktigt, både ur ett ekonomiskt perspektiv och av rättviseskäl. När Brottsoffermyndigheten har betalat brottsskadeersättning blir det staten som tar över fordran på gärningsmannen. Detta har visat sig vara en väl fungerande ordning. Staten har i regel goda förutsättningar att driva in skulden från gärningsmannen. Dessutom kan Brottsoffermyndigheten, i egenskap av statlig fordringsägare, utöva regress med viss diskretion, t.ex. genom att ta större hänsyn till gärningsmannens person och därmed främja dennes återanpassning till samhället.

Vid införandet av brottsskadelagen förespråkades återhållsamhet i statens utövande av regress (prop. 1977/78:126 s. 9, 32 och 56). Denna inställning har dock successivt övergetts vid tillämpningen och Brottsoffermyndigheten bedriver numera en aktiv regressverksamhet. Av förordningen (2007:1171) med instruktion för Brottsoffermyndigheten framgår att myndigheten ska återkräva utbetalad brottsskadeersättning från gärningsmannen (2 § första stycket 6). Flertalet beslut om brottsskadeersättning i ärenden där gärningsmannen är känd initierar numera regress. Under år 2012 inflöt drygt 30 miljoner kr till Brottsoffermyndigheten i form av betalade regressfordringar, dvs. cirka en tredjedel av den totalt utbetalade brottsskadeersättningen.

Enligt regeringen finns det goda skäl för att den aktiva regressverksamheten ska fortsätta. Detta bör tydligare framgå direkt av brottsskadelagen. Genom att föreskriva att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska utöva regress mot gärningsmannen får myndighetens regressverksamhet ett klart och uttryckligt författningsstöd. Det blir samtidigt tydligare för gärningsmannen vad som gäller.

Den föreslagna ordningen att staten bör utöva regress bör enligt regeringen inte vara undantagslös. Indrivning ska inte ske om detta framstår som utsiktslöst eller skulle drabba gäldenären särskilt hårt. Staten äger trots allt sin fordran och bör ha vissa möjligheter att avstå från regress. En väl avvägd regressverksamhet kan bidra till att minska utanförskapet för de personer som efter avtjänat straff vill komma bort från kriminaliteten. I en del situationer kan det också framstå som lönlöst att utöva regress, eftersom gärningsmannen har försvunnit eller annars inte går att nå. Skulle detta förhållande ändras, kan handläggningen naturligtvis återupptas. Utredningen pekar vidare på att Brottsoffermyndigheten ibland avstår från att utöva regress upp till det fulla skadeståndsansvaret i situationer där flera gärningsmän ska svara solidariskt för skadan och en av gärningsmännen har betalat en del av

skadeståndet. Enligt regeringen framstår en sådan praxis som välmotiverad. Särskilt för unga personer kan en återhållsam regress ibland vara påkallad. Billighetsskäl kan alltså tala mot att i en enskild situation utöva regress. Undantagsregeln kommer till bäst uttryck om Brottsoffermyndigheten åläggs att utöva regress i den utsträckning det inte är olämpligt med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller till möjligheten att få fordran betalad. På så sätt uppnås den flexibilitet för Brottsoffermyndigheten som är nödvändig för att myndigheten ska kunna fokusera på att kräva in de fordringar som verkligen kan antas bli betalade. Samtidigt kan oskäligen resultat undvikas i enskilda fall.

Utöver att staten inträder i rätten till skadestånd gäller att staten även inträder i den skadelidandes rätt till annan förmån på grund av skadan som hade bort avräknats vid ersättningsbestämmande, men som då inte var känd (17 § andra meningen brottsskadelagen). Det kan t.ex. röra sig om ersättning från en försäkring. Staten träder alltså in i den skadelidandes rätt till försäkringsersättning i förhållande till försäkringsbolaget. Som utredningen påpekar kan bestämmelsen i denna del uppfattas som att regressrätten endast uppstår om förmånen inte var känd. Så har bestämmelsen emellertid inte tillämpats av Brottsoffermyndigheten, utan även sådan ersättning som var känd, men som av någon anledning inte avräknades när brottsskadeersättningen betalades, beaktas när regressfordringen bestäms. Att bestämmelsen ska tillämpas så framstår som naturligt på grund av brottsskadeersättningens subsidiaritet; finns det en försäkringsersättning, ska denna som utgångspunkt tas i anspråk före brottsskadeersättningen. Statens regressrätt hänger alltså samman med att brottsoffret inte har kunnat få någon annan ersättning än brottsskadeersättning. Enligt regeringen kommer detta till bättre uttryck om det föreskrivs att staten inträder i den skadelidandes rätt även till annan förmån till följd av skadan som inte avräknades när ersättningen bestämdes, fastän så borde ha gjorts.

En särskild regel om preskription av regressfordran bör införas

När brottsskadeersättning har betalats inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd. Detta innebär att staten får ett regresskrav mot gärningsmannen upp till det belopp som har betalats i brottsskadeersättning. Precis som med andra förekommande anspråk preskriberas dock statens regresskrav efter viss tid.

Preskription av statens regressfordran är för närvarande inte uttryckligen reglerad i brottsskadelagen, vilket får anses innebära att den allmänna regeln om tio års preskription i preskriptionslagen gäller. Det är emellertid inte helt klart från när denna tid ska räknas. Det finns enligt regeringen fördelar med att reglera denna fråga direkt i brottsskadelagen. Framgår det tydligt när statens krav preskriberas, gagnar det både Brottsoffermyndighetens verksamhet och förutsebarheten för gärningsmannen.

Utredningen föreslår i denna del en bestämmelse om att statens regressfordran ska preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättning betalades. Enligt regeringen framstår preskriptionstiden om tio år som rimlig. En kortare preskriptionstid skulle sätta gärningsmannen i ett bättre läge i de fall där han eller hon inte gör rätt för sig gentemot brottsoffret. Brottsoffermyndigheten skulle då få träda in och betala

ersättningen. Regeringen föreslår därför att en sådan bestämmelse om preskription av statens regressfordran tas in i den nya lagen. Preskriptionsavbrott bör kunna ske enligt 5 § preskriptionslagen (verkan av preskriptionsavbrott beskrivs närmare i avsnitt 6.6).

7.2 Ränta på regresskrav samt avtal om hur regresskulden ska betalas

Regeringens förslag: Om brottsskadeersättning betalas, ska staten även inträda i den skadelidandes rätt till löpande ränta på skadeståndsbeloppet från betalningsdagen.

Brottsoffermyndigheten ska ges möjlighet att i det enskilda fallet kunna ingå avtal med gärningsmannen om räntan och om hur betalning ska ske.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att Brottsoffermyndigheten ska få ingå avtal med gärningsmannen om ränta och om att avräkna inbetalningar mot kapitalbeloppet i stället för mot ränta och kostnader.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. *Kronofogdemyndigheten* anser att Brottsoffermyndighetens möjlighet att ingå avtal med gärningsmannen om avbetalningsplan bör tydliggöras.

Skälen för regeringens förslag

Regresskravet bör även innefatta ränta på skadeståndsbeloppet

En utgångspunkt vid utövande av regress är att staten inte bör komma i ett bättre läge än brottsoffret gentemot gärningsmannen, men inte heller i ett sämre läge. Vid utövandet av regress ställs Brottsoffermyndigheten inte sällan inför frågor som i vilken utsträckning staten kan kräva ränta på regressfordran och hur generös staten kan vara med avbetalningsplaner och dylikt. Den nuvarande regeln om regress i brottsskadelagen är allmänt hållen och ger i dessa avseenden liten ledning. Otydligheten har lett till osäkerhet beträffande vilka möjligheter Brottsoffermyndigheten faktiskt har att äga sin fordran. För att Brottsoffermyndigheten ska kunna utöva en effektiv regress krävs enligt regeringen även i dessa delar ett tydligt regelverk. Tydliga regressregler gynnar inte enbart allmänna intressen utan ökar även förutsebarheten för skadevållaren.

Det är inte ovanligt att domstolen förordnar att ränta ska utgå på det utdömda skadeståndsbeloppet. Normalt löper räntan från den dag brottet begicks. När staten, genom Brottsoffermyndigheten, i ett sådant fall träder in och betalar brottsskadeersättning uppstår frågan i vilken utsträckning Brottsoffermyndigheten, utöver själva kapitalbeloppet, även tar över den skadelidandes anspråk på ränta. En naturlig utgångspunkt bör vara att brottsoffret efter utbetalningen inte längre har rätt till ränta på det beloppet.

Enligt regeringen bör dock gärningsmannen inte, genom att underlåta att betala skadestånd och därmed låta Brottsoffermyndigheten betala

brottsskadeersättning, kunna komma ifrån skyldigheten att betala ränta. En sådan ordning skulle uppmuntra till att inte betala sitt skadestånd till brottsoffret. Gärningsmannen skulle därigenom få ett räntefritt lån av staten. Som påpekas av utredningen kan regressfordringar dessutom bestå under lång tid, varför statens fordran bör ges ett visst inflations-skydd. En rätt för Brottsoffermyndigheten att kräva ränta innebär visserligen i de flesta fall att gärningsmannens skuld till staten initialt kommer att öka. Den föreslagna bestämmelsen innebär dock inte att gärningsmannen hamnar i ett sämre läge än om han eller hon i stället skulle ha en skuld till brottsoffret. Sammantaget anser regeringen att ränta bör utgå på regressfordran. Regeringen föreslår därför att om brottsskadeersättning betalas, bör staten inte bara inträda i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet utan även på beloppet löpande ränta från betalningsdagen.

Det bör finnas en möjlighet att ingå avtal om hur betalning ska ske

Även om det finns goda skäl för att låta statens regressfordran inkludera ränta går det inte att komma ifrån att en ökande skuld för gärningsmannen kan påverka dennes återanpassning till samhället. Sådana nackdelar kan dock förebyggas genom att Brottsoffermyndigheten ges möjlighet att ingå avtal med gärningsmannen om hur betalning ska göras. Till exempel bör det, som *Kronofogdemyndigheten* framhåller, finnas möjlighet för myndigheten att komma överens med gärningsmannen om en avbetalningsplan eller om att inbetalningar ska avräknas mot kapitalbeloppet i stället för mot den upplupna räntan. Att sådana möjligheter finns underlättar för de gärningsmän som vill göra rätt för sig och det bör även öka återbetalningsviljan hos dessa personer. Ett annat sätt att öka återbetalningsgraden är att Brottsoffermyndigheten och gärningsmannen kommer överens om i vilken utsträckning ränta ska utgå. På dessa sätt minskar skulden snabbare och incitamentet för gärningsmannen att reglera sin skuld ökar.

Som utredningen påpekar kan det visserligen bli handläggningssäligt problematiskt om det finns flera gärningsmän och en av dessa vill göra rätt för sig och i samband därmed t.ex. ingå avtal om att ränta inte ska utgå. Detta utgör dock i sig inte skäl mot att införa en ordning där Brottsoffermyndigheten och en gärningsman kan komma överens om hur regressfordran ska betalas och att skulden kan lösas på ett rimligt sätt i det enskilda fallet. Regeringen föreslår därför att Brottsoffermyndigheten ska få ingå avtal om räntan och om hur betalning av en regressfordran ska kunna ske. Härigenom tydliggörs i den nya lagen att staten äger sin fordran.

7.3 Eftergift av regressfordran

<p>Regeringens förslag: Brottsoffermyndigheten ska kunna efterge regresskrav och krav på ränta, helt eller delvis, om det finns synnerliga skäl.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det.

Skälen för regeringens förslag: Som framhålls i avsnitt 7.1 bör Brottsoffermyndighetens skyldighet att utöva regress inte vara undantagslös. Om myndigheten av lämplighetsskäl väljer att inte utöva regress, kommer fordran att bestå till dess att den preskriberas. Skulle förhållandena ändras, kan Brottsoffermyndigheten således inom preskriptionstiden återuppta handläggningen och framställa sitt regresskrav. I vissa fall kan det dock vara till fördel både för Brottsoffermyndigheten och gärningsmannen om fordran kan upphöra i ett tidigare skede.

Brottskadelagen innehåller inga bestämmelser om eftergift av regressfordran. Enligt 17 § förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar får en myndighet under vissa förutsättningar helt eller delvis efterge en fordran. Brottsoffermyndigheten har ansett att bestämmelsen inte är tillämplig på en regressfordran i anledning av beslutad brottskadeersättning, eftersom myndigheten betraktar regressen som ett rättsförhållande mellan enskilda. Det förekommer dock att myndigheten avbryter indrivningsförsök för att sedan inte återuppta dem.

Enligt regeringen finns det anledning att överväga om en möjlighet för Brottsoffermyndigheten att meddela eftergift av regresskuld bör införas i den nya brottskadelagen. Ett argument mot eftergift är att det nästan aldrig går att vara säker på att det förhållande som motiverar eftergiften kommer att bestå. Ett annat är att en sådan bestämmelse kan uppmuntra till missbruk. Det kan t.ex. tänkas att gärningsmannen försöker få eftergift genom att erbjuda Brottsoffermyndigheten att betala en del av skulden mot att resten skrivs av, trots att han eller hon har möjlighet att betala hela skulden. Som utredningen framhåller kan detta gynna vissa gärningsmän framför andra, beroende på hur skicklig förhandlare gärningsmannen är. Regeringen delar dock utredningens bedömning att Brottsoffermyndigheten genom sin långa erfarenhet av kravhantering kan uppnå ett rimligt resultat vid utövandet av regress och därmed undvika oskäliga resultat. Detta synsätt gör sig gällande även i fråga om eftergift. Regeringen anser därför att Brottsoffermyndigheten bör få detta verktyg till sin regressverksamhet.

En utgångspunkt bör enligt regeringen emellertid vara att eftergift endast bör ske i undantagsfall. Huvudprincipen om att gärningsmannen ska ersätta den skada han eller hon har vållat bör alltså bestå. Ett fall där eftergift kan framstå som rimlig är när gärningsmannens personliga förhållanden är sådana att det framstår som meningslöst eller klart oskäligt att utöva regress. Det kan t.ex. vara fråga om att skadevållaren drabbats av en allvarlig sjukdom eller att han eller hon sedan lång tid tillbaka är överskuldsatt men har påbörjat en positiv rehabiliteringsprocess. Ett annat fall där eftergift i vart fall delvis bör kunna komma i fråga är när gärningsmannen mäktar med att betala en större del av skulden, mot att resterande del skrivs av. En sådan ordning möjliggör för staten att få tillbaka en del av utgiven ersättning samtidigt som gärningsmannen kan få ett avslut.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att det i den nya brottskadelagen föreskrivs att Brottsoffermyndigheten får efterge regresskrav och krav på ränta, helt eller delvis, om det finns synnerliga skäl.

7.4 Regress och kvittning

Regeringens förslag: Brottsoffermyndigheten ska som huvudregel helt eller delvis kvitta en fordran på brottsskadeersättning mot en skuld för tidigare betalad brottsskadeersättning. Kvittning ska dock inte ske om det är oskäligt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna är positiva till förslaget. *Sveriges advokatsamfund* motsätter sig förslaget och föreslår i stället en omvänd regel, dvs. att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska vara förbjuden att kvitta men ha möjlighet att vägra utbetalning om det till följd av skuldsättning med koppling till den begärda ersättningen skulle framstå som särskilt stötande att brottsskadeersättning betalades.

Skälen för regeringens förslag: Det är inte helt ovanligt att de som begår brott mot andra också själva utsätts för brott. Även dessa personer är då brottsoffer och bör ha rätt till brottsskadeersättning. Enligt uppgift från Brottsoffermyndigheten kommer det regelbundet in ansökningar från brottsoffer som staten sedan tidigare, på grund av betalad brottsskadeersättning, har en regressfordran mot i deras tidigare egenskap av gärningsmän. Utredningen föreslår att Brottsoffermyndigheten innan beslut om brottsskadeersättning fattas ska ha möjlighet att beakta att den sökande faktiskt har en skuld till staten på grund av tidigare brottslighet.

Enligt nuvarande ordning får Brottsoffermyndigheten i den nu beskrivna situationen inte kvitta beloppen mot varandra. Brottsoffermyndigheten frågar visserligen den skadelidande om han eller hon vill använda brottsskadeersättningen till att betala sina tidigare skulder till Brottsoffermyndigheten. Det är dock helt upp till den skadelidande att avgöra om kvittning ska ske. Det betyder att brottsskadeersättning många gånger betalas ut trots att mottagaren samtidigt är skyldig Brottsoffermyndigheten pengar. En sådan ordning framstår enligt regeringen som tveksam. Det kan rent av uppfattas som stötande om en skadevällare riskfritt kan få brottsskadeersättning samtidigt som han eller hon har en stor skuld till staten på grund av tidigare allvarlig brottslighet. Det finns således goda skäl som talar för att staten ska ha en kvittningsrätt i dessa fall.

En kvittningsrätt för staten innebär att brottsoffer med skulder till Brottsoffermyndigheten som huvudregel får en lägre ersättning, något som bl.a. *Sveriges advokatsamfund* vänder sig mot. Samfundet erinrar i sammanhanget om det utmättningsförbud som gäller för vissa anspråk på brottsskadeersättning. Som nämns i avsnitt 6.7 syftar utmättningsförbudet till att freda sådan ersättning som är av personlig art. Samtidigt kan det hävdas att om gärningsmannens skuld till staten minskar genom kvittning, så är detta ur rehabiliteringssynpunkt något i grunden positivt. Som utredningen framhåller kan kvittning även innebära andra fördelar, eftersom kvittning är en enkel avräkning som inte kräver särskild administration. Även för gärningsmannen kan en kvittningsrätt för staten innebära en förenkling, t.ex. om regresskulden är mindre än den brottsskadeersättning som ska betalas. I en sådan situation blir gärningsmannen fri från sin skuld och kan få resterande del av brottsskade-

ersättningen utan att behöva ha fortsatt kontakt med Brottsoffermyndigheten eller Kronofogdemyndigheten.

Sammantaget anser regeringen att staten som huvudregel bör kvitta en fordran på brottsskadeersättning mot en skuld för utgiven brottsskadeersättning. På motsvarande sätt som vid regress bör dock en sådan bestämmelse inte vara absolut. Genom att föreskriva att brottsskadeersättning i en kvittningssituation ändå kan betalas ut i den utsträckning det är skäligt kan oönskade resultat undvikas. Som exempel på när kvittning bör undvikas nämner utredningen fall där sociala skäl talar för att personen ändå bör få ut en kontant brottsskadeersättning, t.ex. när ersättningen avser nödvändig vård. Regeringen delar detta synsätt. Den närmare tillämpningen av bestämmelsen får utformas av Brottsoffermyndigheten.

7.5 Solidariskt skadeståndsansvar för minderåriga

Regeringens bedömning: Det finns inte tillräckliga skäl att förändra reglerna om solidariskt skadeståndsansvar för personer under 18 år.

Utredningens bedömning: Utredningen behandlar inte frågan om solidariskt skadeståndsansvar.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna yttrar sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning

Solidariskt skadeståndsansvar innebär att unga lagöverträdare gemensamt ska ersätta den skada som de tillsammans har orsakat

En fråga som anknyter till statens regressrätt gentemot gärningsmän är det solidariska skadeståndsansvaret för gärningsmän och då särskilt för lagöverträdare under 18 år. Kronofogdemyndigheten och Barnombudsmannen anser i en gemensam skrivelse till Justitiedepartementet att det solidariska ansvaret för personer under 18 år bör begränsas (Ju2010/5267/L2). Även Utredningen om överskuldssättning ger uttryck för en sådan uppfattning (SOU 2013:78 s. 264 f.).

Med solidariskt skadeståndsansvar menas att flera personer gemensamt svarar för skadan. En synpunkt som emellanåt framförs mot att ett sådant skadeståndsansvar även ska gälla för unga personer är att det kan vara orättvist att en person riskerar att få stå för hela skadeståndet trots att det finns flera betalningsskyldiga gärningsmän. Ett solidariskt ansvar innebär emellertid inte ett likadelningsansvar, dvs. att varje gärningsman endast ska betala ”sin del” av skadeståndet. Många gånger döms gärningsmän för att tillsammans ha orsakat brottsoffret skada. Varje gärningsman är då ansvarig för hela skadan på samma sätt som när skadan orsakas av en ensam gärningsman som döms för samma brott. I det sistnämnda fallet svarar han eller hon för hela skadan själv. Det följer av skadeståndets reparativa funktion. Det solidariska ansvaret är alltså inte avsett att medföra en rabatt på skadeståndet bara för att flera gärningsmän är inblandade. Den skadeståndsrättsliga grundprincipen är att den skadelidande ska ersättas fullt ut, något som det solidariska ansvaret syftar till

att underlätta. Det är en annan sak att gärningsmännen efter att ha betalat skadeståndet sinsemellan kan reglera ansvarets slutliga fördelning. Inte heller då är ett likadelningsansvar emellertid självklart, utan ansvaret kan variera beroende på hur aktiv respektive gärningsman var när brottet begicks.

Det finns möjligheter att begränsa skadeståndsansvaret för unga lagöverträdare

Regeringen har förståelse för att den skuldsättning som en solidarisk skadeståndsskyldighet innebär kan drabba unga hårt. Att i ung ålder bli skadeståndsskyldig kan riskera att leda till lång tids skuldsättning, med följderna att inträdet i vuxenlivet försenas med försämrade möjligheter att skaffa sig arbete och bostad. Detta gäller visserligen oavsett om den unge svarar solidariskt för skadeståndet eller inte; det gäller skulder generellt. Solidariskt skadeståndsansvar kan emellertid också i vissa fall försvåra för den unge att bryta med sin kriminella bakgrund och motverka dennes rehabilitering genom att han eller hon på grund av det solidariska ansvaret kan behöva ha fortsatt kontakt med övriga gärningsmän.

Det finns redan möjligheter att begränsa skadeståndsansvaret för personer under 18 år. Av 6 kap. 4 § skadeståndslagen följer att när två eller flera personer ska ersätta samma skada svarar de inte solidariskt för skadeståndet, om skadeståndsansvaret för någon av dem är begränsat. Vidare gäller enligt 2 kap. 4 § skadeståndslagen att en person under 18 år som vållar en skada endast ska ersätta skadan i den utsträckning det är skäligt med hänsyn till hans eller hennes ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Bestämmelsen kan följaktligen begränsa en ung gärningsmans skadeståndsansvar. I de fall ett solidariskt ansvar för en person under 18 år framstår som alltför betungande kan alltså redan i dag ett delat ansvar utdömas. Så har också skett i rättspraxis, se t.ex. rättsfallet NJA 1993 s. 727 där ett delat skadeståndsansvar dömdes ut för tre unga personer som tillsammans gjort sig skyldiga till mordbrand. Skadeståndsskyldigheten uppgick i denna del till 450 000 kr. Högsta domstolen fann att två av de tilltalades ekonomiska förhållanden talade mot att de skulle åläggas solidariskt skadeståndsansvar tillsammans med den tredje gärningsmannen. Domstolen uttalade därvid att ett solidariskt ansvar framstod som mycket betungande för dem, och att skadeståndet var av sådan storlek att det skulle innebära ett starkt hinder för deras anpassning i samhället. Varje gärningsman ålades därför att var för sig betala 150 000 kr i skadestånd.

Regeringen kan således konstatera att det genom skadeståndslagen och den praxis som utvecklats finns möjligheter att begränsa det solidariska skadeståndsansvaret för personer under 18 år. I syfte att undvika oönskat resultat när unga åläggs skadeståndsskyldighet är det också viktigt att överväga denna möjlighet när omständigheterna i det enskilda fallet medger det. Genom regeringens förslag om en ny och tydligare regressordning kommer Brottsoffermyndigheten dessutom att ges större möjlighet att kunna avstå från att regressvis kräva skadestånd av de unga gärningsmän som redan har betalat en del av skulden och därmed försökt göra rätt för sig (se avsnitt 7.1). Även denna möjlighet kan utnyttjas för

att i enskilda fall motverka en alltför stor skuldsättning hos unga personer.

Att avskaffa det solidariska skadeståndsansvaret för lagöverträdare under 18 år skulle drabba brottsoffren

Enligt regeringen kan principiella invändningar resas mot att avskaffa eller förändra det solidariska skadeståndsansvaret för unga gärningsmän. Ytterst handlar det om vem som ska stå den ekonomiska risken för att skadan inte blir ersatt; brottsoffret eller gärningsmännen. Brott ska som grundregel inte betala sig. Det är brottslingen som ska betala för sig.

Ett avskaffande av det solidariska ansvaret skulle innebära att brottsoffren – som till skillnad från gärningsmännen inte har haft del i skadans uppkomst – blir de som får stå risken för att brottsskadestånd inte blir betalade. Den skadelidande måste då konfrontera var och en av gärningsmännen i ett försök att få hela sin skada ersatt, något som kan vara både påfrestande och obehagligt. Dessutom skulle ansvarsfördelningen bli närmast oöverskådlig om vissa gärningsmän är under respektive över 18 år. En sådan reform skulle riskera att fragmentera brottsoffrets rätt till ersättning på ett olyckligt sätt. Till detta kommer att ungdomsbrottsligheten inte sällan är riktad mot andra ungdomar. Ur ett brottsofferperspektiv framstår det som särskilt problematiskt att just dessa brottsoffers rätt till ersättning ska försvagas. Även om ett solidariskt skadeståndsansvar – precis som skuldsättning i allmänhet – kan slå hårt mot unga gärningsmän så har dessa personer ändå haft möjlighet att undvika att skadan uppstår, vilket inte är fallet med de barn och ungdomar som utsätts för brott.

Att avskaffa det solidariska skadeståndsansvaret för unga skulle alltså innebära att brottsoffren får bära bördor som i dag vilar på gärningsmännen. Enligt regeringen är detta inte rimligt. En sådan ordning skulle i stället innebära ett olyckligt steg tillbaka i arbetet med att stärka brottsoffrens ställning.

Regeringen anser sammanfattningsvis att fördelarna med att avskaffa det solidariska skadeståndsansvaret för gärningsmän under 18 år inte överväger nackdelarna. Regeringen är därför inte beredd att initiera en förändring av skadeståndslagens regler om solidariskt skadeståndsansvar.

8 Andra åtgärder för en bättre brottsskadehantering

8.1 Den skadelidandes medverkan

Regeringens förslag: Liksom hittills ska det som huvudregel krävas att den skadelidande anmäler brottet till en brottsutredande myndighet för att ansökan ska prövas. Det ska därutöver krävas att den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En utgångspunkt vid utformandet av en ny brottsskadelag är att brottsoffer och allmänheten ska känna förtroende för ersättningssystemet. Det är därför viktigt att beslut om brottsskadeersättning grundas på ett gediget underlag och att ersättning inte betalas slentrianmässigt. Om brottsskadeersättning betalas ut alltför lätt riskerar det att leda till att brottsoffret, efter att ha fått sina pengar, inte längre ser någon anledning att delta i den fortsatta utredningen av brottet. Om avsaknaden av underlag i stället medför att Brottsoffermyndigheten inte anser sig kunna betala brottsskadeersättning, drabbas de enskilda brottsoffren.

Att den skadelidande anmäler brottet till polis eller åklagare och där- efter samarbetar med myndigheterna har inte enbart en brottsuppklarande effekt. Det befäster även principen om att det i första hand är skadevällaren, dvs. gärningsmannen, som ska ersätta skador på grund av brott. Genom att brottsutredningen underlättas får även Brottsoffermyndigheten ett bättre underlag när beslut om brottsskadeersättning väl ska fattas. De krav som ställs upp på den skadelidandes medverkan syftar följaktligen både till att ge Brottsoffermyndigheten tillräckligt bra underlag för att kunna fatta beslut om ersättning och till att brotten kan klaras upp. Både Brottsoffermyndighetens och de brottsuppklarande myndigheternas verksamheter bygger således på ett samarbete från brottsoffrens sida. Samtidigt ska brottsoffer känna sig trygga när de anmäler brott och de ska inte behöva dra sig för att kräva kompensation från gärningsmannen.

För närvarande gäller att en skadelidande måste ha anmält brottet till åklagare eller till polismyndighet eller visa giltig anledning till att sådan anmälan inte har gjorts för att ett anspråk på brottsskadeersättning ska prövas (14 § tredje stycket brottsskadelagen). Regeringen anser att denna ordning har goda skäl för sig och föreslår därför att den ska gälla även fortsättningsvis.

Utöver en anmälan kräver Brottsoffermyndigheten regelmässigt att den skadelidande medverkar under polisutredningen så att brottet kan klaras upp. Detta krav kan sägas följa av brottsskadeersättningens subsidiaritet. Vill brottsoffret inte bidra till att få gärningsmannen fälld och därigenom

ålagd skadeståndsskyldighet, bör det saknas förutsättningar att få brottsskadeersättning (6 § första stycket brottsskadelagen).

Regeringen anser att den praxis som tillämpas av Brottsoffermyndigheten, dvs. att den skadelidande som utgångspunkt ska medverka i utredningen av brottet, är rimlig. För att enskilda brottsoffer ska veta vilka krav som ställs på dem bör detta komma till uttryck i den nya brottsskadelagen. En sådan skyldighet bör som utredningen anför inte vara villkorlös. Genom att ange att den skadelidande ”i skäligen utsträckning” ska bidra till att brottet kan utredas klargörs att huvudregeln är samarbete, men att det i vissa fall kan finnas utrymme att lätta på samarbetskravet, t.ex. om brottsoffret av stark rädsla för gärningsmannen avstår från att medverka i utredningen eller där fråga är om brott mot barn som har begåtts av en förälder.

8.2 Jämkning av brottsskadeersättning

Regeringens förslag: Möjligheten för Brottsoffermyndigheten att kunna jämka brottsskadeersättning ska behållas och uteslutande regleras i brottsskadelagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det.

Skälen för regeringens förslag: I den nuvarande brottsskadelagen finns bestämmelser om jämkning av brottsskadeersättning (9 §). Jämkning innebär att brottsskadeersättningen efter en skälighetsbedömning kan sättas ned, t.ex. om den skadelidande har medverkat till skadan. Liknande jämningsregler finns i andra ersättningsordningar, t.ex. i trafikskadelagen.

Enligt regeringen är det rimligt att brottsskadeersättningen kan sättas ned om den skadelidande på ett oacceptabelt sätt ökar risken för att bli skadad. Detsamma gäller om den skadelidande har valt att ägna sig åt kriminell verksamhet och enbart på grund av detta utsätts för brott. Jämkning bör även kunna komma i fråga om den skadelidande har uppträtt provocerande eller om han eller hon inte har vidtagit tillräckliga försiktighetsåtgärder.

Nuvarande ordning innebär att jämkning av brottsskadeersättningen kan komma i fråga i flera olika situationer. Enligt 9 § första stycket brottsskadelagen gäller att i fråga om jämkning av brottsskadeersättning på grund av medverkan genom vållande på den skadelidandes sida tillämpas jämningsbestämmelsen i 6 kap. 1 § skadeståndslagen. Denna hänvisning till skadeståndslagen innebär bl.a. att brottsskadeersättningen för personskada kan jämkas om den skadelidande uppsåtligen eller av grov vårdslöshet har medverkat till skadan. I brottsskadelagen finns därutöver för brottsskadeersättningen särskilda jämningsbestämmelser (9 § andra stycket). Enligt dessa kan brottsskadeersättning jämkas om det är skäligt med hänsyn till den skadelidande eller, för det fall skadan har lett till döden, den avlidne genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat

skaderisken. Vid sakskada och ren förmögenhetsskada kan brottsskadeersättningen dessutom jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Möjligheterna till jämkning av brottsskadeersättning är större än möjligheterna att jämka ett skadestånd. Enligt regeringen finns det goda skäl för denna ordning. Brottsskadeersättning är en offentligrättslig ersättning som ska betalas till dem som mest behöver den. Det är inte rimligt att t.ex. de som deltar i kriminell verksamhet – och på grund av detta drabbas av brott – ska få samma ersättning som ett helt oskyldigt brottsoffer. Ur ett brottsofferperspektiv kan en sådan ordning tvärtom framstå som stötande. Regeringen anser därför att de utvidgade jämningsmöjligheter som gäller för brottsskadeersättningen bör behållas. Jämkningsregler är viktiga av rättviseskäl men också för att upprätthålla förtroendet för brottsskadeersättningen. Regeringen föreslår därför att bestämmelser som motsvarar bestämmelserna i 9 § andra stycket brottsskadelagen tas in i den nya lagen.

När det gäller hänvisningen till skadeståndslagens jämningsregel tillkom den efter synpunkter från Lagrådet i samband med att den nuvarande brottsskadelagen togs fram. I lagrådsremissen föreslog regeringen att jämkning uteslutande skulle regleras i brottsskadelagen. Den föreslagna bestämmelsen innehöll dock moment som till viss del stämde överens med skadeståndslagens dåvarande jämningsbestämmelse men den innehöll även andra grunder för jämkning. Lagrådet anförde att det rörde sig om två artskilda jämningsregler. Å ena sidan rörde det sig om en regel av civilrättslig karaktär, som förutsätter en rättslig prövning med direkt tillämpning av skadeståndsrättsliga principer, och å andra sidan en regel vars tillämpning vilade på en rent skönsmässig bedömning. Enligt Lagrådet kunde en sammanblandning av de båda reglerna föranleda missförstånd (se prop. 1977/78:126 s. 100 f.), varför en uppdelning bedömdes nödvändig.

Möjligheterna till jämkning enligt 9 § andra stycket brottsskadelagen utvidgades genom en reform år 1999. Det är sedan dess möjligt att jämka efter en allmän skälighetsbedömning (se prop. 1998/99:41 s. 16 f.). Tidigare krävdes särskilda skäl för att jämkning skulle få ske. Jämkningsregler med stöd av 9 § första stycket, dvs. med stöd av skadeståndslagens bestämmelser, har i stort sett inte förekommit sedan reformen år 1999. Som utredningen framhåller finns det i och för sig principiella skäl att hålla isär jämkning enligt skadeståndslagen respektive brottsskadelagen. Det står dock klart att jämkning enligt skadeståndslagen i princip inte tillämpas av Brottsövervakningsmyndigheten. Dessutom är det svårt att se en situation där jämkning skulle kunna ske enligt skadeståndslagen men inte med stöd av brottsskadelagens särskilda jämningsbestämmelser. Mot bakgrund av att hänvisningen till skadeståndslagen inte längre fyller någon praktisk funktion, och då frågor om brottsskadeersättning i möjligaste mån bör regleras direkt i brottsskadelagen, kan hänvisningen till 6 kap. 1 § skadeståndslagen utgå. Jämkningsregler av brottsskadeersättning kommer därmed att uteslutande regleras i brottsskadelagen.

8.3 Återbetalningsskyldighet

Regeringens förslag: Brottsoffermyndigheten ska kunna kräva tillbaka utbetalad brottsskadeersättning, om sökanden har lämnat oriktiga upplysningar eller förtigt förhållanden av betydelse för beslutet att tillerkänna brottsskadeersättning. Detsamma ska gälla om sökanden efter utbetalningen har fått annan ersättning för samma skada, eller om brottsskadeersättning har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller borde ha insett detta.

Återkrav ska ske i den utsträckning det inte är oskäligt.

Brottsoffermyndigheten ska som huvudregel helt eller delvis kvitta en fordran på brottsskadeersättning mot en skuld som den skadelidande har på grund av tidigare felaktigt betalad brottsskadeersättning. Kvittning ska dock inte ske om det är oskäligt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Barnombudsmannen* anser att ett barn inte bör bli återbetalningsskyldigt: vårdnadshavaren bör bära detta ansvar. *Kronofogdemyndigheten* menar att Brottsoffermyndigheten bör få kunna ingå avtal om ränta vid återkrav och få efterge återkrav på motsvarande sätt som föreslås gälla vid regress mot gärningsmannen.

Skälen för regeringens förslag: Det är viktigt att allmänheten och enskilda brottsoffer känner förtroende för systemet med brottsskadeersättning. Den ersättning som betalas ska upplevas som rättvis och ska grundas på ett verkligt behov av kompensation för skador som brottsoffret drabbats av med anledning av brott. Även om regeringens strävan är att brottsskadeersättningen ska vara generös mot brottsoffret och så långt som möjligt täcka alla skador, får systemet inte inbjuda till missbruk. Betalas brottsskadeersättning med ett för högt belopp, eller till och med till personer som egentligen inte har rätt till ersättning, skadar det förtroendet för systemet, vilket i förlängningen drabbar de brottsoffer som verkligen behöver ekonomiskt stöd från det allmänna. Enligt regeringens mening bör det därför övervägas om felaktigt betalad brottsskadeersättning bör kunna återkrävas från den som har fått den.

Brottsoffermyndigheten har under utredningens arbete efterfrågat en möjlighet att återkräva felaktigt utbetalad brottsskadeersättning. Detta skulle närmast kunna beskrivas som ett slags omprövning till nackdel för sökanden. Vid sidan av den i brottsskadelagen anvisade möjligheten till omprövning, som endast får ske till fördel för sökanden, saknas uttryckliga bestämmelser om vad som ska gälla om brottsskadeersättning betalas felaktigt. Även om beslutet vilar på felaktig grund så utgör det ett gynnande förvaltningsbeslut och kan enligt praxis endast ändras i vissa undantagssituationer (se t.ex. SOU 2010:29 s. 564 f.). En sådan situation är om beslutet har försetts med ett återtagandeförbehåll, en annan om tvingande säkerhetsskäl kräver detta. Slutligen kan ett gynnande förvaltningsbeslut ändras om det föranletts av att den enskilde vilselett myndigheten genom att lämna felaktiga uppgifter eller förtigt för beslutet relevanta fakta. I och med att beslut om brottsskadeersättning

inte är överklagbara och då omprövning endast kan ske till den sökandes fördel är utrymmet följaktligen begränsat att ändra oriktiga beslut till sökandens nackdel.

Som utredningen redovisar torde den enda vägen att komma till rätta med beslut om felaktigt betalad brottsskadeersättning för närvarande vara att Brottsoffermyndigheten ansöker om resning. Mot den bakgrunden anser utredningen att det ska införas en möjlighet till återkrav i brottsskadelagen, en uppfattning som flertalet remissinstanser delar.

Även enligt regeringen framstår det som mer ändamålsenligt och effektivt om det för dessa fall införs en regel om återbetalningsskyldighet, än att fortsatt hänvisa Brottsoffermyndigheten till att använda resningsinstitutet. På så sätt kan Brottsoffermyndigheten på ett enkelt sätt komma till rätta med beslut där sökanden lämnat osanna uppgifter eller som på annat sätt är oriktiga. En återkravs rätt för Brottsoffermyndigheten kan också tänkas ha en avhållande effekt på viljan att försöka missbruka systemet. Regeringen föreslår därför en bestämmelse om rätt för Brottsoffermyndigheten att kunna återkräva felaktigt utbetalad brottsskadeersättning.

En bestämmelse om återkrav bör följa de allmänna principer som gäller för när gynnande förvaltningsbeslut får ändras. Med hänsyn till detta bör återkrav kunna ske om den skadelidande efter det att brottsskadeersättning betalats ut får ersättning från en försäkring. Återkrav bör också kunna ske om skadevållaren betalar skadeståndet till brottsoffret efter det att brottsskadeersättning har betalats ut. Sådana återkrav ligger i linje med att det till beslutet fogas ett återtagandeförbehåll. En ytterligare situation är om sökanden medvetet har lämnat osanna uppgifter, vilket lett till en för hög brottsskadeersättning. I ett sådant fall framstår det som rimligt att Brottsoffermyndigheten har möjlighet att kräva tillbaka den felaktigt betalade brottsskadeersättningen. Frågan om återkrav bör vidare kunna motiveras i fall där ett åtal har ogillats efter resning, men där brottsskadeersättning redan har betalats på grund av den tidigare fällande domen. I en sådan situation bör det dock för återkrav krävas att det står klart att inget brott har begåtts, dvs. att alternativa gärningsmän till den frikända personen saknas.

Det är enligt regeringens mening inte rimligt att återkravs rätten görs ovillkorlig. Genom att Brottsoffermyndigheten ges möjlighet att avstå från återkrav uppnås en flexibilitet i myndighetens handläggning och oskäliga resultat kan i enskilda fall undvikas. Ett brottsoffer bör som utgångspunkt känna sig trygg med att få behålla brottsskadeersättningen. Brottsoffermyndigheten bör därför inte återkräva felaktigt utbetalad brottsskadeersättning i den utsträckning det ger ett oskäligt resultat.

På motsvarande sätt som föreslås gälla vid regress (se avsnitt 7.4) bör Brottsoffermyndigheten kunna avräkna ett återkrav mot en eventuell senare utbetalning, om den återbetalningsskyldige har eller senare får rätt till brottsskadeersättning på grund av ett annat brott (kvittning).

Kronofogdemyndigheten anser att Brottsoffermyndigheten bör kunna ha möjlighet att ingå avtal om ränta och kunna efterge krav på motsvarande sätt som föreslås gälla vid regress mot gärningsmannen (se avsnitt 7.1). Ett beslut om återbetalning är, till skillnad från en regressfordran, inte direkt verkställbart (jfr rättsfallen NJA 1983 s. 362 och NJA 2013 s. 413). Om den återbetalningsskyldige inte betalar frivilligt, får

Brottsoffermyndigheten alltså utverka en exekutionstitel mot honom eller henne och därefter begära verkställighet. Inom ramen för detta kan myndigheten avgöra om krav på ränta ska framställas. Som redovisas ovan bör vidare återkrav ske endast i den utsträckning det inte är oskäligt. Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte finns anledning att införa bestämmelser om ränta och eftergift i denna del.

8.4 Grundavdrag och den nedre gränsen för brottskadeersättning.

Regeringens förslag: Brottsoffermyndigheten ska göra ett schabloniserat grundavdrag från brottskadeersättningen.

Avdrag ska dock inte göras i de fall gärningsmannen var frihetsberövad och begick brottet på eller i närheten av den plats där han eller hon var intagen. Avdrag ska inte heller göras från brottskadeersättning till barn som har bevittnat brott, eller om det i övrigt finns särskilda skäl mot att göra avdrag.

Den nedre gränsen för att brottskadeersättning ska kunna betalas ska vara 100 kr.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning.

Skälen för regeringens förslag

Från brottskadeersättning bör ett grundavdrag göras

Enligt 10 § brottskadelagen gäller att vid personskada, vid kränkning och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada ska ett självriskavdrag göras från ersättningen. Avdragsbeloppet fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott. Det är Brottsoffermyndigheten som bestämmer självriskbeloppet, vilket för närvarande är 1 500 kr. Avdrag ska inte göras om det finns särskilda skäl eller brottet har begåtts av någon som var frihetsberövad och brottet har begåtts på eller i närheten av den plats där gärningsmannen var omhändertagen eller fick vård. Av 10 § följer motsatsvis att avdrag inte heller ska göras från brottskadeersättning till barn som har bevittnat brott.

Regeln om självriskavdrag är motiverad av att systemet med brottskadeersättning inte ska belastas av ansökningar som rör endast låga belopp. Det har vidare inte ansetts rimligt att staten ska stå för den självrisk som motsvarar vad försäkringsbolagen drar av. Den skadelidande hamnar annars i ett mer fördelaktigt läge genom att låta bli att försäkra sig (prop. 1977/78:126 s. 27). Regeringen anser i likhet med utredningen att dessa skäl alltjämt gör sig gällande. Ett schabloniserat avdrag bör därför göras även fortsättningsvis när brottskadeersättning betalas. Liksom hittills bör dock avdrag inte göras i rymningsfall eller i

fall när barn har bevittnat brott eller om det annars finns särskilda skäl. Som utredningen påpekar finns det däremot anledning att ändra avdragets namn, eftersom ordet självrisk leder tanken till att brottsoffret på något sätt själv har utsatt sig för en risk. Det av utredningen förordade ”grundavdrag” framstår som lämpligare.

Frågan är vidare om ett eller flera avdrag ska göras från brottsskadeersättningen. Lagstiftarens ursprungliga avsikt har varit att avdrag ska göras särskilt för olika skadehändelser och att skilda avdrag också ska göras för personskada och egendomsskada, även om de har inträffat vid samma tillfälle (prop. 1977/78:126 s. 50). I senare förarbeten uttalas dock att det förhållandevis ofta torde finnas särskilda skäl mot dubbla avdrag, i vart fall om brottsskadeersättning ska betalas både för personskada och för kränkning (prop. 2000/01:68 s. 58). Detta synsätt har anammats och möjligen utvidgats något av Brottsoffermyndigheten. Den praxis som myndigheten tillämpar innebär att det normalt görs ett avdrag per ärende. Detta gäller även om ansökan rör flera skadetyper. Först om det varit fråga om skilda skadehändelser med olika gärningsmän görs mer än ett avdrag. Sådana kombinerade ansökningar synes dock förekomma sällan.

Inte minst mot bakgrund av den utveckling som har skett med brottsskadeersättningen framstår de äldre förarbetsuttalandena om ett avdrag per skadetyper respektive skadehändelse inte längre som ändamålsenliga. Detta gäller särskilt då det införts fler skadetyper i brottsskadelagen. Brottsoffermyndigheten tillämpar dessutom en ordning som innebär att mer än ett avdrag numera är sällsynt. Denna praxis är till fördel för brottsoffren och kan inte anses komma i konflikt med de skäl som ligger bakom grundavdraget. Det framstår därför enligt regeringens uppfattning som tillräckligt att endast ett avdrag görs per ärende. När det gäller hur grundavdraget närmare ska beräknas bör detta anges i förordning. Regeringen avser vidare att i förordning, på samma sätt som hittills, föreskriva att Brottsoffermyndigheten därefter får bestämma avdragsbeloppets storlek.

Brottsskadeersättning bör inte betalas om beloppet är för lågt

I den nuvarande brottsskadelagen finns en bestämmelse om den nedre gränsen för brottsskadeersättning, dvs. vilket lägsta belopp som kan betalas. Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av självriskbelopp understiger tio kr, utbetalas ingen ersättning (11 § tredje stycket). Liksom i fråga om grundavdraget motiveras denna bestämmelse av att utbetalning av mycket låga belopp kostar mer att administrera än det belopp som betalas ut, se propositionen om ändring i brottsskadelagen (prop. 1979/80:64 s. 4). Det är enligt regeringens uppfattning inte samhällsekonomiskt motiverat att Brottsoffermyndigheten ska handlägga anspråk som rör alltför låga ersättningsanspråk. En beloppsgräns framstår därför alltjämt som befogad. Regeringen föreslår därför att det även fortsättningsvis ska finnas en lägsta gräns för brottsskadeersättningen. Det framstår dock som naturligt att nu höja den drygt trettio år gamla tiokronorsgränsen. Regeringen delar utredningens bedömning att en lämplig gräns är 100 kr.

8.5 Delegationsmöjlighet

Regeringens förslag: Nuvarande möjlighet för regeringen att delegera beslutsfattandet beträffande mindre ersättningsbelopp ska tas bort.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans uttalar sig om förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det är Brottsoffermyndigheten som prövar ärenden om brottsskadeersättning. Regeringen får dock föreskriva att annan myndighet ska pröva ärenden om brottsskadeersättning, om ansökan gäller högst 500 kr och skadan har vållats av någon som var intagen i kriminalvårdsanstalt eller i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Ett beslut av en sådan myndighet får överklagas till Brottsoffermyndigheten (12 § första stycket brottsskadelagen). Det fanns tidigare en sådan delegation till styrelsen för den ungdomsvårdsskola där skadevållaren var inskriven eller intagen. Denna delegation upphörde år 1982. Delegationsmöjligheten har sedan dess inte utnyttjats av regeringen. Något behov av att behålla denna möjlighet har inte framkommit. Det kan i stället antas att Brottsoffermyndigheten är den myndighet som har bäst förutsättningar att pröva ansökningar om brottsskadeersättning på ett rättssäkert och effektivt sätt (se avsnitt 5.1). Mot denna bakgrund saknas skäl att föra in en bestämmelse om delegation i den nya brottsskadelagen.

8.6 Internationella förhållanden

Regeringens förslag: Om en ansökan om brottsskadeersättning gäller en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i EU, ska ansökan på sökandens begäran även behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning.

Brottsskadeersättning ska betalas vid uppsåtliga våldsbrott som begåtts i Sverige mot en skadelidande som vid tidpunkten för brottet var medborgare eller hade hemvist i en annan stat inom EU, även om anknytningen till Sverige var svag.

Brottsskadeersättning för rymlingsskador ska inte längre betalas när skadan har vållats av en person som var frihetsberövad i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslagen.

Skälen för regeringens förslag

Sökanden bör begära att en ansökan om brottsskadeersättning ska anses som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning

I brottsskadelagen och i brottsskadeförordningen (1978:653) finns det vissa bestämmelser om europeisk brottsskadeersättning. Dessa har införts som ett led i genomförandet av ersättningsdirektivet (2004/80/EG).

Direktivet ålägger medlemsstaterna att i sin nationella lagstiftning ha en ordning för ersättning till offer för uppsåtliga våldsbrott som har begåtts på deras respektive territorier. Utöver kravet att den nationella ordningen ska garantera ”rättvis och lämplig brottsofferersättning” innehåller direktivet inte några närmare bestämmelser om ersättningsordningens utformning. I denna del har regeringen tidigare bedömt att brottsskadelagen uppfyller de materiella krav som direktivet uppställer, se propositionen Europeisk brottsskadeersättning (prop. 2005/06:26 s. 12). Regeringen gör inte nu någon annan bedömning. Den svenska brottsskadeersättningen omfattar skador på grund av uppsåtliga våldsbrott som sker i Sverige. Ersättningsordningen framstår vidare vid en internationell jämförelse som snabb, generös och lättillgänglig. Den svenska brottsskadeersättningen får således anses vara både rättvis och lämplig i direktivets mening.

Utöver de materiella kraven på medlemsstaternas ersättningsordningar skapar direktivet ett ramverk för samarbete mellan de nationella myndigheter som i respektive medlemsstat ska fatta beslut om ersättning. Ordningen innebär att om en ansökan om brottsskadeersättning avser en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i EU, ska ansökan även anses vara en begäran om europeisk brottsskadeersättning. Ansökan ska då lämnas över av Brottsoffermyndigheten till den myndighet som är behörig i den andra medlemsstaten, som sedan har att besluta om ersättningen enligt den statens lag. Brottsoffermyndigheten får emellertid besluta om brottsskadeersättning även om ett överlämnande har skett och kan därigenom ge kompletterande ersättning som i vart fall uppgår till de beloppsnivåer som följer av praxis i Sverige. Har en utländsk myndighet beslutat om europeisk brottsskadeersättning, och Brottsoffermyndigheten redan har betalat ut brottsskadeersättning, inträder staten i den skadelidandes rätt till ersättning från den utländska myndigheten. Enligt uppgift inkommer cirka 50 ärenden per år till Brottsoffermyndigheten avseende europeisk brottsskadeersättning.

Brottsskadelagens bestämmelser i denna del återfinns i 18 och 19 §§ brottsskadelagen och i 5–12 §§ brottsskadeförordningen. Enligt dessa gäller bl.a. att om en ansökan avser en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i EU, ska ansökan även anses avse europeisk brottsskadeersättning. Detta gäller inte om det framgår att europeisk brottsskadeersättning redan har betalats. Som utredningen påpekar lämnas det däremot inte något utrymme för Brottsoffermyndigheten att avstå från att behandla ansökan som en begäran om europeisk brottsskadeersättning, trots att det står klart att ersättning i det andra landet inte kan komma i fråga på grund av den materiella lagstiftningen där. Det framstår som både omständligt och kostsamt att Brottsoffermyndigheten i en sådan situation ska behöva inhämta sökandens underskrift, översätta handlingar och skicka ansökan till det andra landet.

Regeringen delar utredningens bedömning att det inte bör vara obligatoriskt för Brottsoffermyndigheten att behandla en ansökan som gällande europeisk brottsskadeersättning, utan att detta endast bör ske på sökandens begäran. På så sätt kan Brottsoffermyndigheten koncentrera sig på

de ansökningar där europeisk brottsskadeersättning verkligen kan komma i fråga.

Brottsskadeersättning bör i vissa fall kunna komma i fråga även vid ringa anknytning till Sverige

Den svenska brottsskadeersättningen betalas primärt för skada med anledning av brott som har begåtts i Sverige (1 § andra stycket brottsskadelagen). Detta motiveras i huvudsak av att ersättningen betalas av statliga medel och därför i första hand ska täcka skador som rör svenska angelägenheter (se prop. 1977/78:126 s. 39). Detta bör gälla även enligt den nya lagen.

Även brott som har begåtts utomlands kan grunda rätt till brottsskadeersättning, om brottsoffret vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige. Denna utvidgade rätt gäller ersättning för personskada och kränkning och för ersättning till barn som har bevittnat brott. Samtidigt gäller att brottsskadeersättning inte betalas om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av staten (1 § tredje stycket). I förarbetena till brottsskadelagen nämns som exempel att ett brott begås under flygning över svenskt territorium. Brottsoffermyndigheten tar enligt uppgift emot ett knappt hundratal ansökningar per år avseende brott som har begåtts utomlands och ungefär lika många ansökningar från utlänningar som utsatts för brott i Sverige.

Enligt regeringen är det en rimlig ordning att brottsskadeersättning inte betalas ut om anknytningen till Sverige är svag. Brottsskadeersättningens geografiska tillämpningsområde bör därför även gälla enligt den nya lagen.

Som utredningen påtalar kan det inte uteslutas att begränsningen av brottsskadelagens tillämpningsområde i vissa fall riskerar att komma i konflikt med Sveriges åtaganden enligt ersättningsdirektivet. Det kan t.ex. tänkas att ett fall som har ringa anknytning till Sverige – och därför enligt brottsskadelagen inte ersätts – enligt direktivet ändå ska grunda rätt till ersättning. Eftersom det ytterst är en fråga för EU-domstolen att dra upp gränserna för direktivets tillämpningsområde, bör den nya lagens geografiska avgränsning justeras i enlighet med detta. Brottsskadeersättning bör kunna betalas för uppsåtliga våldsbrott i Sverige mot en skadelidande som vid tidpunkten för brottet var medborgare eller hade hemvist i en annan medlemsstat inom EU och det även om såväl brottet som den skadelidande hade ringa anknytning till Sverige.

Nordiska rymlingsskador bör inte regleras särskilt

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada betalas bl.a. om brottet har begåtts av någon som var underkastad vissa former av frihetsberövande, t.ex. en person intagen i kriminalvårdsanstalt (3 § brottsskadelagen). Brottsskadeersättning för ren förmögenhetsskada kan under samma villkor betalas, om det finns särskilda skäl. Dessa skadetyper benämns ibland rymlingsskador. Nuvarande ordning innebär att ersättning för rymlingsskador kan betalas även om gärningsmannen var frihetsberövad i något annat nordiskt land (3 § första stycket 5). I

likhet med utredningen anser regeringen att rymlingsskador även fortsättningsvis bör kunna ersättas genom brottskadeersättningen.

Enligt uppgift från Brottsoffermyndigheten tillämpas bestämmelserna om rymlingsskador ytterst sällan. Under år 2011 betalades sammanlagt ut 42 000 kr i ersättning för dessa skador. När det gäller ersättning på grund av brott som begåtts av personer frihetsberövade i Danmark, Finland, Island eller Norge tillämpas i praktiken inte bestämmelserna. Mot denna bakgrund, och då frågan om ersättning till brottsoffer nu delvis är reglerad på EU-nivå, framstår det som mindre lämpligt att särbehandla skador orsakade av rymlingar från övriga nordiska länder. Någon bestämmelse om nordiska rymlingsskador bör därför inte tas in i den nya brottskadelagen.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Den nya brottskadelagen liksom den föreslagna ändringen i föräldrabalken ska träda i kraft den 1 juli 2014.

De föreslagna bestämmelserna om kvittning ska tillämpas även på regressfordringar som har uppkommit före ikraftträdandet.

De föreslagna bestämmelserna om återbetalning av brottskadeersättning ska tillämpas endast på brottskadeersättning som har betalats ut efter ikraftträdandet.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det även införs övergångsbestämmelser när det gäller förslagen om förlängd ansökningstid, höjd beloppsgräns för kränkning samt eftergift av regressfordringar.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna yttrar sig i denna del.

Promemorian: I promemorian föreslås en övergångsbestämmelse med innebörd att begränsningen av Brottsoffermyndighetens möjligheter att bestämma lägre kränkingsersättning ska gälla även i fråga om ansökningar som har kommit in till Brottsoffermyndigheten före ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna yttrar sig i denna del.

Skälen för regeringens förslag: Det är angeläget att de föreslagna förändringarna träder i kraft så snart som möjligt. Den nya brottskadelagen och ändringen i föräldrabalken bör därför träda i kraft den 1 juli 2014.

Den föreslagna brottskadelagen innehåller såväl materiella bestämmelser som förfaranderegler. Vissa av dessa innebär nyheter i förhållande till nuvarande ordning. Dessa är i flertalet fall till fördel för brottsoffren och medför även att Brottsoffermyndigheten får tydligare och mer effektiva handläggningsregler. Övergången mellan den äldre och den nya brottskadelagen bör göras så smidig och okomplicerad som möjligt. Om inga övergångsbestämmelser införs, kommer den nya lagens bestämmelser att börja tillämpas från dagen för ikraftträdandet. Det framstår enligt

regeringen som en lämplig utgångspunkt i detta fall. Eftersom den nya lagen innebär flera förbättringar för brottsoffren är det viktigt att regelverket kan börja användas direkt. Med en sådan ordning säkerställs både att regleringen blir klar och enkel och att den nya brottsskadelagen får ett snabbare genomslag såväl i materiellt som i processuellt hänseende. Enligt regeringen bör övergångsbestämmelser endast införas om det av hänsyn till enskilda är motiverat att tillämpa äldre bestämmelser även efter ikraftträdandet.

I avsnitt 6.1 föreslår regeringen en bestämmelse om att Brottsoffermyndigheten inte ska få bestämma en lägre brottsskadeersättning för kränkning än vad som följer av en domstols sakprövade förordnande om skadestånd. Förslaget överensstämmer med promemorians och syftar till att skapa en förutsebar och för brottsoffren rimlig ordning. Det framstår som lämpligt att bestämmelsen därför kan tillämpas direkt och således även omfatta domar som meddelats före ikraftträdandet. Utredningen bedömer för sitt motsvarande förslag i denna del att någon övergångsbestämmelse inte behövs. I promemorian föreslås däremot att det införs en övergångsbestämmelse i syfte att tydliggöra att förbudet mot att i vissa fall besluta en lägre ersättning även ska tillämpas på ansökningar som kommit in men inte avgjorts före ikraftträdandet. Genom att Brottsoffermyndigheten från och med den 1 juli 2014 ska tillämpa den nya lagen fullt ut finner regeringen emellertid att en övergångsbestämmelse i denna del inte är påkallad. Det betyder att bestämmelsen om att Brottsoffermyndigheten inte ska få bestämma en lägre brottsskadeersättning för kränkning än vad som följer av en domstols dom kommer att tillämpas på alla beslut som Brottsoffermyndigheten fattar från och med dagen för ikraftträdandet, dvs. även på ansökningar som kommit in före den 1 juli 2014.

När det gäller förslaget att ta bort beloppsbegränsningen för kränkingsersättning (se avsnitt 6.2) kan detta främst komma att aktualiseras vid grövre brottslighet mot barn och ungdomar. Genom att takregeln tas bort kan de som drabbas särskilt hårt av allvarlig brottslighet därigenom få hela sin kompensation i denna del av Brottsoffermyndigheten. Regeringen anser därför att det är angeläget att bestämmelsen kan tillämpas på alla brott, dvs. även på de som begåtts före ikraftträdandet. Denna ordning får dock anses följa redan av att Brottsoffermyndigheten från dagen för ikraftträdandet ska tillämpa den nya lagen fullt ut. I motsats till utredningen anser regeringen därför att en övergångsbestämmelse som ytterligare klargör detta inte är påkallad.

Regeringens avsikt när det gäller förslaget om förlängd ansökningstid från två till tre år (se avsnitt 6.3) är att fler ansökningar ska kunna prövas av Brottsoffermyndigheten än vad som är fallet nu. Enligt utredningen finns det en risk för orättvisa resultat om bestämmelsen tillämpas på alla ansökningar från dagen för ikraftträdandet. Utredningen föreslår att om den tvååriga ansökningstiden har gått ut före ikraftträdandet, ska dessa ansökningar inte kunna prövas trots att de med en treårig ansökningstid skulle kunna prövas av Brottsoffermyndigheten. Utredningen menar att en skadelidande som medvetet väntar med att ge in sin ansökan till strax efter ikraftträdandedatumet hamnar i ett bättre läge än den som har fått sin ansökan prövad och avslagen som för sent inkommen strax före ikraftträdandet. Enligt regeringen utgör detta emellertid inte tillräckliga

skäl för att hindra brottsoffer som utsatts för brott före ikraftträdandet från att utnyttja den längre ansökningstid som föreslås. Dessutom torde inget hindra ett brottsoffer som före ikraftträdandet fått sin ansökan avvisad som för sent inkommen att söka på nytt om det ryms inom den längre treårsfristen. Regeringen anser alltså att någon övergångsbestämmelse i denna del inte är nödvändig.

I avsnitt 7.3 föreslår regeringen en bestämmelse om att Brottsoffermyndigheten ska ha möjlighet att efterge en regressfordran, något som framför allt bör bli aktuellt när det gäller äldre skulder. Utredningen föreslår av tydlighetsskäl att det i en övergångsbestämmelse anges att bestämmelsen är tillämplig på såväl nya som gamla fordringar. Regeringen anser dock i linje med vad anges ovan att detta redan får anses följa av att den nya lagen ska tillämpas fullt ut från ikraftträdandet. Någon övergångsbestämmelse i denna del föreslås därför inte.

I avsnitt 7.4 föreslår regeringen en bestämmelse om kvittning. Brottsoffermyndigheten ska helt eller delvis från brottsskadeersättningen kunna avräkna ett belopp som motsvarar en tidigare skuld som sökanden har till staten, om skulden utgör en regressfordran i anledning av utgiven brottsskadeersättning eller ett återbetalningskrav på grund av felaktigt utbetalad brottsskadeersättning (se även nedan). Utredningen föreslår en övergångsbestämmelse som innebär att kvittning ska få ske även mot regresskulder som härrör från tiden före ikraftträdandet. Regeringen delar denna bedömning. Utan övergångsbestämmelse skulle kvittning endast komma att omfatta regresskulder enligt den nya brottsskadelagen, dvs. skulder som uppkommer från och med ikraftträdandet. Regeringens avsikt är dock att även äldre regresskulder ska kunna kvittas. Regeringen föreslår därför en övergångsbestämmelse med denna innebörd.

I avsnitt 8.3 föreslår regeringen en bestämmelse om återbetalningskyldighet av brottsskadeersättning i vissa fall. Utredningen föreslår en övergångsbestämmelse i denna del som innebär att återkrav endast ska kunna ske i fråga om brottsskadeersättning som har betalats ut efter ikraftträdandet. Regeringen delar den uppfattningen. Bestämmelsen utgör ett undantag från principen om att gynnande förvaltningsbeslut inte ska kunna ändras eller upphävas och det är därför rimligt att den endast tillämpas på ersättningar som har betalats ut efter ikraftträdandet. Avsikten är alltså inte att äldre beslut om brottsskadeersättning ska kunna rivas upp med stöd av den nya bestämmelsen om återbetalningskyldighet. En övergångsbestämmelse av denna innebörd föreslås därför.

10 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Den nya brottsskadelagen stärker brottsoffers rätt till brottsskadeersättning. Flera av förslagen förbättrar och förtydligar förutsättningarna för Brottsoffermyndigheten att bedriva en aktiv regressverksamhet. Förslagen medför sammantaget inte några kostnadsökningar för det allmänna.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig i denna del.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna invänder mot bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen föreslår i denna lagrådsremiss en ny brottsskadelag. Förslagen syftar främst till att stärka rätten till brottsskadeersättning, t.ex. genom att förlänga tiden för att kunna ansöka om brottsskadeersättning från två till tre år och göra det lättare för brottsutsatta barn att ansöka om brottsskadeersättning. Samtidigt föreslås förändringar som ger Brottsoffermyndigheten bättre förutsättningar att utöva sin regressverksamhet och att kunna kräva återbetalning av felaktigt utbetalad ersättning.

Några av förslagen kan antas ha en kostnadspåverkande effekt. När det gäller förslaget om att begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att bestämma ersättningen till ett annat belopp än det en domstol dömt ut (se avsnitt 6.1) gör utredningen bedömningen att dess förslag inte har någon kostnadspåverkan. Regeringens förslag är mer generöst mot brottsoffret än utredningens och innebär att Brottsoffermyndigheten i något fler fall än i dag kommer vara förhindrad att bestämma ett lägre belopp än domstolen. Förslaget kan därför antas medföra en viss kostnadsökning för det allmänna.

Förslaget om att förbudet mot att utmäta anspråk på brottsskadeersättning ska utökas till att även omfatta kränkingsersättning och ersättning till barn som har bevittnat brott (se avsnitt 6.7) bedöms endast ha marginella ekonomiska konsekvenser för borgenärerna. Det kommer att vara fråga om mycket få fall och, i fråga om kränkingsersättningen, innebär förslaget endast en återgång till vad som gällde tidigare.

När det gäller förslaget att Brottsoffermyndigheten ska kunna efterge regresskrav (se avsnitt 7.3) delar regeringen utredningens bedömning att det troligen inte kommer att leda till någon påtaglig intäktsminskning. Myndigheten tillämpar redan en sådan ordning i sin regresshantering. Som utredningen konstaterar kan det tvärtom inte uteslutas att eftergiftsmöjligheten får en ekonomiskt positiv effekt för staten, eftersom Brottsoffermyndigheten föreslås kunna efterge en mindre del av kravet mot att resterande del betalas.

Förslaget om att ta bort beloppsbegränsningen för kränkingsersättning är enligt regeringen en viktig åtgärd som medför att de brottsoffer som råkat ut för särskilt allvarlig brottslighet nu kan få ett bättre stöd via brottsskadeersättningen. Det kommer att röra sig om mycket få fall. Enligt uppgift har nuvarande begränsningsregel utlösts i endast 13 fall på tio år. Det blir således endast fråga om en marginell kostnadsökning.

Förslaget om att förlänga ansökningstiden (se avsnitt 6.3) innebär att fler brottsoffer kan få möjlighet till ersättning. Som utredningens kartläggning visar handlar det i stor utsträckning om mindre allvarlig brottslighet som för närvarande föranleder för sena ansökningar, dvs. ärenden som rör förhållandevis låga belopp. Även förslaget om att det i vissa fall ska räcka med en vårdnadshavares underskrift för att ett barn ska kunna ansöka om ersättning kan leda till något fler ansökningar och

därmed fler ersättningsbeslut. Förslagen kommer alltså att medföra vissa kostnadsökningar.

Regeringen föreslår i avsnitt 7.1 att Brottsoffermyndigheten aktivt ska utöva regress mot gärningsmannen för att få tillbaka det som har betalats ut i brottsskadeersättning och även kunna kräva in ränta på regressfordran. Genom införandet av den nya brottsskadelagen kommer statens verktyg för regressverksamheten att vässas betydligt. Vidare föreslås att Brottsoffermyndigheten ska återkräva felaktigt utbetalad brottsskadeersättning (se avsnitt 8.3). Dessa förslag kommer att medföra en viss intäktsökning för det allmänna. Vidare föreslås att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska kvitta en fordran på brottsskadeersättning mot en befintlig skuld avseende redan utbetalad ersättning (se avsnitt 7.4). Förslaget innebär en kostnadsbesparing för staten genom att den skadelidande i dessa fall inte längre kommer att kunna kräva att få ut hela brottsskadeersättningen. Som utredningen anför kan förslaget även innebära en viss arbetsbesparing för Brottsoffermyndigheten genom att myndigheten i och med kvittningsmöjligheten kan undvika den fortsatta regresshantering som annars hade behövt ske.

Sammanfattningsvis innebär en del förslag vissa kostnadsökningar för staten medan andra förslag innebär inkomstökningar. Det totala ekonomiska utfallet är svårt att uppskatta men regeringens bedömning är att de föreslagna åtgärderna sammantaget inte kommer att medföra några kostnadsökningar för det allmänna.

I övrigt bedöms inte förslagen påverka intäkterna eller kostnaderna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till brottsskadelag

Lagen ersätter brottsskadelagen (1978:413). Den nya brottsskadelagen får en mer utbyggd struktur än 1978 års lag och en ny rubrikindelning. Den första delen av den nya lagen reglerar det närmare tillämpningsområdet. Den andra delen innehåller materiella bestämmelser om vilka skador som är ersättningsgilla, och om hur ersättningen bestäms och om hur den förhåller sig till annan ersättning. Den tredje delen reglerar vilka krav som ställs på sökanden m.m., medan den fjärde delen innehåller bestämmelser om preskription av anspråk på brottsskadeersättning. I den femte delen finns det bestämmelser om förfarandet hos Brottsoffermyndigheten. De följande delarna reglerar vissa civilrättsliga frågor, t.ex. regress och kvittning. Lagen avslutas med bestämmelser om europeisk brottsskadeersättning. Lagen innehåller flera nya paragrafer samtidigt som ett antal av den äldre lagens bestämmelser överförs till den nya lagen, dock i de flesta fall med språkliga och redaktionella ändringar. I relativt stor utsträckning är därför motiven till 1978 års lag av fortsatt betydelse och kan tjäna som vägledning också för tillämpningen av den nya lagen (se framför allt prop. 1977/78:126, prop. 1979/80:64, prop. 1980/81:84, prop. 1984/85:13, prop. 1987/88:92, prop. 1993/94:143,

prop. 1998/99:41, prop. 2000/01:68, prop. 2005/06:26 och prop. 2005/06:166).

Lagens tillämpningsområde

1 § Till den som har drabbats av skada till följd av brott betalas ersättning av staten (brottsskadeersättning) enligt denna lag.

Paragrafen anger den grundläggande förutsättningen för att brottsskadeersättning ska kunna betalas. Den motsvarar 1 § första stycket i 1978 års lag (se prop. 1977/78:126 s. 38 f.).

Av paragrafen framgår att den ersättning som betalas enligt lagen kallas brottsskadeersättning. Sådan ersättning betalas till den som har drabbats av skada till följd av brott. Ett anspråk på brottsskadeersättning utgör inte en rätt till skadestånd, vilket innebär att ersättningen inte kan genomdrivas av den enskilde genom talan vid allmän domstol (jfr Lagrådets uttalande i a. prop. s. 91). Brottsskadeersättning betalas av statliga medel. Av 21 § framgår att ersättningsfrågan prövas av Brottsoffermyndigheten.

2 § Brottsskadeersättning betalas om brottet har begåtts i Sverige.

Brottsskadeersättning enligt 4 och 5 §§ betalas även om brottet har begåtts utomlands, om den skadelidande vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige. Brottsskadeersättning enligt 9 § betalas även till ett barn som har bevittnat brott utomlands, om barnet vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige.

Paragrafen reglerar tillsammans med 3 § lagens geografiska tillämpningsområde. Den motsvarar 1 § andra stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 39).

I *första stycket* finns huvudregeln att brottsskadeersättning betalas om brottet har begåtts i Sverige.

Bestämmelserna i *andra stycket* innebär en utvidgning av det första styckets tillämpningsområde. I det fall en person med anledning av brott har tillfogats en personskada (eller därmed jämförlig skada) enligt 4 § eller utsatts för kränkning enligt 5 § kan brottsskadeersättning betalas även om brottet har begåtts utomlands. En förutsättning för detta är att den skadelidande vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige. Brottsskadeersättning betalas vidare till ett barn som har bevittnat ett brott utomlands, om barnet vid tidpunkten för brottet hade hemvist i Sverige. Detta gäller under de förutsättningar som anges i 9 §. Brottsskadeersättning för sakskada eller ren förmögenhetsskada betalas inte om brottet har begåtts utomlands.

3 § Brottsskadeersättning betalas inte om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av staten.

Första stycket gäller inte i fråga om uppsåtliga våldsbrott som har begåtts i Sverige, om den skadelidande vid tidpunkten för brottet var medborgare eller hade hemvist i en annan medlemsstat i Europeiska unionen.

Paragrafen reglerar tillsammans med 2 § lagens geografiska tillämpningsområde. Första stycket motsvarar 1 § tredje stycket i 1978 års lag

(prop. 1977/78:126 s. 39). Andra stycket saknar motsvarighet i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 8.6.

Första stycket innebär en begränsning i statens ansvar enligt 2 § att betala brottsskadeersättning. Om såväl brottet som den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av statliga medel, ska någon brottsskadeersättning inte betalas enligt denna lag.

Andra stycket innebär en inskränkning av undantaget i första stycket. Vid uppsåtliga våldsbrott som har begåtts i Sverige kan brottsskadeersättning betalas trots svag anknytning till Sverige, om den skadelidande hade anknytning till en annan EU-stat i form av hemvist eller medborgarskap (jfr artikel 12.2 i EU:s ersättningsdirektiv). Med begreppet våldsbrott får för svenska förhållanden förstås bl.a. flertalet av de brott som regleras i brottsbalkens kapitel om brott mot liv och hälsa (3 kap.), brott mot frihet och frid (4 kap.) samt sexualbrott (6 kap.), se även 35 § och prop. 2005/06:26 s. 19. Den närmare tolkningen av begreppet, liksom begreppet hemvist, ankommer på rättstillämpningen, i sista hand EU-domstolen.

Brottskadeersättning

Ersättningsgilla skador

4 § Brottskadeersättning betalas för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Brottskadeersättning för personskada bestäms enligt 5 kap. 1–3 §§ skadeståndslagen (1972:207). Ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll betalas med ett engångsbelopp eller i form av livränta eller med ett engångsbelopp jämte livränta. Livränta betalas dock endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottsskadeersättning för personskada. Den motsvarar 2 § första stycket och 5 § första stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 39 f. och 45 f.). Frågorna berörs i avsnitt 5.3 och 6.5.

Enligt första meningen i *första stycket* betalas brottsskadeersättning för personskada. Som personskada ersätts enligt andra meningen i första stycket även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Uttrycket liknande föremål ska tolkas restriktivt och avse framför allt personliga föremål, t.ex. en hörapparat. När det gäller värdeföremål såsom klockor, smycken, plånböcker och mobiltelefoner ska sådana däremot liksom hittills inte ersättas som personskada. Skadade klädesplagg m.m. ersätts bara om skadan har tillfogats i samband med en personskada. Med skada likställs förlust av föremålet.

Enligt *andra stycket* bestäms brottsskadeersättning för personskada enligt 5 kap. 1–3 §§ skadeståndslagen. Till skillnad från 1978 års lag görs ingen hänvisning till 5 kap. 4 § skadeståndslagen. I stället anges direkt i stycket i vilken form ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll ska betalas. Det innebär emellertid inte någon

ändring i sak. Ersättningen ska precis som hittills bestämmas i form av livränta eller engångsbelopp eller dessa former förenade.

En annan skillnad mot 1978 års lag är att ingen hänvisning görs till omprövningsregeln i 5 kap. 5 § skadeståndslagen. Möjligheterna till omprövning regleras i 24 och 25 §§.

Brottsskadeersättning för sådana skador som anges i andra meningen i första stycket, dvs. skador på kläder, glasögon och liknande föremål, bestäms enligt de principer som tillämpas vid bestämmande av skadestånd för sakskada, dvs. enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (jfr 6 § andra stycket och prop. 1977/78:126 s. 16 och 40).

5 § Brottsskadeersättning betalas för den skada det innebär att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid (kränkning).

Brottsskadeersättning för kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen (1972:207).

I den utsträckning en domstol i sak har prövat ett yrkande om skadestånd för kränkning får brottsskadeersättningen i denna del inte bestämmas till ett lägre belopp än vad som följer av domstolens avgörande, om inte annat följer av denna lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottsskadeersättning för kränkning. Första och andra styckena motsvarar 2 § andra stycket respektive 5 § andra stycket i 1978 års lag (prop. 1987/88:92 s. 13 f. och prop. 2000/01:68 s. 78 f.). Tredje stycket saknar motsvarighet i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3 och 6.1.

Enligt *första stycket* betalas brottsskadeersättning för skada som orsakas av att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid. Den ersättningsgilla kränknings-skadan enligt brottsskadelagen är något inskränkt jämfört med skadeståndslagen, eftersom det inte är möjligt att få brottsskadeersättning vid ärekränkingsbrott. Brottsskadeersättning för kränkning ska vidare hållas isär från sådant skadestånd som en enskild kan få av staten vid överträdelse av Europakonventionen.

I *andra stycket* anges att brottsskadeersättning för kränkning ska bestämmas enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen.

Tredje stycket reglerar Brottsoffermyndighetens möjlighet att i förhållande till ett domstolsavgörande göra en egen skadeståndsrättslig bedömning. I stycket föreskrivs att om en domstol har prövat ett skadeståndsyckande för kränkning i sak, får Brottsoffermyndigheten inte bestämma brottsskadeersättningen, såvitt gäller kränkningen, till ett lägre belopp än det belopp som domstolen har dömt ut i skadestånd. Brottsoffermyndigheten är däremot fri att bestämma ett högre belopp än vad domstolen har beslutat. Det är avgöranden från svenska domstolar som omfattas av bestämmelsen. Även avgöranden som har tillkommit i den för tvistemål stadgade ordningen omfattas, t.ex. i de fall där frågan om skadestånd har avskilts från brottmålet.

Att domstolen ska ha prövat skadeståndsyckandet i sak innebär att en dom som grundas på att skadevållaren medgett yrkandet inte omfattas av begränsningen. Detsamma gäller om han eller hon har vitsordat det utdömda skadeståndsbeloppet som skäligt i sig. Om det utdömda beloppet

däremot överstiger vad som medgetts eller vitsordats är bestämmelsen tillämplig. Om t.ex. skadevållaren vitsordar 30 000 kr av yrkade 50 000 kr i skadestånd för kränkning och domstolen dömer ut 40 000 kr, medför bestämmelsen att Brottsoffermyndigheten inte får bestämma brottskadeersättningen till ett lägre belopp än 40 000 kr. Detta eftersom domstolen efter en prövning av det yrkade beloppet beslutat att skadeståndet ska bestämmas till 40 000 kr. Att domstolen ska ha prövat yrkandet i sak innebär alltså att domstolen har tagit ställning till ett belopp som det råder tvist om och sedan lagt denna sakprövning till grund för sitt avgörande. Om domstolen däremot dömer ut 30 000 kr i enlighet med vad som vitsordats, hindrar bestämmelsen inte Brottsoffermyndigheten att göra en självständig bedömning och därvid bestämma ersättningen till ett lägre belopp än det som domstolen bestämt. Detta eftersom domstolen i den del yrkandet har bifallits varit förhindrad att besluta ett lägre belopp.

Med att ersättningen inte får bestämmas till ett lägre belopp än vad som följer av domstolens avgörande avses att Brottsoffermyndigheten inte får göra en strängare skadeståndsrättslig bedömning än domstolen. Däremot kan ersättningen komma att bli lägre än skadeståndet på grund av olikheterna i regelverken. De skadetyper som är ersättningsgilla enligt brottskadelagen är t.ex. inte desamma som ersätts enligt skadeståndsrättsliga principer. Till exempel betalas brottskadeersättning inte i fall där någon allvarligt kränkt någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes ära (se första stycket). Brottskadeersättningen är vidare subsidiär till andra ersättningar, vilket kan betyda att endast en del av skadan ersätts genom brottskadeersättningen (se 10 §). Slutligen finns det i brottskadelagen särskilda regler om jämkning och grundavdrag (12 och 13 §§). Bestämmelsen om att Brottsoffermyndigheten inte får bestämma en lägre ersättning för kränkning än vad som följer av domstolens sakprövade skadeståndsdom ska alltså inte blandas samman med de särskilda regler och begränsningar som i övrigt gäller för brottskadeersättning. Detta klargörs i bestämmelsen genom orden ”om inte annat följer av denna lag”.

6 § Brottskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var

- intagen i kriminalvårdsanstalt,
- intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
- intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
- häktad enligt beslut som hade verkställts.

Brottskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottskadeersättning för sakskador som utgör s.k. rymlingskakador. Den motsvarar i huvudsak 3 § första stycket och 5 § tredje stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 40 f. och 45). Övervägandena finns i avsnitt 8.6.

I *första stycket* regleras i vilka fall ersättning för sakskada kan betalas. Det handlar liksom hittills om skador med anledning av brott som begåtts av någon som var intagen i häkte, anstalt eller vissa vårdinrättningar.

I *andra stycket* anges att brottsskadeersättningen bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen, dvs. i enlighet med de skadeståndsrättsliga principer som tillämpas vid bestämmande av skadestånd för sakskada.

7 § Brottskadeersättning betalas för ren förmögenhetsskada i de fall som anges i 6 §, om det finns särskilda skäl.

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottsskadeersättning för ren förmögenhetsskada som utgör s.k. rymlingsskada. Den motsvarar 3 § andra stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 42).

8 § Brottskadeersättning betalas för sakskada och ren förmögenhetsskada även i andra fall än som anges i 6 och 7 §§ i den utsträckning den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har försvarats genom skadan eller ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

Paragrafen innehåller ytterligare bestämmelser om brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada. Den motsvarar 4 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 42 f. och prop. 1987/88:92 s. 14 f.).

I paragrafen anges att brottsskadeersättning betalas för sakskada och ren förmögenhetsskada även i andra fall än som anges i 6 och 7 §§, om den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningen annars framstår som särskilt angelägen. Den skadelidande kan efter omständigheterna tillerkännas ett skäligt belopp för skadan.

9 § Brottskadeersättning betalas till ett barn som har bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i hans eller hennes förhållande till en närstående person.

Brottskadeersättning till barn som har bevittnat brott bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till hur grovt brottet är.

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott. Den motsvarar 4 a § och 5 § fjärde stycket i 1978 års lag (prop. 2005/06:166 s. 35 f.).

Enligt *första stycket* betalas brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott. Med barn förstås personer under 18 år och med bevittnande avses huvudsakligen att barnet har sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Även om bestämmelsen typiskt sett blir tillämplig vid våldsbrott inom familjen, är det inget krav att både gärningsman och brottsoffer tillhör samma familj som barnet för att rätten till brottsskadeersättning ska aktualiseras. Det avgörande för bestämmelsens tillämpning är att det bevittnade brottet har varit ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till personer som barnet har en nära relation till.

Enligt *andra stycket* bestäms brottsskadeersättning till ett barn som har bevittnat brott efter vad som är skäligt med hänsyn till hur grovt brottet är.

Förhållandet till annan ersättning

10 § Brottskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 34 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

Paragrafen anger att brottsskadeersättning är subsidiär i förhållande till annan ersättning. Den motsvarar i huvudsak 6 och 7 §§ i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 46 f. och 98 f.). Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Enligt *första stycket* betalas brottsskadeersättning endast till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Sådan ersättning ska alltså avräknas från brottsskadeersättningen. Vad som ska beaktas är inte bara ersättning som faktiskt har betalats till den skadelidande, utan avgörande är om den skadelidande har rätt till ersättning på grund av skadan. Det kan röra sig om ersättning från en försäkring på den skadelidandes sida, men även en försäkring som omfattar gärningsmannen eller annan ansvarig, t.ex. en ansvarsförsäkring. Försäkringsfrågan ska vara utredd innan brottsskadeersättning kan komma i fråga.

Enligt första meningen i *andra stycket* ska skadestånd med anledning av brottet avräknas endast till den del detta har betalats eller bedöms bli betalat. Bestämmelsen blir aktuell när det finns en känd gärningsman och innebär att om gärningsmannen eller annan ansvarig betalar en del av skadeståndet så minskar brottsskadeersättningen i motsvarande mån, givet att det betalade skadeståndet och brottsskadeersättningen avser samma skada. Har skadeståndet inte betalats men bedöms bli betalat, ska brottsskadeersättningen minskas på samma sätt. Det ställs inte krav på att det måste väckas talan mot skadevållaren. Om det emellertid finns en dom på skadestånd, bör det normalt krävas att sökanden visar att skadeståndsfordran inte kan betalas, t.ex. genom bevis från Kronofogdemyndigheten på att skadevållaren saknar tillgångar. Om det inte finns en dom, behöver sökanden på annat sätt visa att ett skadestånd inte bedöms kunna bli betalat. Det kan då vara tillräckligt att det framgår att skadevållaren har stora skulder och inga betalningsmöjligheter. Om det vid bestämmandet av skadeståndet har avräknats en sådan förmån som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207), ska en sådan avräkning inte göras på nytt vid bestämmandet av brottsskadeersättningen (jfr 7 § första stycket i 1978 års lag).

Enligt andra meningen i *andra stycket* ska även europeisk brottsskadeersättning avräknas från den svenska brottsskadeersättningen, men endast om den har blivit utbetalad (se prop. 2005/06:26 s. 19). Om sådan ersättning blir aktuell efter att svensk brottsskadeersättning har betalats, inträder staten intill det av Brottsoffermyndigheten betalade beloppet i den skadelidandes anspråk på ersättning från den utländska myndigheten, se 36 § tredje stycket. Om den skadelidande skulle få sådan europeisk brottsskadeersättning direkt utbetalad till sig, kan återkrav av den svenska brottsskadeersättningen aktualiseras, se 32 § första stycket andra meningen.

Enligt *tredje stycket* ska liksom hittills ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida inte påverka brottsskadeersättningen.

I de få fall sådant sparande förekommer torde det i allt väsentligt röra livförsäkring.

11 § Vid bestämmande av brottskadeersättning för sakskada avseende egendom som inte var försäkrad mot skaderisken och som den skadelidande måste antas ha avstått från att försäkra på grund av omfattningen av sina tillgångar och riskspridningen i sin verksamhet avräknas försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Vid bestämmande av brottskadeersättning för sakskada avseende egendom som enligt vedertaget bruk borde ha hållits försäkrad mot skaderisken men som den skadelidande har försummat att försäkra avräknas i skäligen omfattning försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avräkning av ersättning från en tänkt försäkring, dvs. försäkringsersättning som skulle ha betalats ut om försäkring hade funnits. Den motsvarar 8 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 48 f.).

Jämkning

12 § Brottskadeersättning får jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande eller, om skadan har lett till döden, den avlidne genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Brottskadeersättning för sakskada eller ren förmögenhetsskada får även jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom att inte vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om jämkning av brottskadeersättning. Den motsvarar 9 § andra stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 49 f. och s. 100 f. samt prop. 1998/99:41 s. 42 f.). Jämkning av brottskadeersättning regleras uteslutande i paragrafen och till skillnad från 9 § första stycket i 1978 års lag görs alltså inte någon hänvisning till jämningsbestämmelsen i 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207). Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Första stycket föreskriver att brottskadeersättning liksom hittills kan jämkas efter en skälighetsbedömning, om den skadelidande genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken. Detsamma gäller om den skadelidande avlider och det därmed är fråga om att tillerkänna brottskadeersättning till de efterlevande. Typfall för jämkning enligt Brottsoffermyndighetens praxis är att den skadelidande har uppträtt provocerande eller har umgåtts i kriminella kretsar, eller att brottsligheten har sin grund i narkotikabrottslighet.

I *andra stycket* anges att jämkning liksom hittills får ske efter en skälighetsbedömning vid sakskada och ren förmögenhetsskada, om den skadelidande har underlåtit att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder och därmed uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken. När det är fråga om brottskadeersättning enligt 8 § gör Brottsoffermyndigheten en allmän skälighetsbedömning enligt den paragrafen. Jämningsbestämmelsen i förevarande stycke blir därmed i praktiken endast aktuell vid brottskadeersättning enligt 6 och 7 §§.

Grundavdrag

13 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning ska ett grundavdrag göras.

Ett avdrag ska inte göras om brottet har begåtts av någon som avses i 6 § och brottet har begåtts på eller i närheten av en anstalt eller annan plats där han eller hon var intagen eller häktad. Ett avdrag ska inte heller göras i fråga om ersättning till barn som har bevittnat brott, eller om det i övrigt finns särskilda skäl.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om avdragsbeloppet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om grundavdrag. Paragrafen motsvarar delvis 10 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 50 och prop. 1984/85:13 s. 3 f.). Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

I *första stycket* finns huvudregeln som innebär att det från brottsskadeersättning ska göras ett schabloniserat avdrag. Detta avdrag benämns nu grundavdrag i stället för som hittills självriskbelopp. Det ska göras ett avdrag per ärende som utmynnar i att ersättning betalas. Grundavdraget ska göras innan reglerna om beloppsbegränsning i 14 § tillämpas.

Enligt *andra stycket* ska grundavdrag inte göras vid beslut om brottsskadeersättning för s.k. rymlingsskador, om brottet har begåtts på eller i närheten av den plats där skadevällaren var omhändertagen eller fick vård. Liksom hittills ska inte heller grundavdrag göras från brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott. Grundavdrag ska därutöver inte göras om det i övrigt finns särskilda skäl. Exempel på sådana skäl kan vara om brottsskadeersättning betalas enligt 8 §, om brottsskadeersättning betalas till en efterlevande eller annars om det i ett enskilt fall ter sig som stötande att ett grundavdrag görs.

I *tredje stycket* ges upplysningen att det är regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer som meddelar närmare föreskrifter om avdragsbeloppet. Det innefattar såväl principer för beräkningen av grundavdraget som beloppets storlek.

Beloppsgränser

14 § Brottsskadeersättning för personskada som fastställs i form av ett engångsbelopp betalas med högst tjugo gånger det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms. Brottsskadeersättning för personskada som fastställs i form av livränta betalas för varje år med högst tre gånger det prisbasbelopp som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada betalas med sammanlagt högst tio gånger det prisbasbelopp som gäller vid den tidpunkt ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning betalas inte om den sammanlagda ersättningen är lägre än 100 kronor.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beloppsbegränsningar vid brottsskadeersättning för vissa skador. Den motsvarar delvis 11 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 50 f. och prop. 1979/80:64 s. 4). Beloppsbegränsningen för kränkningsersättning förs inte över till den nya lagen och den nedre beloppsgränsen justeras. Övervägandena finns i avsnitt 6.2 och 8.4.

I *första stycket* finns den takregel som gäller för brottsskadeersättning för personskada. Bestämmelsen innebär, liksom hittills, att brottsskadeersättning kan betalas med maximalt tjugo prisbasbelopp. Det är det prisbasbelopp som gäller för året då ersättningen bestäms som läggs till grund för beräkningen. Om ersättningen fastställs i form av livränta, kan högst tre prisbasbelopp per år betalas ut.

Andra stycket föreskriver att brottsskadeersättning betalas med maximalt tio prisbasbelopp för sakskada och ren förmögenhetsskada. Det är liksom hittills fråga om ett gemensamt tak för dessa skadetyper.

I *tredje stycket* anges den lägsta gränsen för utbetalning av brottsskadeersättning. Om den sammanlagda brottsskadeersättningen som den bestäms enligt de tidigare paragraferna i lagen understiger 100 kr, betalas ingen ersättning.

Förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning

15 § Om allmänt åtal har väckts, ska en ansökan om brottsskadeersättning göras inom tre år från det att dom eller slutligt beslut vann laga kraft. Om allmänt åtal inte har väckts men förundersökning inletts, ska en ansökan göras inom tre år från det att förundersökningen lades ned eller beslut fattades i åtalsfrågan. I övriga fall ska en ansökan göras inom tre år från det att brottet begicks.

Om brott har begåtts mot ett barn eller om ett barn har bevitnat brott enligt 9 §, får barnet trots första stycket göra en ansökan fram till den dag han eller hon fyller 21 år.

Om det finns synnerliga skäl, får en ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Paragrafen reglerar inom vilken tid en ansökan om brottsskadeersättning ska göras. Den motsvarar delvis 14 § första och andra styckena i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 53 f. och prop. 1998/99:41 s. 44 f.). I förhållande till 1978 års lag förlängs ansökningstiden med ett år och det införs en särskild ansökningstid för barn. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Enligt *första stycket* är ansökningstiden tre år. Tiden räknas från det att domen vinner laga kraft, förundersökningen läggs ned eller beslut fattas i åtalsfrågan, eller i övriga fall från brottstillfället.

Enligt *andra stycket* får en ansökan som avser brott mot barn eller brott som har bevitnats av barn ges in fram till den dag den unge fyller 21 år.

Precis som hittills får en ansökan prövas även om den har kommit in för sent om det finns synnerliga skäl, vilket framgår av *tredje stycket*. För att det ska anses finnas synnerliga skäl bör det framstå som orimligt eller stötande att kräva att brottsoffret gjort ansökan inom den ordinarie ansökningstiden. Det kan t.ex. finnas synnerliga skäl om brottsoffret har drabbats av allvarlig sjukdom och att det står klart att han eller hon på grund av detta inte rimligen kunnat ge in ansökan tidigare. Det kan dock inte bli aktuellt att pröva en ansökan om anspråket på brottsskadeersättning är preskriberat.

16 § En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt

2. den skadelidande i skäligen utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Paragrafen innehåller vissa ytterligare förutsättningar för att en ansökan om brottskadereparation ska prövas. Första punkten motsvarar 14 § tredje stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 53 f.). I förhållande till 1978 års lag ersätts "åklagare eller polismyndighet" med uttrycket brottsutredande myndighet. Ändringen är en följd av den omorganisation av polisen som ska genomföras per den 1 januari 2015 då Rikspolisstyrelsen och de 21 polismyndigheterna slås samman i den nya Polismyndigheten och Säkerhetspolisen ombildas till en fristående myndighet. Den andra punkten saknar motsvarighet i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Den första punkten föreskriver att en ansökan om brottskadereparation får prövas endast om den skadelidande har anmält brottet till en brottsutredande myndighet, vilket innefattar både åklagare och Polismyndigheten. Det kan även förekomma att brott anmäls till annan myndighet, t.ex. Säkerhetspolisen. Om detta inte har skett, måste sökanden visa giltig anledning till att en anmälan inte har gjorts. Enbart den omständigheten att gärningsmannen och den skadelidande tillhör samma familj utgör inte en giltig anledning till att en polisanmälan inte har gjorts. Det ska i det enskilda fallet finnas en godtagbar anledning som motiverar avsaknaden av en anmälan.

Den andra punkten innebär ett krav på att den skadelidande i skälig utsträckning ska ha bidragit till att det anmälda brottet kan utredas för att ansökan ska prövas. Om den skadelidande t.ex. inte har velat medverka i förhör, med följderna att skadevållaren inte kan fällas till ansvar för brottet, kan det vara en omständighet som gör att den skadelidande inte heller kan få brottskadereparation. En sådan brist bör kunna läkas, och den skadelidande kan då återkomma med en ny ansökan. Det kan däremot i vissa fall finnas utrymme att göra undantag från samarbetskravet, t.ex. om brottsoffret av stark rädsla avstår från att medverka i utredningen eller där fråga är om brott mot barn som har begåtts av en förälder.

17 § Rätten till brottskadereparation för personskada enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen (1972:207) och för kränkning faller bort om den skadelidande avlider innan en ansökan om brottskadereparation har gjorts. Detta gäller dock inte om han eller hon dessförinnan har framställt krav på skadestånd för sådan skada.

Paragrafen reglerar verkan av den skadelidandes död. Den motsvarar 5 § femte stycket i 1978 års lag (prop. 2000/01:68 s. 79).

I paragrafen anges uttryckligen hur den skadelidandes död påverkar rätten till brottskadereparation. Någon hänvisning till motsvarande bestämmelse i 6 kap. 3 § skadeståndslagen, som i 1978 års lag, görs alltså inte. För att en ansökan i detta fall ska kunna prövas krävs att ansökan redan har gjorts av den skadelidande eller annars att han eller hon har framställt krav på ersättning mot den ansvarige eller någon som företräder honom eller henne, t.ex. dennes försäkringsbolag. Bestämmelsen avser endast ersättning för viss personskada och för kränkning.

18 § En ansökan om brottsskadeersättning till ett barn får göras av endast en vårdnadshavare, om den andra vårdnadshavaren har begått brottet eller det annars finns särskilda skäl.

Paragrafen tillåter att endast en av vårdnadshavarna i vissa fall ansöker om brottsskadeersättning för barnets räkning. Den saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Paragrafen utgör ett undantag från huvudregeln i 6 kap. 13 § första stycket föräldrabalken, som innebär att båda vårdnadshavarna tillsammans har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Den blir i första hand tillämplig i de fall där en av barnets vårdnadshavare antingen har begått det brott mot barnet som ansökan om brottsskadeersättning avser eller har begått det bevittnade brottet som grundar rätt till ersättning enligt 9 §. I dessa fall kan den andra vårdnadshavaren ensam ansöka om brottsskadeersättning för barnets räkning.

Vidare föreskrivs att en vårdnadshavare även i andra fall ensam får ansöka om brottsskadeersättning om det finns särskilda skäl. Här avses i första hand det fallet att den andra vårdnadshavaren, utan godtagbart skäl, inte vill medverka till att barnet ansöker om ersättning. Att en vårdnadshavare ensam kan ansöka när den andra vårdnadshavaren är förhindrad att medverka t.ex. på grund av sjukdom följer av föräldrabalken.

Preskription av anspråk på brottsskadeersättning

19 § I fråga om preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning gäller 2 och 3 §§ preskriptionslagen (1981:130). Ett anspråk på brottsskadeersättning ska då anses som en fordran på skadestånd i anledning av brott.

Om brott har begåtts mot ett barn eller om ett barn har bevittnat brott enligt 9 §, preskriberas barnets anspråk på brottsskadeersättning tidigast den dag han eller hon fyller 21 år.

Paragrafen reglerar preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning. Första stycket motsvarar 14 § fjärde stycket i 1978 års lag (prop. 1998/99:41 s. 45 f.). Andra stycket saknar motsvarighet i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.

Hänvisningen till 2 och 3 §§ preskriptionslagen i *första stycket* innebär att ett anspråk på brottsskadeersättning preskriberas tio år från brottet, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan. Följer en längre preskriptionstid av reglerna om åtalspreskription, preskriberas anspråket inte före utgången av tiden för åtalspreskription. Om en dom eller ett slutligt beslut har meddelats i ansvarsfrågan preskriberas dock anspråket ett år därefter, såvida inte den allmänna preskriptionstiden om tio år leder till något annat resultat. Denna ordning följer den som gäller för en skadeståndsfordran i anledning av brott.

Enligt *andra stycket* preskriberas ett barns anspråk på brottsskadeersättning tidigast tre år från den dag barnet fyller 18 år. Bestämmelsen, som följer den särskilda ansökningstiden som gäller för barn enligt 15 § andra stycket, aktualiseras om anspråket annars skulle ha preskriberats enligt första stycket i förevarande paragraf.

20 § Preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning avbryts genom att den skadelidande med anledning av brottet framställer krav på skadestånd, försäkringsersättning eller brottsskadeersättning.

Ett krav enligt första stycket verkar avbrytande på preskriptionen för samtliga skadeposter som kan ersättas genom brottsskadeersättning med anledning av brottet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om preskriptionsavbrott. Den saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.

Första stycket reglerar hur preskriptionsavbrott av ett anspråk på brottsskadeersättning kan ske. Bestämmelsen utgör en specialreglering och ersätter 5 § preskriptionslagen (1981:130). Som ett giltigt preskriptionsavbrott för ett anspråk på brottsskadeersättning godtas att den skadelidande kräver betalning inte bara av Brottsoffermyndigheten utan även av skadevållaren eller någon annan ansvarig (avseende skadestånd) eller av ett försäkringsbolag (avseende försäkringsersättning). Något särskilt formkrav finns inte för att åtgärden ska vara preskriptionsavbrytande. Det är på sedvanligt sätt borgenären (i detta fall brottsoffret) som har bevisbördan (se t.ex. rättsfallen NJA 1996 s. 809, NJA 1998 s. 750 och NJA 2007 s. 157 angående beviskraven för preskriptionsavbrott). Genom att preskriptionsavbrott sker om den skadelidande kräver brottsskadeersättning innebär detta att även en begäran om omprövning medför preskriptionsavbrott. I övrigt gäller preskriptionslagens bestämmelser, bl.a. 6 och 7 §§ om verkan av ett preskriptionsavbrott.

Enligt *andra stycket* verkar preskriptionsavbrott avbrytande på alla skadeposter som kan ersättas genom brottsskadeersättning med anledning av ett visst brott. Om en ansökan om brottsskadeersättning endast avser kränkingsersättning, innebär bestämmelsen alltså att en ny preskriptionstid löper även i fråga om t.ex. ersättning för personskada, givet att de olika skadorna avser samma skadehändelse.

Förfarandet hos Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten och Nämnden för brottsskadeersättning

21 § En ansökan om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten.

Brottsoffermyndighetens beslut får inte överklagas.

Paragrafen reglerar vilken myndighet som prövar ansökningar om brottsskadeersättning. Den motsvarar 12 § i 1978 års lag med den skillnaden att regeringens möjlighet att i vissa fall delegera beslutsfattandet till en annan myndighet tas bort. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 8.5.

Av *första stycket* framgår att det är Brottsoffermyndigheten som handlägger ärenden om brottsskadeersättning.

Enligt *andra stycket* får Brottsoffermyndighetens beslut inte överklagas.

22 § Hos Brottsoffermyndigheten finns en nämnd (Nämnden för brottsskadeersättning) som avgör ärenden om brottsskadeersättning som är av principiell betydelse eller annars av större vikt. Nämnden får avgöra även andra ärenden om brottsskadeersättning.

Nämndens ordförande och vice ordförande ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Nämnden utses av regeringen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Nämnden för brottsskadeersättning. Den motsvarar 13 § i 1978 års lag (prop. 1998/99:41 s. 43.). Någon ändring i sak görs inte men nämndens namn anges uttryckligen i paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Muntlig förhandling

23 § Nämnden för brottsskadeersättning ska hålla muntlig förhandling, om sökanden begär det och det inte är uppenbart obehövt.

En muntlig förhandling ska vara offentlig. Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att lämnas någon uppgift för vilken det hos Brottsoffermyndigheten gäller sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får ordföranden besluta att förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar. Detsamma gäller om sökanden är under 15 år eller lider av en psykisk störning.

Paragrafen reglerar när muntlig förhandling ska hållas samt offentlighet vid sådan förhandling. Den motsvarar 13 a och 13 b §§ i 1978 års lag (prop. 1998/99:41 s. 43 f.).

Omprövning

24 § Om Brottsoffermyndigheten finner att ett beslut om brottsskadeersättning är oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, ska myndigheten ändra beslutet, om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om när omprövning av ett beslut om brottsskadeersättning ska ske. Den motsvarar 14 a § i 1978 års lag (prop. 1998/99:41 s. 46). Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

I paragrafen anges att ett beslut som på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning visar sig vara oriktigt ska ändras om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden. Omprövning kan ske på sökandens begäran. Brottsoffermyndigheten kan även självmant ompröva ett beslut enligt paragrafen. Beslutet kan endast ändras om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden. Däremot kan Brottsoffermyndigheten i vissa fall återkräva utbetalad brottsskadeersättning enligt 32 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Till skillnad från 1978 års lag regleras omprövning uteslutande i förevarande paragraf och i 25 §, se även författningskommentaren till 4 §.

25 § Om ett beslut i ett ärende om brottsskadeersättning har fattats av en tjänsteman vid Brottsoffermyndigheten, ska beslutet omprövas av Nämnden för brottsskadeersättning om sökanden begär det.

Beslutet behöver dock inte omprövas av nämnden, om det är uppenbart att beslutet ska ändras i enlighet med sökandens begäran.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omprövning av Nämnden för brottsskadeersättning. Den motsvarar 14 b § i 1978 års lag (prop. 1998/99:41 s. 46 f.).

Kostnader

26 § Brottsoffermyndigheten får besluta om ersättning av allmänna medel för biträde och för utredning i ett ärende om brottsskadeersättning, om det finns särskilda skäl med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Brottsoffermyndigheten får också besluta om ersättning av allmänna medel för kostnader avseende resa och uppehälle i samband med sökandens inställelse till en muntlig förhandling, om sådana kostnader skäligen bör ersättas. Myndigheten får även bevilja förskott på sådan ersättning. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om ersättning och förskott.

Paragrafen reglerar sökandens rätt till ersättning av allmänna medel i vissa fall. Den motsvarar 15 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 54 f., prop. 1987/88:92 s. 15 och prop. 1998/99:41 s. 47).

Enligt *första stycket* kan den skadelidande i vissa fall få ersättning för kostnader för biträde eller utredning i ett ärende om brottsskadeersättning. Det är Brottsoffermyndigheten som beslutar om ersättning. Liksom hittills krävs det särskilda skäl med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter för att ersättning ska betalas.

Enligt *andra stycket* får Brottsoffermyndigheten betala ersättning för kostnader avseende resa och uppehälle som uppkommit i samband med sökandens inställelse till en muntlig förhandling om det är skäligt. Även förskott på sådan ersättning kan betalas. Regeringen meddelar närmare bestämmelser om ersättning och förskott enligt andra stycket (se förordningen [1982:805] om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.).

Regress

27 § Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt på beloppet löpande ränta från betalningsdagen. Brottsoffermyndigheten får helt eller delvis efterge statens regressfordran, om det finns synnerliga skäl.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts.

Paragrafen reglerar statens regressrätt. Den motsvarar delvis 17 § i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 55 f.). Övervägandena finns i avsnitt 7.1 och 7.2.

Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten enligt *första stycket* första meningen i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt därpå löpande ränta. Den uttryckliga rätten att träda in i den skadelidandes rätt till ränta är en nyhet i förhållande till 1978 års lag och innebär att Brottsoffermyndigheten har rätt till samma ränta som den skadelidande haft på sin skadeståndsfordran, dvs. normalt ränta enligt räntelagen (1975:635). Myndigheten övertar rätten till ränta från den dag brottsskadeersättning betalas. Den skadelidande behåller eventuell rätt till ränta avseende tiden dessförinnan. Om domen saknar ränteförordnande har Brottsoffermyndigheten följaktligen inte heller något ränteförordnande att träda in i. Om skadeståndsfordringen skulle ha hunnit

preskriberas innan Brottsoffermyndighetens beslut har fattats kan myndigheten inte utöva regress mot gärningsmannen.

I andra meningen i första stycket föreskrivs att Brottsoffermyndigheten kan efterge statens regressfordran om det finns synnerliga skäl. Eftergift betyder att skulden försvinner. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt och torde i första hand bli tillämplig på en fordran mot gärningsmannen. Samma typ av omständigheter som kan ligga till grund för att avvakta med att utöva regress eller att ingå avtal med gärningsmannen om hur betalning ska ske (se 28 §) kan ligga till grund för ett beslut om eftergift. Skillnaden är att det krävs synnerliga skäl för eftergift. Det krävs alltså mer kvalificerade och varaktiga omständigheter, vanligen i samverkan. Det kan till exempel vara fråga om att en gärningsman har en medicinsk diagnos och en läkare intygar att fordringshanteringen är till skada för gärningsmannen. Även en kombination av omständigheter kan motivera att fordran efterges, exempelvis långvarig överskuldssättning, seriösa försök till betalning efter bästa förmåga och sviktande hälsa. Gärningsmannen kan också ha varit mycket ung när han eller hon begick brottet, ha genomgått en positiv rehabiliteringsprocess och herefter hållit sig borta från brottslig verksamhet. Möjligheten att efterge en fordran bör vidare kunna användas om det kan anses ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna. Bestämmelsen gör det möjligt för Brottsoffermyndigheten att gå med på att endast en viss del av fordringen betalas mot att den resterande delen efterges. Typfallet är när gärningsmannen inte själv har några pengar men kan få hjälp av en släkting med betalningen för att bli skuldfri. Eftergift bör inte ske om det med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller av någon annan anledning framstår som olämpligt från allmän synpunkt. Så kan vara fallet om gärningsmannen har begått mycket grova brott eller nyligen återfallit i brottslighet. Brottsoffermyndigheten får i varje enskilt fall bedöma lämpligheten av att efterge en fordran.

Andra stycket innebär att staten inträder i den skadelidandes rätt även till annan förmån till följd av skadan. Bestämmelsen får i första hand betydelse för försäkringsersättning som inte var känd när brottsskadeersättningen betalades. Det bör dock understrykas att om både försäkringsersättning och brottsskadeersättning har betalats till den skadelidande, dvs. brottsoffret har dubbelkompenserats, kan staten inte få en regressfordran mot försäkringsbolaget. Detta eftersom det inte längre finns någon rätt för staten att träda in i. Däremot kan bestämmelsen om återkrav i 32 § aktualiseras.

28 § Brottsoffermyndigheten ska av gärningsmannen, om denne är känd, kräva vad staten har rätt till enligt 27 § första stycket, om det inte är olämpligt med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller till möjligheten att få fordringen betalad.

Brottsoffermyndigheten får ingå avtal med gärningsmannen om räntan och om hur betalning enligt första stycket ska ske.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när Brottsoffermyndigheten ska utöva regress mot gärningsmannen, om möjligheten att ingå avtal med denne om bl.a. ränta och om hur betalning av regressfordran ska ske. Den

saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.1–7.3.

I *första stycket* anges att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska kräva gärningsmannen på skadestånd motsvarande det belopp som har betalats i brottsskadeersättning. Som framgår av 27 § första stycket inträder staten även i den skadelidandes rätt till ränta, vilken alltså också ska krävas in från gärningsmannen. Brottsoffermyndigheten ska utöva regress i den mån det inte är olämpligt med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller möjligheten att få fordringen betalad. Utgångspunkten är att gärningsmannen ska bära kostnaderna för brottsskadan. För att uppnå bästa möjliga resultat kan hänsyn dock tas till hans eller hennes situation. Om Brottsoffermyndigheten avvaktar med att driva in en fordran, kan gärningsmannens återanpassning underlättas, något som på sikt kan öka möjligheterna att få fordringen betalad. Relevanta omständigheter för att underlåta att utöva regress kan t.ex. ha att göra med skulden, gärningsmannens ekonomi eller andra förhållanden. Enbart dålig ekonomi är emellertid normalt inte skäl för att underlåta att utöva regress. Det är ofta möjligt för gärningsmannen att betala ett visst, ibland lågt belopp per månad. Undantag kan dock även här göras, t.ex. om gärningsmannen är intagen i kriminalvårdsanstalt. Det kan också vara fråga om fall där gärningsmannens ekonomi har varit dålig under en längre tid, kanske i kombination med sjukdom eller andra förhållanden. Brottsoffermyndigheten har också möjlighet att skjuta fram ett aktivt regressförfarande, om gärningsmannen är omyndig och det står klart att tillgångar saknas. Ett exempel på en situation där det kan finnas anledning att avbryta ett aktivt regressförfarande är då gärningsmannen på allvar försöker bryta med sitt brottsliga förflutna. Slutligen kan Brottsoffermyndigheten av processekonomiska skäl bedöma att det inte är försvarbart att påbörja regress, t.ex. om gärningsmannen har lämnat landet eller annars är svår att finna, och beloppet dessutom är lågt. Ett annat fall kan vara att gärningsmannen är omyndig och det är uppenbart att tillgångar saknas. Om Brottsoffermyndigheten inte aktivt kräver gärningsmannen på beloppet, finns skulden fortfarande kvar. För det fall förhållandena ändras, t.ex. om gärningsmannen får en anställning eller när han eller hon har uppnått myndig ålder, kan Brottsoffermyndigheten alltså återuppta försöken att driva in fordran.

Andra stycket ger Brottsoffermyndigheten möjlighet att ingå avtal med gärningsmannen om hur regressfordran och den därpå löpande räntan närmare ska regleras, t.ex. genom att en avbetalningsplan läggs upp eller att en eller flera inbetalningar får avräknas mot kapitalbeloppet i stället för mot upplupen ränta.

29 § Statens regressfordran enligt 27 § första stycket preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättningen betalades, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om preskription av regressfordringar. Den saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Bestämmelsen föreskriver att statens regressfordran preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättningen betalades, om inte preskriptionen

avbryts dessförinnan. Preskriptionsavbrott sker enligt preskriptionslagen (1981:130). Det innebär att preskription avbryts t.ex. genom att skadevållaren får ett skriftligt krav eller en skriftlig erinran om regressfordringen från Brottsoffermyndigheten (jfr 5 § 2 preskriptionslagen). Även verkan av preskriptionsavbrott regleras i preskriptionslagen.

Förbud mot överlåtelse av anspråk på brottsskadeersättning

30 § Ett anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Efter ansökan av den skadelidande får Brottsoffermyndigheten dock besluta att brottsskadeersättning avseende ännu inte uppkomna kostnader för nödvändig vård ska betalas till vårdgivaren när kostnaden har uppkommit. Detsamma gäller för andra nödvändiga kostnader av liknande slag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överlåtelse av anspråk på brottsskadeersättning. Första stycket motsvarar 16 § första stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 55). Andra stycket saknar motsvarighet i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Bestämmelsen i *första stycket* innebär ett förbud mot att överlåta ett anspråk på brottsskadeersättning innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. Ersättningen anses liksom hittills tillgänglig för lyftning när Brottsoffermyndigheten har meddelat sitt beslut om brottsskadeersättning. En överlåtelse som sker i strid mot förbudet är ogiltig. Brottsoffermyndigheten kan alltså inte med befriande verkan mot den skadelidande betala ut ersättning till någon annan som har förvärvat anspråket från den skadelidande (jfr dock andra stycket). Däremot kan betalning ske till ett ombud för den skadelidande.

I *andra stycket* finns ett undantag från överlåtelseförbudet i första stycket. På ansökan av den skadelidande får Brottsoffermyndigheten under vissa förutsättningar besluta om brottsskadeersättning för en kostnad innan den har uppkommit och då också besluta att ersättningen, när kostnaden väl har uppkommit, ska utbetalas till någon annan än den skadelidande. Typfallet när bestämmelserna aktualiseras är när den skadelidande har behov av en tandvårdsbehandling med anledning av en skada på grund av brott, men den behandlande tandläkaren inte vill utföra behandlingen utan att först få en garanti om betalning. Det kan dock dröja innan Brottsoffermyndigheten kan betala ut pengarna till den skadelidande, vilket fördröjer vårdinsatsen. För att t.ex. möjliggöra en nödvändig och snabb tandbehandling kan Brottsoffermyndigheten begära in ett kostnadsförslag från den behandlande tandläkaren. Myndigheten får sedan bedöma om kostnaden är nödvändig och rimlig samt om skadan har orsakats genom brottet. Därefter kan Brottsoffermyndigheten besluta att beloppet ska betalas till tandläkaren, vilket sedan sker när behandlingen väl har gjorts och kostnaden har uppkommit. Bestämmelserna är tillämpliga också på andra nödvändiga vårdkostnader som den skadelidande annars måste betala själv. Det kan inte heller uteslutas att möjligheten kan komma till användning i andra situationer än vård, t.ex. vid införskaffande av glasögon eller andra kroppsliga hjälpmedel, som inte kan anstå. Det måste likafullt vara fråga om en nödvändig åtgärd, och det måste utifrån ömmande omständigheter finnas ett behov av att i

förväg försäkra sig om att åtgärden eller beställningen kan genomföras. Bestämmelserna är av undantagskaraktär och det bör vara fråga om belopp av viss storlek. I de allra flesta fall får den skadelidande på sedvanligt sätt redovisa vilka kostnader han eller hon redan har haft, varefter Brottsoffermyndigheten utifrån detta beslutar om att betala brottsskadeersättning med visst belopp. Den närmare tillämpningen av bestämmelserna får avgöras av Brottsoffermyndigheten.

Undantag från utmätning

31 § Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 9 § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsköningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 9 § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsköningsbalken.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för utmätning. Den motsvarar delvis 16 § andra stycket i 1978 års lag (prop. 1977/78:126 s. 55 och prop. 1980/81:84 s. 205). Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

I *första stycket* finns ett förbud mot utmätning. Liksom hittills omfattar det anspråk på ersättning för personskador. Förbudet utvidgas dock till att även omfatta anspråk på brottsskadeersättning för kränkning och anspråk på brottsskadeersättning till barn som har bevittnat brott.

Enligt *andra stycket* kan brottsskadeersättning för personskada och kränkning samt till barn som har bevittnat brott vara fredade från utmätning, om medlen hålls avskilda på sätt som föreskrivs i 5 kap. 7 § andra stycket utsköningsbalken.

Återbetalning av brottsskadeersättning

32 § Brottsoffermyndigheten ska, i den utsträckning det inte är oskäligt, kräva tillbaka utbetalad brottsskadeersättning, om sökanden har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigt förhållanden av betydelse för beslutet att betala brottsskadeersättning. Detsamma gäller om sökanden efter utbetalningen av brottsskadeersättning får annan ersättning för skadan.

Första stycket gäller också om brottsskadeersättning i annat fall har betalats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har fått ersättningen har insett eller borde ha insett detta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om återbetalning av brottsskadeersättning. Den saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Enligt *första stycket* ska Brottsoffermyndigheten kräva tillbaka brottsskadeersättning om sökanden har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigt förhållanden av betydelse för beslutet att betala brottsskadeersättning. Har sökanden t.ex. underlåtit att berätta att skadan redan ersatts genom en försäkring, ska återbetalning ske. Ett annat exempel är om gärningsmannen frikänns i brottmålet efter resning på grund av att det framkommit att den skadelidandes tidigare lämnade uppgifter varit oriktiga. En förutsättning för att brottsskadeersättningen ska krävas tillbaka är då att ersättningen inte skulle ha betalats om de rätta förhållandena varit kända för Brottsoffermyndigheten, dvs. de oriktiga uppgifterna måste ha varit av betydelse för beslutet om brottsskade-

ersättning. Brottsoffermyndigheten ska också kräva återbetalning, om sökanden efter att brottsskadeersättning betalats får annan ersättning för skadan. Det vanligaste fallet torde vara att sökanden får ersättning genom en försäkring efter beslutet om brottsskadeersättning.

Enligt *andra stycket* ska återkrav som huvudregel även ske om brottsskadeersättning i annat fall har betalats felaktigt eller med ett för högt belopp, och den som fått ersättningen har insett eller borde ha insett detta. Så kan vara fallet om Brottsoffermyndigheten redan har betalat ut viss ersättning, t.ex. för kränkning, men uppmanat sökanden att återkomma med underlag avseende ersättning för sveda och värk. När sökanden återkommer med underlaget beslutar myndigheten om brottsskadeersättning inte bara för personskada utan av förbiseende även för kränkning på nytt. Att ett sådant beslut är felaktigt torde vara uppenbart för sökanden, och Brottsoffermyndigheten ska då kräva återbetalning. Det är upp till Brottsoffermyndigheten att bedöma omständigheterna kring den felaktiga utbetalningen, men myndigheten behöver inte göra några närmare undersökningar för att utreda vad den skadelidande har insett.

Brottsoffermyndigheten ska enligt paragrafen kräva återbetalning, i den utsträckning det inte är oskäligt. Härvid beaktas bl.a. i vilken grad den felaktiga utbetalningen har berott på sökanden, hur lång tid som har förflutit från utbetalningen och hur pass stort belopp det är fråga om.

Betalar personen som återkravet riktar sig mot inte tillbaka frivilligt, får Brottsoffermyndigheten ansöka om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten eller väcka talan vid allmän domstol. Detta eftersom ett beslut om återbetalning inte är direkt verkställbart (jfr rättsfallen NJA 1983 s. 362 och NJA 2013 s. 413). Brottsoffermyndighetens möjlighet att kräva ränta på en fordran grundad på bestämmelserna om återkrav regleras genom bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

Kvittning

33 § Om den som har rätt till brottsskadeersättning enligt denna lag är betalningsskyldig enligt 27 § första stycket eller 32 §, ska ersättningen minskas med ett belopp som motsvarar betalningsskyldigheten.

Trots första stycket får Brottsoffermyndigheten betala ut brottsskadeersättningen i den utsträckning det är skäligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kvittning. Den saknar motsvarighet i 1978 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.

Enligt *första stycket* ska Brottsoffermyndigheten kvitta en fordran på brottsskadeersättning som den skadelidande har mot en skuld som han eller hon sedan tidigare har till Brottsoffermyndigheten. Den äldre skulden kan ha uppstått på två sätt. I det ena fallet har personen tidigare varit skadevållare och Brottsoffermyndigheten har fått en regressfordran mot personen på grund av utbetalad brottsskadeersättning. I det andra fallet har Brottsoffermyndigheten krävt åter en felaktigt utbetalad brottsskadeersättning enligt 32 §. Om den skadelidande får rätt till brottsskadeersättning i ett senare skede, är huvudregeln att Brottsoffer-

myndigheten ska minska utbetalningen med den fordran som myndigheten sedan tidigare har mot honom eller henne.

Bestämmelsen i *andra stycket* möjliggör för Brottsoffermyndigheten att göra avsteg från huvudregeln om kvittning i första stycket. Avsteg får ske i den utsträckning det är skäligt. Så kan vara fallet om ersättningen bedöms vara socialt angelägen, t.ex. om brottsskadeersättningen avser ersättning för tandvård. Det kan även bli aktuellt att endast kvitta en del av brottsskadeersättningen.

Europeisk brottsskadeersättning

34 § Europeisk brottsskadeersättning är en ersättning som på grund av föreskrift i en annan medlemsstat i Europeiska unionen betalas av den staten för skada till följd av brott som begåtts där.

Paragrafen innehåller en beskrivning av europeisk brottsskadeersättning. Den motsvarar i huvudsak 1 § fjärde stycket i 1978 års lag (prop. 2005/06:26 s. 18). Övervägandena finns i avsnitt 8.6.

35 § Om en ansökan om brottsskadeersättning gäller en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, ska ansökan på sökandens begäran även behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning.

Paragrafen anger när en ansökan om brottsskadeersättning även ska behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning. Den motsvarar 18 § första stycket i 1978 års lag (prop. 2005/06:26 s. 19 f.). I förhållande till den lagen görs den ändringen att en ansökan om brottsskadeersättning ska behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning endast om sökanden begär det. Övervägandena finns i avsnitt 8.6.

36 § En ansökan om europeisk brottsskadeersättning ska av Brottsoffermyndigheten överlämnas till en behörig myndighet i den andra medlemsstaten.

Brottsoffermyndigheten får besluta om brottsskadeersättning även om ett överlämnande har skett enligt första stycket.

Om en myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen beslutar om europeisk brottsskadeersättning efter det att Brottsoffermyndigheten har betalat brottsskadeersättning, inträder staten intill det av Brottsoffermyndigheten betalade beloppet i den skadelidandes anspråk på ersättning från den utländska myndigheten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. handläggningen av en ansökan om europeisk brottsskadeersättning och om regress. Den motsvarar 19 § i 1978 års lag (prop. 2005/06:26 s. 19 f.).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014, då brottsskadelagen (1978:413) ska upphöra att gälla.

2. Bestämmelserna i 32 § om återbetalning av brottsskadeersättning tillämpas endast i fråga om brottsskadeersättning som har betalats ut efter ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 33 § om kvittning tillämpas även i fråga om regressfordringar som har uppkommit före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* ska den nya lagen börja tillämpas den 1 juli 2014.

Den *andra punkten* innebär att Brottsoffermyndigheten kan besluta om återbetalning av felaktigt utbetalad brottsskadeersättning, om ersättningen betalades ut efter ikraftträdandet. Skedde utbetalningen före ikraftträdandet kan ett krav på återbetalning inte grundas på bestämmelserna i 32 § (se vidare avsnitt 8.3).

Den *tredje punkten* föreskriver att bestämmelserna om kvittning även ska tillämpas på regressfordringar som har uppkommit före ikraftträdandet. Om en skadevållare har en regresskuld till Brottsoffermyndigheten som har uppkommit före ikraftträdandet och efter detta datum beviljas brottsskadeersättning i ett annat ärende, ska alltså kvittning normalt ske.

Övervägandena finns i avsnitt 9.

11.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

16 kap. Tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

11 § När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,
2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuell pensionssparande,
3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:000),
4. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), och
5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Ändringen i tredje punkten i *andra stycket* är en följd av att det införs en ny brottsskadelag.

Sammanfattning av betänkandet En ny brottsskadelag (SOU 2012:26)

Uppdraget

Utredningen har i uppdrag att göra en bred översyn av brottsskadelagen. Översynen ska omfatta vissa särskilt angivna frågor, men det står utredningen fritt att ta upp även andra frågor inom ramen för uppdraget.

Utredningen ska överväga om det finns skäl att begränsa Brottsoffermyndighetens möjlighet att göra självständiga skadeståndsrättsliga bedömningar. Utredningen ska även ta ställning till om det finns skäl att utvidga rätten till brottsskadeersättning för kränkning till vissa kvalificerade ärekränkingsbrott. Vidare ska 2006 års reform om brottsskadeersättning till barn som bevittnat våld mot en närstående utvärderas. Utredningen ska också överväga om det finns skäl att lindra de krav som ställs på brottsoffret att på egen hand kräva betalning av den skadeståndsskyldige, t.ex. genom att det primära ansvaret för att kräva in utdömda brottsskadestånd läggs på staten. Även författningsregleringen av regressverksamheten ska ses över, liksom beloppsgränserna i brottsskadelagen. Utredningen ska även i övrigt uppmärksamma om det finns behov av författningsändringar, t.ex. i fråga om ansökningstid, preskription och det generella förbudet mot överlåtelse av brottsskadeersättning.

Brottsoffermyndighetens självständiga skadeståndsrättsliga bedömningar

Brottsskadeersättning är en offentligrättslig reglering till skillnad från skadestånd som är civilrättsligt. Brottsskadeersättningen ska visserligen bestämmas huvudsakligen utifrån skadeståndsrättsliga principer, men den styrs likväl av reglerna i brottsskadelagen. Syftet med brottsskadeersättning är att den skadelidande ska tillförsäkras viss ersättning om skadan inte ersätts från annat håll, i praktiken från skadevållaren eller från en försäkring. Brottsskadeersättningens storlek kan därför av olika anledningar skilja sig från vad en domstol har förordnat i fråga om skadestånd i en dom. Det vanligaste är att den skadelidande har fått en viss ersättning antingen genom en försäkring eller genom betalning av skadevållaren. Vidare görs ett grundavdrag när ersättningen bestäms.

Brottsoffermyndigheten är inte heller i övrigt bunden av vad en domstol har förordnat om skadestånd. Myndigheten kan göra egna skadeståndsrättsliga bedömningar, som kan avvika från vad en domstol har bestämt.

För att ändå markera vikten av domstolens dom för de situationer där det inte finns någon saklig skillnad i regelverken, föreslår utredningen att det ska framgå i brottsskadelagen att Brottsoffermyndigheten ska följa domstolens förordnande om skadestånd när domstolen har prövat ett skadeståndsyrkande i sak. Brottsoffermyndigheten ska dock kunna bestämma en högre eller en lägre ersättning i två situationer. Den ena är när det finns anledning med hänsyn till nya omständigheter eller nya bevis, t.ex. ytterligare medicinsk utredning som inte fanns vid tiden för domstolens prövning. Den andra situationen är när den ersättning som domstolen dömt ut avviker avsevärt från rådande praxis. Den föreslagna

bestämmelsen tar sikte på praxis i fråga om ersättningsnivåer och lär bli aktuell framför allt i fråga om ersättning för kränkning, där Brottsoffermyndigheten har stor kunskap och genom sin nämnd ett avsevärt inflytande på den skadeståndsrättsliga praxis som finns på området. En förutsättning för att Brottsoffermyndigheten ska få avvika från domstolens förordnande ska vara att det verkligen finns en fast praxis som domstolen har underlåtit att följa. Skälen för att Brottsoffermyndigheten har frångått domstolens avgörande ska anges särskilt i myndighetens beslut.

Ska rätten till brottsskadeersättning för kränkning utvidgas?

En domstol kan förordna om skadestånd för kränkning bl.a. om någon har allvarligt kränkt någon annan genom brott mot den personens ära (t.ex. vid grovt förtal). Det är i dag inte möjligt att ge brottsskadeersättning vid ett sådant brott. Mot bakgrund av den ökande användningen av internet och den stora spridning som grovt kränkande uppgifter kan få där ställs i utredningens direktiv frågan om rätten till brottsskadeersättning bör utvidgas till vissa ärekränkingsbrott.

Utredningen kommer fram till att en rätt till brottsskadeersättning för ärekränkingsbrott inte bör införas. Sådana brott ligger inte under allmänt åtal och det får till följd att Brottsoffermyndigheten i de allra flesta fall inte skulle få fram någon utredning kring brottet. Det finns inte heller något lämpligt sätt att avgränsa en utvidgad rätt till ersättning. Brottslighetens omfattning på internet är inte känd eftersom det inte finns någon s.k. internetmarkering i polisens anmälningssystem. Internets gränslöshet gör också att effekterna av en utvidgad rätt till ersättning är svåra att bedöma. De statsfinansiella konsekvenserna av en utvidgning kan därför inte heller överblickas.

De problem som finns kring ärekränkning på internet är större än frågan om brottsskadeersättning, och kan behöva utredas utifrån andra utgångspunkter.

Brottsoffrets skyldighet att på egen hand kräva betalning

Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse i brottsskadelagen om att den skadelidande i skäligen utsträckning ska bidra till att det anmälda brottet kan utredas. Liksom tidigare ska det som huvudregel krävas att en polisanmälan har gjorts. På det sättet ökar förutsättningar för att brottet kan utredas och att skadevållaren förpliktas betala för de skador som han eller hon har orsakat.

När det gäller kraven i övrigt på den skadelidande, så vore det mest brottsoffervänliga alternativet att låta brottsskadeersättning betalas ut i direkt anslutning till brottet. Utredningen finner dock att en sådan ordning inte är förenlig med det nuvarande systemets uppbyggnad. Många anser att gottgörelse från den som har vållat skadan är viktig för brottsoffrets upprättelse. Den grundläggande skadeståndsrättsliga principen, att den som har vållat skadan ska ersätta den, skulle komma i bakgrunden. Försäkringsersättningens funktion skulle också förändras och på sikt skulle försäkringskyddet riskera att upphöra. Om försäkringsbolagen skulle betala ersättningen till staten i stället för till den enskilda

försäkringstagaren, skulle nämligen bolagens incitament till att ha kvar skyddet i sina försäkringar, liksom kundens incitament att ha en sådan försäkring, försvinna. Försäkringsbolagen betalar i dag minst lika mycket genom överfallsskyddet i hemförsäkringarna som staten betalar genom brottsskadeersättningen. En ändrad ordning skulle också medföra att Brottsoffermyndighetens beslutsunderlag försämrades. Komplikationer skulle också uppstå i förhållande till en efterföljande skadeståndstalan mot skadevållaren. Att föreslå en sådan radikal omläggning av regelsystemet har knappast stöd i direktiven och är enligt utredningens mening inte heller motiverad.

Utredningen har också övervägt om brottsskadeersättning bör betalas ut direkt efter lagakraftvunnen dom. Utredningen bedömer dock att även en sådan lösning skulle få stora konsekvenser för systemet med brottsskadeersättning, främst genom påverkan på försäkringsskyddet. Försäkringsbolagens förhållande till sina kunder skulle tunnast ut, och många bolag skulle sannolikt ta bort överfallsskyddet ur sina försäkringar. Förutom att samspelet mellan försäkringsbolagens skadeprövningsnämnder, domstolarna och Brottsoffermyndigheten skulle förändras skulle en sådan lösning få stora statsfinansiella konsekvenser. En sådan konstruktion skulle också få konsekvenser för Brottsoffermyndighetens arbete. Skadevållarens betalningsförmåga skulle inte vara utredd när ärendet kommer till Brottsoffermyndigheten, varför myndigheten efter utbetalad brottsskadeersättning inte skulle kunna skicka ärendet direkt till Kronofogdemyndigheten för indrivning. Om det är Brottsoffermyndigheten – i stället för som nu Kronofogdemyndigheten – som får ta emot alla domar med skadeståndsförordnanden (15 000–20 000 domar per år) blir det också Brottsoffermyndigheten som får gå igenom alla domarna och bedöma om aktuella brott kan ge brottsskadeersättning. Alla andra domar, och domar där skadeståndsförordnandets belopp är högre än vad som kan utgå i brottsskadeersättning, skulle få vidarebefordras till Kronofogdemyndigheten. Kronofogdemyndigheten skulle således få hantera en del av ärendena ändå, fast senare i processen.

Utredningen konstaterar sammantaget att systemet bygger på en samverkan mellan skadeståndsrätten, försäkringsbolagens försäkringersättningar och den offentligtgrättsliga brottsskadeersättningen. Om man ändrar i någon del av systemet får det återverkningar i hela systemet. Utredningen bedömer att det saknas tillräckliga skäl för att göra någon sådan förändring. De jämförelser som ofta görs med Norge och Danmark är därför inte helt rättvisande. I dessa länder täcker inte motsvarigheten till hemförsäkringarna personskador. Det finns andra försäkringar som kan bli aktuella, men dessa tycks inte ha den utbredning som den svenska hemförsäkringen har (97 procent av befolkningen). Motsvarigheten till den svenska kränkningsersättningen täcks inte av någon försäkring i Norge och som huvudregel inte heller i Danmark. Det framstår därför som att försäkringarna spelar en större roll i Sverige. De norska och danska motsvarigheterna till Brottsoffermyndigheten har dessutom en längre handläggningstid, vilket innebär att ”utbetalning direkt efter lagakraftvägande dom” i Norge och Danmark i praktiken inte innebär någon tidsmässig skillnad. Av dessa skäl lägger utredningen inte fram något förslag om att brottsskadeersättningen ska betalas ut direkt efter lagakraftvunnen dom.

Utredningen förordar således ingen ändring i den nuvarande ordningen, som innebär att den skadelidande ska försöka få ersättning från skadevållaren och eventuell försäkring, innan han eller hon ansöker om brottskadeersättning. På samma sätt som tidigare ska det inte ställas något absolut krav på den skadelidande att väcka talan om skadestånd mot skadevållaren för att brottskadeersättning ska kunna utgå. Det är dock utredningsmässigt till fördel för den skadelidande om talan förs.

Utredningen har övervägt om det nyligen införda principalansvaret för vårdnadshavare motiverar en särskild reglering så att möjligheten att få ut skadestånd även från vårdnadshavaren inte ska behöva vara uttömd innan det blir aktuellt att betala ut brottskadeersättning. Såvitt framkommit av Kronofogdemyndighetens preliminära undersökningar tar det inte längre tid att få en utredningsrapport från myndigheten, när krav ska riktas även mot vårdnadshavaren, och det framstår också som att betalningsfrekvensen är högre än i allmänhet. Vilka effekter principalansvaret har haft för andra myndigheter, t.ex. Åklagarmyndigheten eller domstolarna, är inte känt. I avsaknad av närmare erfarenheter har utredningen inte underlag för att dra slutsatsen att principalansvaret har lett till någon försämring för den skadelidande. Utredningen konstaterar dock att principalansvaret har medfört att det ställs högre krav på den skadelidande i den meningen att han eller hon måste söka verkställighet mot flera personer och fylla i flera blanketter, och att det finns anledning att följa upp reformen.

Utredningen anser att det finns andra åtgärder som de berörda myndigheterna kan vidta för att underlätta för den skadelidande, t.ex. i fråga om digital informationsöverföring.

Med anledning av slutsatsen att systemets uppbyggnad bör bestå föreslår utredningen en bestämmelse om att brottskadeersättning beviljas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Utredningen bedömer slutligen att det inte finns något behov av en bestämmelse om förskott i brottskadelagen. Skälet är att Brottsoffermyndigheten har korta handläggningstider och att myndigheten oftast kan bevilja ersättning för t.ex. kränkning även om ersättningen för sveda och värk behöver utredas ytterligare.

Regressverksamheten

Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse om att Brottsoffermyndigheten, om gärningsmannen är känd, ska återkräva ett belopp av denne motsvarande den utbetalade brottskadeersättningen i den mån det inte är olämpligt med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden eller möjligheten att få fordringen betalad. Regleringen innebär att den praxis som Brottsoffermyndigheten utövar med stöd av sin instruktion får ett tydligare stöd i lagen.

Utredningen föreslår vidare att staten ska inträda i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det belopp som betalats ut i brottskadeersättning, samt därpå löpande ränta från betalningsdagen. Det innebär att Brottsoffermyndigheten har rätt till ränta på beloppet på motsvarande sätt som den skadelidande har haft på sitt skadestånd. Om det inte finns något rätteförordnande i domen, ska Brottsoffermyndigheten dock inte ha rätt

till någon ränta. Utredningen föreslår också att Brottsoffermyndigheten ska ges möjlighet att träffa avtal om att ränta inte ska utgå, samt att avräkna inbetalningar mot kapitalbeloppet i stället för mot ränta och kostnader. Dessa möjligheter för Brottsoffermyndigheten följer av att Brottsoffermyndigheten ”äger sin fordran”, och är verktyg som Brottsoffermyndigheten kan använda i sin regressverksamhet för att uppnå ett skäligt resultat (även för skadevållaren). Brottsoffermyndigheten ska också ha möjlighet att efterge regresskrav och krav på ränta, helt eller delvis, om det finns synnerliga skäl för det. Brottsoffermyndigheten ska också kunna träffa avtal med skadevållaren om betalning av viss del av skulden mot att resterande del avskrivs. Följden av en eftergift blir att skulden försvinner. Eftergiftsbestämmelsen ska tillämpas endast i undantagsfall.

Utredningen föreslår att Brottsoffermyndigheten som huvudregel ska kvitta en utbetalning av brottsskadeersättning mot en regressfordran för utgiven brottsskadeersättning. Det innebär till skillnad från i dag, att den person som är aktuell för att få brottsskadeersättning (den skadelidande) inte kan välja att få ersättningen kontant i stället för att använda pengarna som betalning av en skuld som personen har sedan tidigare (i egenskap av skadevållare). Kvittning ska dock inte ske om det bedöms vara oskäligt, t.ex. om ersättningen avser kostnader för nödvändig tandvård eller annan ersättning av socialt ömmande karaktär.

Barn som bevittnat brott

År 2006 gavs barn som bevittnat våld mot en närstående under vissa förutsättningar rätt att få brottsskadeersättning. Såvitt utredningen har kunnat bedöma har reformen inte fått önskat genomslag hos berörda myndigheter. Barns närvaro uppmärksammas fortfarande inte i önskvärd utsträckning under förundersökningarna.

Enligt utredningens bedömning är bestämmelser i lag inte nödvändiga för att myndigheterna ska ges incitament att uppmärksamma barn som bevittnat brott. Däremot finns det anledning att överväga att införa bestämmelser i förundersökningskungörelsen om att målsäganden ska underrättas om möjligheten för barn att få brottsskadeersättning samt att det ska antecknas i förundersökningsprotokollet om det har funnits barn på platsen och var dessa har befunnit sig. Utredningen anser också att det finns anledning för Rikspolisstyrelsen att överväga att skapa särskilda rutor i polisens anmälningssystem som ska kryssas i om barn har funnits på platsen samt om att information har lämnats till vårdnadshavaren om barnets rätt till ersättning. Dessutom bör berörda myndigheter, främst Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och socialnämnderna genomföra utbildningsinsatser för att öka kunskapen om att det kan vara möjligt för barn som bevittnat brott att få brottsskadeersättning.

Utredningen föreslår också att det införs en bestämmelse i lag om att det räcker med en vårdnadshavares underskrift för barnets räkning på en ansökan om brottsskadeersättning, om det är barnets andra vårdnadshavare som har begått brottet.

Beloppsgränser

Utredningen föreslår att den övre gränsen för brottsskadeersättning i form av ersättning för kränkning höjs från tio till 15 basbelopp. De övriga beloppsgränserna, nämligen för personskada, årlig livränta, sakskada och ren förmögenhetsskada, bör behållas oförändrade.

Även fortsättningsvis bör ett visst belopp räknas av från den brottsskadeersättning som betalas ut, det föreslås dock att det kallas ”grundavdrag” i stället för som nu ”självrisk”.

Utredningen föreslår vidare att den nedre gränsen för vad som kan betalas ut i brottsskadeersättning höjs från tio kr till 100 kr.

Ansökningstid, preskription, omprövning och överlåtelseförbud

Utredningen föreslår att tiden för att ansöka om brottsskadeersättning förlängs från två år till tre år.

Utredningen föreslår också att den nuvarande hänvisningen i brottsskadelagen till bestämmelsen om omprövning i skadeståndslagen, tas bort. Den omfattande rätten till omprövning enligt de särskilda bestämmelserna i brottsskadelagen bedöms vara tillräcklig.

Vidare föreslår utredningen att preskriptionsfrågorna ska regleras i brottsskadelagen. Det föreslås därvid att ett anspråk på brottsskadeersättning ska ha en preskriptionstid om tio år från den brottsliga gärningen. Vid omprövning ska preskription inträda tio år efter Brottsoffermyndighetens senaste beslut. Preskription beträffande ett anspråk på brottsskadeersättning ska avbrytas genom att den skadelidande kräver skadestånd av skadevållaren med anledning av brottet, försäkringsersättning från försäkringsgivaren med anledning av brottet, eller brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Sådana krav ska verka avbrytande på preskriptionen för samtliga skadeposter som kan ersättas genom brottsskadeersättning. Utredningen föreslår också en särskild preskriptionsregel beträffande statens regressfordran på gärningsmannen, nämligen tio år från det att Brottsoffermyndigheten har betalat ut brottsskadeersättning till den skadelidande. Preskriptionsavbrott ska få ske enligt preskriptionslagen.

Det ska även fortsättningsvis vara förbjudet att överlåta ett anspråk på brottsskadeersättning innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. Det innebär såvitt avser brottsskadeersättning för personskada, att det är förbjudet att utmäta sådana fordringar. Utan hinder av detta, ska dock Brottsoffermyndigheten kunna besluta att brottsskadeersättning som avser ännu inte uppkomna kostnader för en vårdbehandling av nödvändigt slag, ska utbetalas till vårdgivaren när kostnaden har uppkommit. Situationen lär främst bli aktuell avseende kostnader för tandläkarbehandlingar. Bestämmelsen ska dock även kunna tillämpas i fråga om annan nödvändig kostnad av liknande slag.

Återbetalning av utgiven brottsskadeersättning

Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse i brottsskadelagen om återbetalning av utgiven brottsskadeersättning. Den blir tillämplig om sökanden har lämnat oriktiga upplysningar eller förtigt förhållanden av betydelse för beslutet att tillerkänna brottsskadeersättning. Samma sak

ska gälla om sökanden efter utbetalningen har fått annan ersättning för skadan (vanligen från en försäkring). Återbetalning ska också kunna krävas om brottsskadeersättning i annat fall har lämnats felaktigt, eller med ett för högt belopp, och den som har fått ersättningen har insett eller bort inse detta. Det kan bli aktuellt t.ex. om sökanden av misstag har fått ersättning två gånger för samma skada.

Om den som har fått den felaktiga utbetalningen inte betalar tillbaka den efter krav från Brottsoffermyndigheten, får myndigheten ansöka om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten eller ansöka om stämning vid tingsrätt. Beslutet om återbetalning blir alltså inte omedelbart verkställbart. Däremot blir bestämmelsen om kvittning tillämplig. En fordran på brottsskadeersättning ska avräknas om den skadelidande är återbetalningsskyldig enligt den nya återbetalningsbestämmelsen.

Övriga frågor

Utredningen har gjort en genomgång av de paragrafer som inte är omedelbart berörda av de frågor som har tagits upp särskilt i direktiven. I följande avseenden föreslår utredningen ändringar jämfört med den nu gällande brottsskadelagen.

När det gäller lagens tillämpningsområde föreslår utredningen att brottsskadeersättning, som tidigare, inte ska betalas om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av svenska statsmedel. Undantagsbestämmelsen ska dock inte tillämpas vid uppsåtliga våldsbrott som begås i Sverige mot en skadelidande som vid tidpunkten för brottet var medborgare i eller hade hemvist i en annan stat inom EU. Inskränkningen av undantaget har föreslagits mot bakgrund av EU:s brottsofferdirektiv, som förpliktar Sverige att säkerställa en ordning för ersättning till offer för uppsåtliga våldsbrott som begås här i landet.

Reglerna om brottsskadeersättning för s.k. rymlingsskador ändras endast på så sätt att de inte längre blir tillämpliga om skadan har vållats av en person som är underkastad frihetsberövande i Danmark, Finland, Island eller Norge. Såvitt känt har den bestämmelsen inte tillämpats.

Den bestämmelse som i dag reglerar hur brottsskadeersättning ska bestämmas, ska inte längre hänvisa till 5 kap. 4 § skadeståndslagen. I den bestämmelsen anges förutsättningarna för att skadestånd ska beviljas i form av livränta. Det ska i stället framgå direkt av brottsskadelagen under vilka förutsättningar som livränta kan beviljas. Det är endast en lagteknisk fråga, det föreslås inte någon ändring i sak.

Utredningen föreslår också att brottsskadelagen inte längre ska hänvisa till bestämmelsen om jämkning i 6 kap. 1 § skadeståndslagen. Möjligheterna att jämka brottsskadeersättningen med stöd av bestämmelsen i brottsskadelagen är tillräckliga.

Det har tidigare varit möjligt att delegera beslutsfattandet beträffande mindre ersättningsbelopp till en annan myndighet än Brottsoffermyndigheten. Möjligheten har tidigare använts så att styrelsen för ungdomsvårdsskolor har kunnat fatta beslut om brottsskadeersättning. Den har dock inte använts på 30 år, varför utredningen anser att möjligheten ska tas bort.

Bilaga 1

Slutligen föreslår utredningen att Brottsoffermyndigheten på begäran av den skadelidande ska behandla en ansökan om brottsskadeersättning som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning om brottet har begåtts i en annan stat inom EU. I dag gäller att alla ansökningar som avser uppsåtliga våldsbrott som har begåtts i en annan EU-stat ska betraktas som ansökningar om europeisk brottsskadeersättning. Lagändringen innebär att sökanden ges ökad möjlighet att påverka när så ska ske.

1 Förslag till brottsskadslag

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Till den som har drabbats av skada till följd av brott betalas ersättning av svenska statsmedel (brottsskadeersättning) enligt denna lag.

2 § Brottsskadeersättning får beviljas om brottet har begåtts i Sverige.

Brottsskadeersättning för personskada enligt 4 § och för kränkning enligt 5 § får dessutom beviljas, om brottet har begåtts utomlands mot någon som då hade hemvist i Sverige.

Brottsskadeersättning enligt 8 § får dessutom beviljas ett barn som har hemvist i Sverige och som har bevittnat brottet utomlands.

3 § Brottsskadeersättning får inte beviljas, om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av svenska statsmedel.

Första stycket gäller inte i fråga om uppsåtliga våldsbrott som har begåtts i Sverige, om den skadelidande vid tidpunkten för brottet var medborgare i eller hade hemvist i en annan stat inom Europeiska unionen.

Förutsättningar för brottsskadeersättning

4 § Brottsskadeersättning betalas för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

5 § I fall då någon har allvarligt kränkt någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid betalas brottsskadeersättning för den skada som kränkningen innebär.

6 § Brottsskadeersättning betalas för sakskada i fall då brottet har begåtts av någon som var

– intagen i kriminalvårdsanstalt,

– intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

– intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, eller

– häktad enligt beslut som hade verkställts.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om det finns särskilda skäl.

7 § Brottsskadeersättning betalas för sakskada och ren förmögenhetsskada även i annat fall än som avses i 6 § i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

8 § Brottsskadeersättning betalas till ett barn som bevittnat ett brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i dess förhållande till en närstående person.

Bestämmande av brottsskadeersättning

Beräkningsgrunder

9 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–3 §§ skadeståndslagen (1972:207). Ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll fastställs i form av livränta eller engångsbelopp eller som livränta jämte engångsbelopp. Livränta betalas dock endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen.

Brottsskadeersättning enligt 8 § bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till hur grovt det bevittnade brottet är.

Förhållandet till annan ersättning

10 § Brottsskadeersättning beviljas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Skadestånd med anledning av skadan beaktas endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat.

Vid personskada beaktas inte sådan förmån som har beaktats redan med tillämpning av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207).

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte påverka brottsskadeersättningen.

Har betalning skett av sådan europeisk brottsskadeersättning som avses i 35 § eller av annan ersättning av utländska statsmedel för skada till följd av brott, avräknas den när brottsskadeersättningen bestäms.

11 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning för skada på egendom som inte var försäkrad mot skaderisken och som den skadelidande måste antas ha underlåtit att försäkra på grund av omfattningen av sina tillgångar och riskspridningen i sin verksamhet avräknas försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning för skada på egendom som enligt vedertaget bruk borde ha hållits försäkrad mot skaderisken men som den skadelidande har försummat att försäkra avräknas i skälig omfattning försäkringsersättning som skulle ha betalats om försäkring hade funnits.

Jämkning

12 § Brottsskadeersättning får sättas ned helt eller delvis, om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande eller, om skadan har lett till döden, den avlidne genom sitt uppträdande i samband med brottet eller

på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Vid sakskada eller ren förmögenhetsskada får ersättningen också sättas ned helt eller delvis, om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

Beloppsgränser

13 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp betalas med högst tjugo gånger det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta betalas för varje år med högst tre gånger det prisbasbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning betalas med högst femton gånger det prisbasbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada betalas med högst tio gånger det prisbasbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av grundavdrag enligt 14 § första stycket understiger etthundra kronor, betalas ingen ersättning.

Grundavdrag

14 § Från brottsskadeersättning utom sådan som avses i 8 § görs ett grundavdrag. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de självriskbelopp som tillämpas här i landet vid hemförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott.

Första stycket gäller inte i fråga om skada till följd av brott av någon som avses i 6 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han var omhändertagen eller fick vård.

Första stycket gäller inte heller, om det i övrigt finns särskilda skäl att inte avräkna något grundavdrag.

Förhållandet till en domstols sakprövade förordnande om skadestånd

15 § Om en domstol har prövat ett yrkande om skadestånd i sak, ska Brottsoffermyndigheten följa domstolens dom när brottsskadeersättning bestäms.

Utän hinder av första stycket får Brottsoffermyndigheten bestämma en högre eller en lägre brottsskadeersättning

– med anledning av nya omständigheter eller nya bevis, eller

– om den ersättning som domstolen har bestämt avviker avsevärt från rådande praxis.

Skälen för att myndigheten har frångått domstolens avgörande ska anges särskilt i myndighetens beslut.

Ansökningstid m.m.

Förutsättningarna för att pröva en ansökan

16 § Om allmänt åtal har väckts, ska ansökan om brottsskadeersättning göras inom tre år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning inletts, ska ansökan göras inom tre år från det att förundersökningen lagts ned eller beslut fattats i åtalsfrågan. I övriga fall ska ansökan göras inom tre år från det att brottet begicks.

Om det finns synnerliga skäl, får en ansökan prövas fastän den har kommit in för sent.

En ansökan prövas endast om

- brottet har anmälts till åklagare eller polismyndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt
- den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

17 § I fråga om brottsskadeersättning tillämpas också 6 kap. 3 § skadeståndslagen. Rätten till brottsskadeersättning faller dock inte bort, om en ansökan om ersättning har gjorts hos Brottsoffermyndigheten före dödsfallet.

18 § Ansökan om brottsskadeersättning till ett barn får göras av endast en vårdnadshavare, om den andra vårdnadshavaren har begått brottet.

Preskription

19 § Ett anspråk på brottsskadeersättning preskriberas tio år efter den brottsliga gärningen, om inte annat följer av andra stycket eller preskriptionen avbryts dessförinnan enligt 20 §.

I fråga om preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning gäller vad som föreskrivs i 3 § preskriptionslagen (1981:130) om preskription av en fordran på skadestånd i anledning av brott.

Vid omprövning enligt 25 § inträder preskription tio år efter Brottsoffermyndighetens senaste beslut.

20 § Preskription av ett anspråk på brottsskadeersättning avbryts genom att den skadelidande kräver

- skadestånd av skadevållaren med anledning av brottet,
- försäkringsersättning från försäkringsgivare med anledning av brottet, eller
- brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten.

Krav enligt första stycket verkar avbrytande på preskriptionen för samtliga skadeposter som kan ersättas genom brottsskadeersättning i anledning av brottet.

Förfarandet hos Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten och Brottsoffermyndighetens nämnd

21 § Ärenden om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten.

Brottsoffermyndighetens beslut får inte överklagas.

22 § Hos Brottsoffermyndigheten finns en nämnd som avgör ärenden om brottsskadeersättning av principiell betydelse eller annars av större vikt. Nämnden får avgöra även andra ärenden om brottsskadeersättning.

Nämndens ordförande och vice ordförande ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Nämnden utses av regeringen.

Muntlig förhandling

23 § Brottsoffermyndighetens nämnd ska hålla muntlig förhandling, om sökanden begär det och det inte är uppenbart obehövt.

24 § Muntliga förhandlingar enligt 23 § ska vara offentliga.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att lämnas någon uppgift för vilken hos Brottsoffermyndigheten gäller sekretess som avses i offentlighets och sekretesslagen (2009:400), får ordföranden vid förhandlingen besluta att förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar.

Om sökanden är under femton år eller lider av en psykisk störning, får ordföranden vid förhandlingen besluta att förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar.

Omprövning

25 § Finner Brottsoffermyndigheten att ett beslut i ett ärende om brottsskadeersättning är oriktigt, ska myndigheten ändra beslutet, om det kan ske utan att det blir till nackdel för sökanden.

26 § Har ett beslut i ett ärende om brottsskadeersättning fattats av en tjänsteman vid Brottsoffermyndigheten ska ärendet omprövas av nämnden, om sökanden begär det.

Ärendet behöver dock inte omprövas av nämnden, om det är uppenbart att beslutet ska ändras i enlighet med sökandens begäran.

Kostnader

27 § Sökandens kostnader för biträde eller utredning i ärenden om brottsskadeersättning får efter beslut av Brottsoffermyndigheten ersättas av allmänna medel, om det finns särskilda skäl med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

En sökande som har inställt sig till en muntlig förhandling får av Brottsoffermyndigheten beviljas ersättning av allmänna medel för kostnader för resa och uppehälle, om myndigheten finner att sökanden skäligen bör ersättas för sin inställelse. Myndigheten får bevilja förskott på sådan ersättning. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av regeringen.

Regress

28 § Betalas brottsskadeersättning, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det utgivna beloppet samt därpå löpande ränta från betalningsdagen.

Staten inträder i den skadelidandes rätt även till annan förmån till följd av skadan som inte avräknades när ersättningen bestämdes fastän så bort ske.

29 § När brottsskadeersättning har betalats ska Brottsoffermyndigheten, om gärningsmannen är känd, från denne återkräva vad staten har rätt till enligt 28 § första stycket, i den mån det inte är olämpligt med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller möjligheten att få fordringen betalad.

Brottsoffermyndigheten får träffa avtal om att ränta inte ska utgå samt avräkna inbetalningar mot kapitalbeloppet i stället för mot ränta och kostnader.

Om det finns synnerliga skäl, får Brottsoffermyndigheten helt eller delvis efterge ett krav på återbetalning enligt första stycket.

30 § Statens regressfordran enligt 28 § första stycket preskriberas tio år efter det att brottsskadeersättningen betalades. Preskriptionsavbrott sker enligt 5 § preskriptionslagen (1981:130).

Överlåtelse

31 § Anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Efter ansökan av den skadelidande får Brottsoffermyndigheten, utan hinder av första stycket, besluta att brottsskadeersättning avseende ännu inte uppkomna kostnader för nödvändig vård, ska betalas till vårdgivaren när kostnaden har uppkommit. Detsamma gäller för annan nödvändig kostnad av liknande slag.

32 § Anspråk på brottsskadeersättning med anledning av personskada får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt vad som föreskrivs i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Återbetalning av brottsskadeersättning

33 § Brottsoffermyndigheten får, i den mån det inte är oskäligt, kräva tillbaka utbetalad brottsskadeersättning, om sökanden har lämnat oriktiga upplysningar eller förtigit förhållanden av betydelse för beslutet att tillerkänna brottsskadeersättning. Detsamma gäller om sökanden efter utbetalningen av brottsskadeersättning får annan ersättning för skadan.

Första stycket gäller också om brottsskadeersättning i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har fått ersättningen har insett eller bort inse detta.

Kvittning

34 § Om den som har rätt till brottsskadeersättning enligt denna lag är återbetalningsskyldig enligt 28 § första stycket eller 33 §, ska ersättningen minskas med ett belopp som motsvarar återbetalningsskyldigheten.

Utan hinder av första stycket får Brottsoffermyndigheten betala ut brottsskadeersättningen i den utsträckning det är skäligt. Bilaga 2

Europeisk brottsskadeersättning

35 § Europeisk brottsskadeersättning är ersättning som på grund av föreskrift i annan medlemsstat i Europeiska unionen betalas av statsmedel för skada till följd av brott som begåtts i den staten.

36 § Om en ansökan om brottsskadeersättning gäller en skada till följd av ett uppsåtligt våldsbrott som har begåtts i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, ska ansökan på sökandens begäran även behandlas som en ansökan om europeisk brottsskadeersättning.

37 § En ansökan om europeisk brottsskadeersättning ska av Brottsoffermyndigheten överlämnas till en behörig myndighet i den andra medlemsstaten.

Brottsoffermyndigheten får besluta om brottsskadeersättning även om ett överlämnande har skett enligt första stycket.

Om en myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen beslutar om europeisk brottsskadeersättning efter det att Brottsoffermyndigheten har betalat brottsskadeersättning, inträder staten intill det av Brottsoffermyndigheten betalade beloppet i den skadelidandes anspråk på ersättning från den utländska myndigheten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014 då brottsskadelagen (1978:413) upphör att gälla.

2. 13 § andra stycket tillämpas även i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

3. 16 § första stycket tillämpas även i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte tidsfristen för att pröva ansökan har gått ut dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

4. 29 § tredje stycket tillämpas även i fråga om regressfordringar som uppkommit före ikraftträdandet.

5. 33 § tillämpas i fråga om brottsskadeersättning som har betalats ut efter ikraftträdandet.

6. 34 § tillämpas även i fråga om en sådan regressfordran som har uppkommit före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Häri genom föreskrivs att 16 kap. 11 § föräldrabalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §¹

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413),

4. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), och

5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:000),

4. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), och

5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

¹ Senaste lydelse 2010:1204.

inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse. Bilaga 2

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2012:26)

Efter remiss har yttranden över betänkandet lämnats av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Övre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Kronofogdemyndigheten, Kammarkollegiet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Sveriges advokatsamfund, Svensk Försäkring, Barnens Rätt I Samhället, Brottsofferjourernas Riksförbund, Nationellt centrum för kvinnofrid, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Stiftelsen Tryggare Sverige och StödCentrum För Unga Brottsoffer.

Sveriges Kommuner och Landsting och UNICEF har avstått från att yttra sig.

Föreningen Anhöriga till Sexuellt Utnyttjade Barn, Kriminellas revansch i samhället (KRIS), Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, Rädda Barnens centrum för barn och ungdomar i kris, Trafikskadenämnden och X-CONS har beretts tillfälle att yttra sig men har inte hörts av.

Ett yttrande har även lämnats av Svensk Förening för Sexologi.

Förslag till brottsskadelag (2014:000)

Härigenom föreskrivs följande.

15 § I den utsträckning en domstol har prövat ett yrkande om skadestånd för kränkning i sak får Brottsoffermyndigheten inte bestämma brotts-skadeersättningen i denna del till ett lägre belopp än vad som följer av domstolens avgörande, om inte annat följer av denna lag.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.
2. 15 § tillämpas även i fråga om ansökningar som har kommit in till Brottsoffermyndigheten men inte avgjorts före ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanserna (promemorian)

Efter remiss har yttranden över promemorian lämnats av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Kronofogdemyndigheten, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Sveriges advokatsamfund, Brottsofferjourernas Riksförbund, Nationellt centrum för kvinnofrid, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter och Stödcentrum För Unga Brottsoffer.

Barnens Rätt I Samhället, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige och Stiftelsen Tryggare Sverige har beretts tillfälle att lämna yttrande men har inte hörts av.